

Norske interesser – en kritisk diskursanalyse

**Masteroppgave i statsvitenskap, våren 2010
Institutt for statsvitenskap, Universitetet i Oslo**

Thomas Tallaksen

Forord

Denne oppgaven er skrevet med hjelp av flere mennesker som fortjener takk. Først og fremst en stor takk til veileder Werner Christie Mathisen som tålmodig har lest igjennom utkast og bruddstykker og bidratt med gode ideer og forslag. I tillegg til veileder har jeg fått hjelp av Benjamin Østerud Flodda, Håvard Nilsen og Ingvild S. Reymert som har lest igjennom, kommentert og hjulpet meg med korrektur. Oppgaven hadde ikke hatt den samme sammenheng og struktur uten deres hjelp.

Thomas Tallaksen

Oslo 24. Mai 2010

Innholdsfortegnelse

<u>Forord</u>	3
<u>1.0 Innledning</u>	7
1.1 Oppgavens oppbygning	9
<u>2.0 Teori</u>	10
2.1 Makt	10
2.2 Språk som analyseobjekt	12
2.3 Diskursbegrepet	14
2.4 En kritisk diskursanalyse	15
2.4.1 Ideologi og interesser	16
2.4.3 Deliberativt demokrati	18
<u>3.0 Metode</u>	20
4.1 Hvorfor analysere <i>Norske interesser</i> og globalisering?	20
4.1.1 Utvalg	21
4.2 Kritisk diskursanalyse anvendt	24
4.3 Analyseredskapene	25
<u>4.0 Globaliseringsdebatten</u>	29
3.1 Globalistene	29
3.2 Skeptikere	30
3.3 Fire perspektiver	31
3.3.1 Realisme	31
3.3.2 Liberalisme	32
3.3.3 Marxisme	33
3.3.4 Konstruktivisme	34
3.4 Konklusjon	35
<u>5.0 Tekst</u>	36
5.1 Sjanger	36
5.1.1 Forfatterne	37
5.1.1 Fakta	38
5.1.2 Spørsmål	39
5.1.3 Ulike perspektiver	41
5.1.4 Drøfting	42

5.1.5 Konklusjon	44
5.2 Stil	45
5.2.1 Modalitet.....	45
5.2.2 Inklusjon og eksklusjon	46
5.2.3 Vi og dem.....	47
5.2.4 Konklusjon	48
5.3 Intertekstualitet	49
5.3.1 Fagfolk	49
5.3.2 Stortingsmeldinger og maktutredningen	52
5.3.3 Verdensbanken	52
5.3.4 De andre	53
5.3.5 Konklusjon	54
5.4 Antakelser.....	54
5.4.1 Norske interesser	55
5.4.2 Globalisering.....	57
5.4.3 Frihandel.....	58
5.4.4 Ekvivalens og forskjeller	59
5.4.5 Konklusjon	61
5.5 Representasjoner	62
5.5.1 Globalisering.....	62
5.5.2 Nominalisering	63
5.5.3 Forbrukeren.....	64
5.5.4 Stat og marked	65
5.5.6 Sosial eksklusjon.....	67
5.5.7 Metaforer	68
5.5.8 Konklusjon	69
<u>6.0 Diskurs</u>	70
6.1 Globalisme	71
6.2 Skeptikerne	74
6.3 Realisme	75
6.4 Liberalisme.....	76
6.5 Marxistiske og konstruktivistiske perspektiver	76
6.6 Konklusjon	77
<u>7.0 Skisse til en kontekst.....</u>	79

<u>8.0 Norske interesser anvendt</u>	83
8.1 Konklusjon	84
<u>9.0 Konklusjon</u>	85
<u>Litteraturliste</u>	88
Bøker.....	88
Avisartikler	91
Internettkilder	91
<u>Appendiks – Sitater</u>	92

Tabeller og figurer

Tabell 1: Ordfrekvens hele boka.....	22
Tabell 2: Ordfrekvens første kapittel	22
Tabell 3: Frekvensen av begrepet globalisering i de forskjellige kapitlene.....	23
Tabell 4: Globaliseringsindeksen.....	66
Figur 1 – Faircloughs tre analysenivåer.....	25
Figur 2 – Nivå 1: Tekst	36
Figur 3 – Nivå 2: Diskurser	70
Figur 4 – Nivå 3: Kontekst.....	79
Figur 5 – Lønnsarbeidets andel av BNP i 17 OECD land fra 1960-2005.....	82

1.0 Innledning

«I 2006 annonserte jeg derfor at Utenriksdepartementet ville igangsette et prosjekt med sikte på å få i gang en bred drøfting av norske interesser i en endret og globalisert verden (Refleksprosjektet). Vi må våge å drøfte våre egne interesser i verden. Vi må gjøre oss klokere med hensyn til hvordan det norske samfunnets ulike mål og behov utfordres av globalisering, og best kan ivaretas. Vi må utfordre oss selv. Vi må våge å teste om utenrikspolitikken etablerte svar fortsatt er gyldige». (Thune m.fl. 2008:5)

Sitatet er hentet fra Jonas Gahr Støres innledning til boka *Norske interesser – Utenrikspolitikk for en globalisert verden* (2008). Boka var sluttrapporten til Refleksprosjektet, et prosjekt utenriksministeren hadde igangsatt for å invitere til debatt om norsk utenrikspolitikk. Idéen hentet Støre fra tidligere utenriksminister Knut Frydenlund, som i 1982 gav ut boka "Lille land - hva nå?" Frydenlund hevdet at utenrikspolitikken ikke lenger er forbeholdt eksperter og politikere. Utenrikspolitikk berører alle, og da bør også flest mulig inkluderes i de utenrikspolitiske avgjørelsene (Thune m.fl. 2008:5). Siden regjeringen planla en større gjennomgang av norsk utenrikspolitikk våren 2009, ønsket Støre å invitere til en inkluderende offentlig debatt.

Den forrige brede, offisielle gjennomgangen av utenrikspolitikken var stortingsmelding nr. 19 "Om utviklingstrekk i det internasjonale samfunn og virkninger for norsk utenrikspolitikk" som kom ut rett før murens fall i 1989. Siden den gang har mange av utenrikspolitikken forutsetninger endret seg. I innledningen til *Norske interesser* skriver Jonas Gahr Støre at verden gjennomgår raskere globale endringer enn tidligere. Det norske samfunnet utfordres av globalisering, og han ber Refleksprosjektet svare på hvordan Norge bør møte denne globaliseringen (Thune m.fl. 2008:5).

Refleksprosjektet bestod blant annet av en møteserie, en publikasjonsserie, en tilskuddsordning og boka *Å gjøre en forskjell* (2008) skrevet av utenriksministeren selv. *Norske interesser* skulle være sluttrapporten som oppsummerte prosjektet. Debattmøtene og publikasjonsserien "Globale Norge – Hva nå?" er eksempler på hvordan prosjektet inviterte mennesker med i debatten. Publikasjonsserien hadde mer enn 200 innspill fra uavhengige ressurspersoner i inn og utland, og skulle speile et mangfold av aktører i den utenrikspolitiske

debatten. På områder som sikkerhet, energi og miljø, ble bidragsyterne bedt om å drøfte på hvilken måte globaliseringen endrer rammene for utenrikspolitikken. Bidragsyterne ble ikke bedt om å diskutere hva som ligger i globaliseringsbegrepet, det ble tatt for gitt. I stedet ble de bedt om å beskrive konsekvensene av globaliseringen slik Refleksprosjektet hadde definert den (Refleksprosjektet 2009). I denne oppgaven skal jeg argumentere for at mange av de viktigste debattene ligger i forståelsen av begrepet globalisering. Når begrepet ble tas for gitt risikerer man at mange viktige perspektiver ekskluderes.

Globaliseringsbegrepet er et omstridt begrep som kan bety mye forskjellig. Hva begrepet sees i sammenheng med har konsekvenser for hvordan vi forstår det. Støre hevder verden har forandret seg siden forrige gang det ble skrevet en stortingsmelding om utenrikspolitikken i 1989. Internasjonaliseringsprosesser har økt i tempo og omfang som gjør at vi i dag kan snakke om en globalisert verden. Globaliseringsbegrepet er utgangspunktet for Refleksprosjektet, samtidig som det er et politisk omstridt begrep (Eriksen 2006:23).

Et sentralt poeng i denne oppgaven er at språklige praksiser har grunnleggende konsekvenser for forståelsen av sosiale fenomener. Diskursanalyse er en metode og en vitenskapsteoretisk tilnærming som fokuserer på hvordan språket blir til gjennom å etablere strukturer hvor ord og uttrykk settes i et bestemt forhold til hverandre. En debatt om begrepet globalisering er også en debatt om hva begrepet skal sees i sammenheng med og hvilke perspektiver eller diskurser som skal legges til grunn. Et viktig poeng i diskursteorien er at etableringen av en diskurs ofte ekskluderer andre diskurser (Jørgensen og Phillips 1999:37). I denne oppgaven ønsker jeg å undersøke om globaliseringsbegrepet brukes på en måte som ekskluderer andre perspektiver.

I innledningen til *Norske interesser* er forfatterne nøye med å understreke at prosjektet "*ikke vokser ut av noen bestemte oppfatninger*", eller har "*forutbestemte motiver*" (Thune m.fl. 2008:14). Det er dette jeg skal teste i denne oppgaven. Hvis prosjektet ikke skal vokse ut av noen bestemte oppfatninger, må globaliseringsbegrepet brukes på en måte som gir alle like store muligheter til å delta i debatten. En levende samfunnsdebatt som "*utfordrer oss selv*" og "*tester om utenrikspolitikken etablerte svar fortsatt er gyldige*", må være en debatt som gir rom for alternative perspektiver, og hvor alle argumenter blir hørt. Da er det viktig å hele tiden spørre seg om måten norsk politikk debatteres på virkelig gjør dette. Oppgavens

problemstilling spør om begrepet globalisering, slik det brukes i *Norske interesser*, legger føringer på debatten, og om så er tilfellet hvilke politiske konsekvenser det har. Jeg skal anvende en kritisk diskursanalyse for å undersøke dette.

Problemstilling:

I hvilken grad og på hvilken måte begrenser og muliggjør bruken av begrepet globalisering ulike perspektiver og handlingsalternativer?

Refleksprosjektet er statsvitenskaplig interessant fordi det er en god mulighet til å undersøke hvordan den offentlige debatten preger utenrikspolitikken. Det skulle skrives en stortingsmelding på bakgrunn av en bred og inkluderende debatt. Ved å gjennomføre en diskursanalyse av sluttrapporten *Norske interesser* kan jeg undersøke hvilke perspektiver som slapp til, og hvilke som ikke gjorde det. Ved å analysere vilkårene for deltakelse i refleksdebatten kan jeg forhåpentligvis også si oss noe om den offentlige debatten om norsk utenrikspolitikk mer generelt.

1.1 Oppgavens oppbygning

Oppgaven er delt inn i ni kapitler. I kapittel 2 tar jeg for meg det teoretiske grunnlaget for diskursanalyse generelt, og kritisk diskursanalyse spesielt. Kapittel 3 begrunner valg av tekst og utvalg av sitater, og jeg viser hvordan jeg skal gå frem for å analysere teksten. I kapittel 4 redegjør jeg for ulike posisjoner i debatten om globalisering. Dette utgjør et grunnlag å sammenlikne perspektivene i sluttrapporten med. Kapittel 5 innleder den konkrete analysen. Her analyserer jeg teksten med utgangspunkt i sjanger, stil, intertekstualitet, antakelser og representasjoner. Funnene fra denne delen brukes for å identifisere diskurser i kapittel 6. Ved å sammenlikne med globaliseringsdebatten fra kapittel fire ønsker jeg å undersøke hvilke perspektiver som har sluppet til og ikke. I kapittel 7 undersøker jeg hvorvidt man kan spore perspektivene i *Norske interesser* i Stortingsmelding nr. 15 2009. Et kjennetegn ved den kritiske diskursanalysen er at diskursive praksiser hele tiden analyseres i sammenheng med en større samfunnsmessig kontekst. I kapittel 8 skisserer jeg en mulig kontekst for fremveksten av diskursene i *Norske interesser*, før jeg konkluderer og oppsummerer i kapittel 9.

2.0 Teori

Diskursanalyse er en metode for å undersøke hvordan språkbruk er med på å forme forståelsen av sosiale fenomener (Mathisen 1997:3). Vi bruker språk for å kommunisere med andre mennesker. For at andre skal forstå hva vi prøver å formidle er det avgjørende at man har noenlunde den samme oppfatningen av hva ord og uttrykk betyr. Ord henter sin betydning fra hva de forstås i sammenheng med. Vi har ikke alltid oversikt over alle assosiasjoner og konnotasjoner et ord har. Ifølge Pierre Bourdieu sier ofte mennesker mer enn de er klar over, fordi ordene og uttrykkene vi bruker bærer med seg mer mening enn vi er bevisst (Fairclough 2001:33)¹. Språket vårt er fullt av språklige praksiser vi ikke alltid reflekterer over, og vi heller ikke alltid klar over hvordan disse praksisene er med på å etablere og opprettholde maktreelasjoner. I denne oppgaven skal jeg argumentere for at språk er et produkt av maktforhold og at makt kan gi seg uttrykk i språkbruk.

2.1 Makt

I boka *Power – A Radical View* som første gang ble utgitt i 1974, beskriver Steven S. Lukes det han kaller maktens tre dimensjoner. Den første dimensjonen er det tradisjonelle synet på makt: A får B til å gjøre noe som B ellers ikke ville ha gjort (Lukes 2005:16). Dette innebærer ulike former for tvang. Det mest ekstreme eksemplet er bruk av vold, men det kan også være å tvinge igjennom et vedtak i Stortinget fordi man har det flertallet som trengs. Hovedpoenget her er at B har uttrykt ønske om noe annet men at A får viljen sin, rett og slett fordi A har mer makt.

Dette tradisjonelle maktsynet ble kritisert av Bachrach og Baratz som utviklet det Lukes kaller et todimensjonalt syn på makt (2005:20) Hvis man utelukkende fokuserte på de tilfellene hvor uenighetene faktisk ble behandlet utelot man de tilfellene hvor A fikk gjennomslag fordi B ikke fikk sine saker på dagsorden. Dette kan skje institusjonelt eller politisk ved at man for eksempel definerer et innspill som utenfor det man skal behandle. B vet hva han ønsker, men har ingen kanaler for å gi uttrykk for det.

¹ Fairclough oppgir ikke originalkilden for henvisningen til Bourdieu

Både det en- og todimensjonale maktperspektivet er det vi kan kalle synlig makt. Lukes var imidlertid opptatt av at det også finnes makt man ikke umiddelbart kan se. Makt kan også bli utøvet på et ideologisk plan. A får B til å gjøre det A vil fordi B vil det samme (Lukes 2005:25). Lukes henter dette perspektivet fra den marxistiske teorien om ideologisk hegemoni, hvor de herskendes tanker er de herskende tanker. Lenger bak ligger Hegels fortelling om herre og knekt, der herrens makt hviler på at knekten ser seg selv med herrens øyne (Hegel 1999:111).

Når vi anvender språklige praksiser vi selv ikke er klar over kan også maktbruk foregå ubevisst. Språket farges av de maktforholdene som finnes i samfunnet, og språket påvirker igjen hvordan vi oppfatter sosiale fenomener. Globaliseringsdebatten kan være innleiret i språklige praksiser som stenger ute alternative perspektiver uten at vi nødvendigvis er klar over det.

Lukes' *Power – A Radical View* var et innlegg i en pågående maktdebatt i amerikansk statsvitenskap på 1970-tallet. Lukes hevdet at det var det endimensjonale synet på makt som dominerte forskningen til statsvitere som for eksempel Robert A. Dahl. Dahl hadde analysert beslutningsprosesser og kommet frem til at ulike grupper fikk gjennomslag i det amerikanske systemet. Dahl hevdet det amerikanske systemet var pluralistisk og var kjennetegnet av at mange ulike grupper hadde innflytelse over politikken (Østerud 2002:33). Lukes og flere med ham utfordret dette synet ved å peke på at mange ble holdt utenfor beslutningsprosessene, og det ble utøvet makt på mer subtile måter (Lukes 2005:60).

Diskusjonen som fulgte ble en vitenskapsteoretisk debatt. En ting er å hevde at usynlig makt eksisterer, men lar usynlig makt seg analysere vitenskapelig? At noe ikke synes er selvsagt ikke et argument for at det ikke eksisterer, men det skaper store problemer for den som vil analysere samfunnsvitenskaplige problemstillinger. Noen sider av maktutøvelsen er rett og slett vanskeligere å analysere empirisk enn andre (Østerud 2002:34). Mens Robert Dahl og hans meddebattanter kunne vise til rigide forskningsmetoder, hadde ikke Lukes og andre kritikere det samme metodeapparatet. I tiårene etter 70-tallets maktdebatt har det blitt utviklet mange nye metoder for å analysere makt. I denne oppgaven anvender jeg en kritisk diskursanalyse inspirert av lingvisten Norman Fairclough. Jeg har valgt denne metoden fordi det er en empirisk orientert tekstanalyse hvor det er lett å etterprøve konklusjonene. Fremfor

å skrive om generelle tendenser i teksten er den kritiske diskursanalysen opptatt av å spore de språklige praksisene helt ned i den enkelte setningen.

2.2 Språk som analyseobjekt

Det økte fokuset på den tredje maktdimensjonen gav et økt fokus på språkets rolle i samfunnsforskningen (Østerud 2002:34). Den språklige vendingen i samfunnsvitenskapen er opptatt av at mennesker bruker ord og uttrykk for å forklare verden rundt oss (Aaakvaag 2008:173). Vi bruker språket når vi tar beslutninger i samfunnet. Men som lingvister og andre språkforskere har påpekt er ikke språket nøytrale beskrivelser av virkeligheten, men selv et sosialt produkt. Språket vi bruker er et produkt av maktforhold og konvensjoner i samfunnet (Fairclough 2001:1).

Når vi forsøker å forstå et fenomen er vi avhengige av tidligere erfaringer vi har gjort, og vi forsøker å sette fenomenet i en sammenheng som gir mening for oss. Når vi møter en hund på gata har vi en rekke tidligere erfaringer som vi knytter fenomenet hund til. Vi trenger ikke kjenne den hunden vi møter, fordi det abstrakte fenomenet hund har en mening for oss ut i fra tidligere møter med en rekke hunder. Assosiasjonene kan være ”hyggelig husdyr”, ”myk pels” eller ”menneskets beste venn”, men det kan like gjerne være ”dyr som biter”. Disse erfaringene får konsekvenser for forståelsen av fenomenet, og hvordan vi velger å handle i forhold til det. Om du tenker på hunden som en myk pelsdott eller et rabiesinfisert monster har åpenbare konsekvenser for om du velger å gå bort å klappe den, eller å gå i en stor sirkel rundt. Det er ikke bare begrepet hund som fungerer på denne måten, men hele språket. Ord får meninger gjennom at sosiale konvensjoner knytter det til bestemte ting (Phillips og Jørgensen 1999:19). Språket danner på denne måten strukturer som er med å gi mening til det vi sier. Det er særlig viktig for et begrep som globalisering. Mange av ordene og begrepene i utenrikspolitikken beskriver fenomener mange mennesker ikke har et forhold til i hverdagen. Et begrep som globalisering forstår vi ikke på bakgrunn av egne erfaringer men fra hva begrepet brukes i sammenheng med.

Oppfattelsen av språket som et system som ikke nødvendigvis representerer virkeligheten har røtter i den strukturalistiske tradisjonen etter Ferdinand de Saussure. I følge Saussure (1966) gir vi verden mening ved hjelp av sosiale konvensjoner hvor bestemte ting forbindes med bestemte ord. Det er ikke nødvendigvis en naturlig sammenheng mellom det vi ønsker å

beskrive og det navnet vi gir det, men vi forstår et ords betydning gjennom dets relasjon til andre ord. Et ord får sin verdi ved å være forskjellig fra andre ord. «Hun» og «hund» er ord som likner selv om de fenomenene de er ment å representere ikke likner hverandre. Språket konstitueres gjennom en struktur hvor ordene har bestemte posisjoner i forhold til hverandre. En måte å tenke på dette er å se for seg et fiskegarn, hvor knutene er ordene. Ordene har sin fastlåste posisjon, og forstås i et fastlåst forhold til de andre ordene (Jørgensen og Phillips 1999:19-20).

Post-strukturalistene videreførte dette synet, men med noen kraftige modifikasjoner (Jørgensen og Phillips 1999:20-21). Et viktig poeng for post-strukturalistene var at ord ikke behøver å ha en fastlåst betydning i forhold til hverandre. De delte Saussures syn på språk som konnotasjoner og distinksjoner, men forholdene mellom ordene behøver ikke være fastlåst, men snarere et produkt av kontinuerlige reproduksjoner og omformuleringer. Språket blir til gjennom bruken av det. Stort sett reproducerer vi språket ved å bruke det på måter som er vanlige, men av og til kan vi gi ord og uttrykk ny betydning ved å bruke de i nye sammenhenger og koble de med nye ord. Når nok mennesker gjør dette, kan det bidra til å endre språklige praksiser. Endringer i språklige praksiser er ifølge lingvisten Norman Fairclough en viktig del av politiske og sosiale endringer i samfunnet. Endrede språklige praksiser kan endre samfunnet, men endringer andre steder i samfunnet kan også endre språket. Fairclough kaller dette kompliserte vekstforholdet dialektisk². Analyse av språk er ifølge Fairclough en naturlig del av analyser av sosiale endringer (2001:57-61).

Siden språket er en sosial prosess som vi hele tiden bruker i samhandling med andre mennesker er det de kollektive assosiasjonene som dominerer i språket. Språket er ment å skulle skape mening *mellom* mennesker, strukturert av sosiale konvensjoner. Disse strukturene av assosiasjoner og sosiale konvensjoner for hvordan språket skal brukes kan vi kalle bakgrunnskunnskap³. Bakgrunnskunnskapen er den samlingen med erfaringer vi trekker på når vi skal forstå et fenomen. Siden bakgrunnskunnskapen er så nært knyttet til sosiale konvensjoner er en stor del av bakgrunnskunnskapen en samling av det vi gjerne kaller sunn

² I stedet for å beskrive kausalitet hvor A fører til B, er dialektikk et begrep for å forklare vekstforhold og prosesser. To ting kan stå i et dialektisk forhold til hverandre hvor de gjensidig påvirker og går over i hverandre (Fairclough 2003:214)

³ Jeg har oversatt Norman Faircloughs begrep Member-resources (MR) med bakgrunnskunnskap. Dette er imidlertid ikke en helt uproblematisk oversettelse fordi bruken av ordet kunnskap kan gi inntrykk av at dette er kunnskap man bevisst bruker. Som vi har sett trenger det slettes ikke være tilfellet. Bakgrunnskunnskap kan også være "kunnskap som ikke kjenner seg selv".

fornuft⁴. Denne fornuften forteller oss hvilke sosiale konvensjoner vi skal trekke på i den gitte situasjonen. Hva som er fornuftig oppstår selvsagt ikke i et objektivt vakuum, men er preget av sosiale praksiser (Fairclough 2001:2).

2.3 Diskursbegrepet

Jeg har allerede brukt diskursbegrepet flere ganger i denne oppgaven. Det kan være på tide å gi det en mer presis betydning. For mange er diskurs bare et annet ord for debatt. I samfunnsvitenskapen har begrepet en annen og bredere betydning, noe blant annet Michael Foucault har bidratt til. Diskurs handler om hvordan ”de ideer og begreper som produseres i denne konteksten tolker og er med på å forme (et visst utsnitt av) den samfunnsmessige virkeligheten” (Mathisen 1997:3). Vi forstår verden gjennom språket samtidig som vi endrer verden gjennom språket. Disse to tingene henger uløselig sammen.

Det ligger mye makt i å definere hvilken sammenheng et begrep skal forstås i. Politikk er ofte en kamp om hvilket virkelighetsbilde eller hvilken diskurs man skal legge til grunn. Diskurser er sammenhengende virkelighetsoppfatninger med varierende utstrekning. Ernesto Laclau og Chantal Mouffe beskriver diskurser som en fastlagt sammenheng mellom ord. Ulike aktører i den politiske debatten kjemper om å legge sin forståelse av begrepet til grunn. Diskursen etableres som en totalitet, hvor hvert ord står i et fastlagt forhold til andre ord, og får mening gjennom å utelukke andre betydninger. Diskursen er derfor også en reduksjon av muligheter. Vinner en diskurs igjennom får vi en midlertidig fastlåsning av diskursen, og et bestemt perspektiv får definisjonsmakt (Laclau og Mouffe 1985).

Diskursanalysen har det man gjerne kaller et produktivt syn på makt. Diskurser og maktstrukturer skapes og reproduseres etter hvordan folk handler. Diskursanalytikere er imidlertid uenige om hvor omskiftelig disse strukturene er. I Laclau og Mouffes diskursteori er fastlåsningen av en diskurs midlertidig fordi vi hele tiden har muligheten til å bruke begrepene på nye og kreative måter (1985).

Lilie Chouliaraki og Norman Fairclough (1999) har kritisert post-strukturalistisk diskursteori for ikke å ta inn over seg at ikke alle mennesker har like stor definisjonsmakt. Ulike mennesker har ulike ressurser å trekke på. Folks diskursive muligheter er underlagt

⁴ Fairclough kaller dette «Common sense». Det er interessant at dette uttrykket får et enda tydeligere ideologisk uttrykk på norsk. Ikke bare er det den almenne (common) fornuften, den er også sunn.

strukturelle begrensninger som ikke kommer av diskursen, men fra maktforhold utenfor. Disse strukturene er riktig nok sosialt skapte, men de er trege og vanskelige å endre (Jørgensen og Phillips 1999:68). Nettopp dette fokuset på strukturer ”utenfor diskursen” er det som skiller Faircloughs kritiske diskursanalyse fra Laclau og Mouffes diskursteori.

2.4 En kritisk diskursanalyse

Den kritiske diskursanalysen er ifølge Norman Fairclough kritisk fordi den stiller spørsmålstegn ved maktforhold i samfunnet. Hvorfor har noen større muligheter for å bli hørt i offentligheten enn andre? Hva er det med dagens samfunn som skaper fattigdom og forskjeller? Hvilke muligheter er det for sosial endring? Målet med den kritiske samfunnsvitenskapen er å forandre samfunnet til det bedre (2009:202-204). En viktig del av dette er å påpeke og avsløre språklige praksiser som bidrar til å opprettholde maktforhold.

Jeg har valgt å bruke kritisk diskursanalyse for å analysere *Norske interesser* fordi jeg mener boka og analysen bør forstås i en større sammenheng. Norsk utenrikspolitikk blir ikke til i et vakuum, men på bakgrunn av sosiale praksiser preget av maktforhold. Ifølge Jørgensen og Phillips kan Faircloughs kritiske diskursanalyse oppsummeres i fem hovedpunkter (1999:73-76):

(1) Sosiale og kulturelle prosesser er bare delvis lingvistiske. Ikke-diskursive sosiale strukturer spiller også inn. Noen mennesker har større ressurser å trekke på når de formulerer seg i den offentlige debatten. Hensikten med diskursanalysen er å analysere de diskursive sidene av et sosialt fenomen, men en slik analyse er ufullstendig om den ikke samtidig tar hensyn til rammene diskursen blir til innenfor. Den kritiske diskursanalysen er en del av et større kritisk samfunnsvitenskaplig prosjekt.

(2) Språket er en sosial praksis som både er konstituert og konstituerende på en og samme tid. På samme måte som post-strukturalistene, hevder den kritiske diskursanalysen at språket skapes gjennom bruken av det, men at alle aktører ikke har de samme ressursene å trekke på. Folks diskursive muligheter er underlagt strukturelle begrensninger som ikke kommer av diskursen, men fra maktforhold utenfor.

(3) Den kritiske diskursanalysen er opptatt av at språkbruk kan analyseres empirisk i den sosiale sammenhengen den opptrer i. Norman Faircloughs er lingvist, og diskursanalysen hans er nødvendigvis preget av dette. Analysen fokuserer på konkrete analyse av språkbruk, med hyppig bruk av sitater. Denne tilnærmingen skiller seg blant annet fra Laclau og Mouffes diskursanalyser som ikke gjør empiriske studier av språkbruk.

(4) Den kritiske diskursanalysen hevder at språklige praksiser bidrar til å skape og reprodusere maktforhold mellom ulike sosiale grupper. Diskurser som bidrar til å opprettholde maktforhold er ideologiske.

(5) Nettopp fordi analysen av språklige praksiser er analysen av maktforhold hevder den kritiske diskursanalysen at forskeren ikke kan være nøytral, men må være engasjert i sosial forandring. Metoden er ”kritisk” ved at den stiller seg kritisk til rådende maktstrukturer og arbeider for å skape bevissthet om disse.

2.4.1 Ideologi og interesser

Det kan være verdt å se litt nærmere på de to siste punktene. Ideologier er representasjoner av virkeligheten som bidrar til å etablere, vedlikeholde og endre sosiale relasjoner som makt, dominans og utbytting (Fairclough 2003:59). Norman Fairclough illustrerer det ved å vise til et utdrag fra et horoskop. Det er åpenbart at horoskoper opererer innenfor en diskurs. De deler noen grunnforestillinger om menneskets skjebne, sjel osv. Men man kan ikke av det slutte at astrologi er en ideologi. For at den skal være en ideologi må den bidra til etablere, vedlikeholde eller endre maktrelasjoner. I et oldtidssamfunn hvor lederne hentet makten sin fra stjernene kunne kanskje astrologi sees på som en ideologi, men den har neppe store konsekvenser for maktforholdene i dag. Den kritiske diskursanalysen er derfor primært opptatt av å analysere diskurser som fungerer ideologisk.

Hegemoni er et begrep vi kjenner fra den italienske marxisten Antonio Gramsci. Steven S. Lukes’ tredje maktdimensjon er inspirert av Gramscis hegemonibegrep. Gramsci hevdet at politikk ikke bare er avhengig av den tradisjonelle formen for makt, hvor noen tvinges til å underordne seg, men at makt også opprettholdes gjennom den undertryktes tilslutning. A får B til å gjøre det A, vil fordi B vil det samme. Hegemoni er et begrep for å beskrive hvordan noen ideer blir dominerende (Ransome 1992:142). Hvis det rådende tankesettet legger A sine

perspektiver til grunn ser B seg selv med As øyne, som i Hegels fortelling om herre og knekt (Hegel 1999:111). En gruppes perspektiver og representasjoner gjøres gjeldende for alle. På denne måten kan samfunnet være dominert av mektige aktører og gruppes interesser og perspektiver.

Ideologibegrepet er omstridt blant diskursanalytikere. Iver B. Neuman hevder Steven Lukes snakker om Bs interesser som noe som har en begrunnelse eller relevans utenfor diskursen (2001:168-169). Hvordan er det mulig å snakke om Bs interesser uten at B selv er klar over dem? Hvem eller hva er det i så fall som kan bestemme hva som er Bs interesser?

Lukes svarer på dette ved å skille mellom tre mulige tilnærminger til interessebegrepet (2009:81-83). Den første og enkleste tilnærmingen er å si at interesser er det samme som preferanser. Interesser er det B til enhver tid selv ønsker. Dette kalles gjerne subjektive interesser. En annen tilnærming er å knytte interesser til noen grunnleggende goder. Alle mennesker har interesse av å være friske og å spise hver dag. Dette er objektive interesser alle har, uavhengig av hva man selv måtte mene. Lukes hevder vi ikke behøver å redusere spørsmålet til det ene eller det andre. Ifølge Lukes er det i alle menneskers interesse å leve et godt liv. Dette innebærer både subjektive og objektive interesser. Hva som er et godt liv er selvsagt et dypt kontroversielt politisk og etisk spørsmål. Folk kan ha ulike preferanser for hva det vil si å leve et godt liv, men det er også mulig at folk kan ønske å leve på måter som ikke er bra for dem. Som samfunn kan vi for eksempel bli enige om rusmisbruk ikke er bra for folk, selv om noen kunne ønske å dope seg. Det avgjørende spørsmålet er hvordan vi gis mulighet til å identifisere våre egne og samfunnets interesser, uten at det er preget av maktforholdene i samfunnet.

Våre interesser, og oppfattelsen av dem, blir til i det samfunnet vi lever i. Det avgjørende er hvordan vi kan identifisere og artikulere dem. Er samfunnet preget av skjeve maktforhold er sjansene også store for at bestemte aktører eller grupper har større mulighet både til å få gjennomslag for egne interesser, og samtidig forme andres forståelse av egne interesser. Poenget er ikke at vi objektivt kan avgjøre hva som er i noen sin interesse, men at vi er avhengig av en fri og åpen debatt hvor alle har like muligheter til å identifisere og artikulere egne interesser. Spørsmålet om interesser behøver ikke å vise til en objektiv posisjon utenfor diskursen, men et valgt normativt grunnlag nettopp i diskursen. I en fri og åpen offentlig

debatt hvor alle har like muligheter kan det beste argumentet vinne frem. Avgjørelsens legitimitet kommer ikke av at den viser til objektive interesser man har identifisert forut for debatten, men ved at debatten har foregått på en rettferdig måte som gir alle lik innflytelse, og hvor det beste argumentet vinner frem.

Ifølge Norman Fairclough finnes den ingen objektive analyser av tekst, hvis vi med det mener en analyse som bare tar teksten for det den er. Teksten får sin mening fra konteksten den opptrer i. En analyse vil alltid være preget av spørsmålene analytikeren stiller (Fairclough 2009:14-15). Hvilke metoder jeg anvender for å undersøke problemstillingen min er derimot et spørsmål om vitenskapelighet og etterprøvbarehet. Vitenskapelighet handler om å trekke slutninger på en på en måte som er åpen og etterprøvbar, og å redegjøre for metoden vi har benyttet og usikkerheten funnene har (King, Keohane og Verba 1994:7-9). Det er uproblematisk å ha en motivasjon og en posisjon for å analysere en tekst, så lenge man begrunner påstandene sine og er tydelig på sitt eget ståsted. Mitt utgangspunkt er i likhet med utenriksministeren et ønske om en friest mulig debatt. Før jeg går videre skal jeg forsøke å begrunne hva jeg legger i det.

2.4.3 Deliberativt demokrati

Ideen om demokrati som en rettferdig prosess hvor det beste argumentet vinner fram, er hentet fra Jürgen Habermas (2002). Habermas er kjent som en sterk tilhenger av en fri og åpne samfunnsdebatt. I hans teori om det deliberative demokrati er idealet et samfunn hvor avgjørelser tas på grunnlag av beslutningsprosesser hvor alle har blitt hørt, og hvor det beste argumentet vinner frem. Hos Habermas er det styrken i de politiske argumentene, ikke nødvendigvis flertallets numeriske styrke som bør være avgjørende. En avgjørelse er ikke veloverveid dersom den utelukkende gjenspeiler sterke maktgruppers interesser. Beslutningene må i stedet være basert på det Habermas kaller kommunikativ rasjonalitet. En kjerneantakelse er at mennesker lever sine liv og løser sine konflikter ved hjelp av språklig kommunikasjon. Gjennom kommunikasjon og diskusjon kan man i felleskap komme frem til hva som er til det beste for samfunnet. Et prinsipp eller en norm er først gyldig når den er akseptert av alle den måtte angå. Legitimiteten til en demokratisk beslutning avhenger derfor av omfattende deltakelse fra alle berørte parter (Midgaard 2004:141).

Dette perspektivet er også utgangspunktet for denne oppgaven. Det kan innvendes at teorien om et deliberativt demokrati viser til en idealsituasjon som er langt fra dagens demokratiske systemer. Likevel kan Habermas' deliberative demokrati være et ideal vi bør etterstrebe. Målt opp mot idealet kan vi si oss noe om hvorvidt den offentlige debatten er *mer eller mindre* åpen. En analyse av hva det er som hindrer oss i å realisere en fri debatt kan bidra til å styrke demokratiet. Refleksprosjektet inviterte til en bred og åpen debatt om norsk utenrikspolitikk. Skal debatten være reelt åpen og de beste argumentene vinne frem, må alle argumenter slippe til.

3.0 Metode

I dette kapitlet skal jeg beskrive hvordan jeg planlegger å gå frem for å analysere *Norske interesser*. Innledningsvis skrev jeg at sluttrapporten *Norske interesser* er et godt utgangspunkt for å diskutere hvordan den offentlige debatten påvirker norsk politikk. Hvorfor er nettopp denne rapporten et godt utgangspunkt for analysen, og i hvor stor grad kan jeg generalisere eventuelle funn? Jeg ønsker å benytte en kritisk diskursanalyse, og i dette kapitlet skal jeg vise hva det betyr helt konkret.

4.1 Hvorfor analysere *Norske interesser* og globalisering?

Refleksprosjektet inviterte til en bred offentlig debatt. Ifølge Jonas Gahr Støre har mange av forutseningene for utenrikspolitikken endret seg de siste tiårene ved at verden er blitt globalisert (Thune m.fl. 2008:5). Når utenriksministeren benytter et slikt begrep og setter i gang et helt prosjekt for å drøfte det, er det interessant å analysere konsekvensene. De over 200 bidragene i skriftserien representerer et bredt utvalg av samfunnsdebattanter fra inn og utland, blant annet fra miljøer som miljøbevegelse, fredsbevegelse, banknæring, bistandsorganisasjoner og partene i arbeidslivet. Et liknende prosjekt har aldri blitt gjennomført tidligere. Når sluttrapporten er ment å skulle oppsummere debatten og prosjektet også munner ut i en stortingsmelding gir det gode muligheter for å undersøke hvordan premissene for den offentlige debatten legger føringer på utenrikspolitikken. Med utgangspunkt i boka kan jeg analysere hvilke perspektiver som fikk gjennomslag i *Norske interesser* og undersøke om man kan spore perspektivene i Stortingsmelding nr. 15/2009.

Prosjektet var igangsatt av utenriksministeren, og ledet av folk fra Utenriksdepartementet. Boka *Norske interesser* ble skrevet av Leiv Lunde, Henrik Thune og Eiler Fleisher fra Utenriksdepartementet i samarbeid med samfunnsøkonomen Leo Grünfeld og statsviteren Ole Jacob Sending. Ved å analysere Refleksprosjektet kan vi få innblikk i hvilke diskurser som er rådende blant byråkrater og fagfolk som har avgjørende innflytelse på norsk utenrikspolitikk. Ved å analysere vilkårene for deltakelse i refleksdebatten kan vi forhåpentligvis også lære noe om den norske debatten om utenrikspolitikk mer generelt.

4.1.1 Utvalg

Diskursanalysen jeg anvender i denne oppgaven går i dybden for å analysere hvordan globaliseringsbegrepet gjør seg gjeldene språklig. At jeg går i dybden tvinger meg samtidig til å begrense tekstutvalget. I Refleksprosjektet kunne jeg analysert de 200 bidragene i skriftserien, eller jeg kunne tatt utgangspunkt i Jonas Gahr Støres egen bok *Å gjøre en forskjell* (2008). Når jeg har valgt sluttrapporten *Norske interesser* er det fordi boka oppsummerer debatten. Boka er ikke skrevet av utenriksdepartementet, men av fagfolk utenriksministeren har plukket ut. På den måten er også boka et godt bilde på hvem som inkluderes i utenrikspolitiske avgjørelser under den rød-grønne regjeringen.

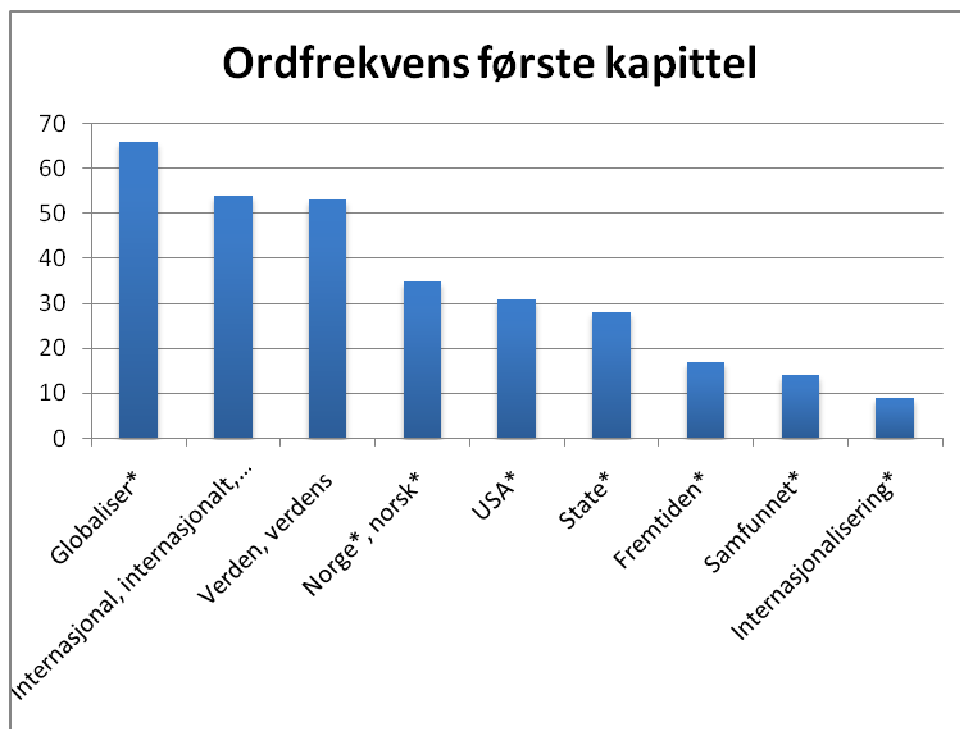
For å analysere hvordan begrepet globalisering begrenser og muliggjør ulike perspektiver, ønsker jeg å analysere setninger med ordet globalisering. Ulike varianter⁵ av ordet globalisering nevnes nesten 250 ganger i løpet av *Norske interesser*. I tillegg kommer alle de gangene hvor selve ordet ”globalisering” ikke brukes, men hvor det likevel er tydelig at det er globalisering forfatterne skriver om. Av og til brukes for eksempel uttrykk som ”store globale endringer” synonymt med globalisering (Thune m.fl. 2008:12). Totalt ville jeg antakelig sittet igjen med et sted mellom 300 og 400 sitater. Det er i innledningskapitlene til *Norske interesser* debatten om globaliseringsbegrepet drøftes og oppsummeres. Forordet og innledningen presenterer prosjektet, mens det første kapittelet ”Globalisering” diskuterer begrepet. *Norske interesser* oppsummerer debatten, men de første kapitlene oppsummerer igjen *Norske interesser*. Ved å ta utgangspunkt i forordet, innledningen og første kapittel begrenser jeg utvalget til 82 sitater.

At det er i innledningskapitlene globaliseringsbegrepet diskuteres kan illustreres med en enkel ordtelling.

⁵ Globalisering, globaliseringen, globalisert osv.

Tabell 1: Ordfrekvens hele boka

Tabell 2: Ordfrekvens første kapittel

Tabell 3: Frekvensen av begrepet globalisering i de forskjellige kapitlene

Ordtellingene er gjennomført ved hjelp av tekstanalyseprogrammet MonoConc. For å finne frem til de mest sentrale begrepene sorterte jeg først alle ord etter frekvens. Deretter luket jeg ut alle ord som ikke har relevans for analysen. Det ordet som for eksempel har høyest frekvens var ordet "er". Det finnes mange andre slike ord. Etter å ha luket ut det jeg mente var betydningsløse bindeord, satt jeg igjen med 10-20 begreper. Etter å ha slått sammen ulike versjoner av samme ord satt jeg igjen med de ti hyppigst brukte ordene i hele boka, og i første kapittel. For de fleste ordene lar det seg gjøre å søke på de ulike versjonene av samme ord ved å "trunkere" søkene. Ved å plassere en * etter hoveddelen av ordet kan jeg søke opp alle de ulike endelsene for ordet. For noen ord lar det seg ikke gjøre fordi jeg da ville få med ord i tellingen som jeg ikke ønsket. Internasjonal og internasjonalisering er for eksempel to ord jeg ønsket å gruppere hver for seg. Som det fremgår av tabellene er alle søkeordene plassert under søylen der det ikke har latt seg gjøre å "trunkere" søket.

De tre tabellene over viser at første kapittel skiller seg fra resten av boka. Mens ord som Norge og norsk er dominerende i boka som helhet, handler det første kapittelet primært om internasjonale spørsmål, hvor globalisering, internasjonal og verden er de tre viktigste ordene. Det kan være lett å trekke konklusjonen at globaliseringsbegrepet bare spiller en rolle innledningsvis. Når jeg likevel mener begrepet er viktig i hele boka er det fordi de første kapitlene brukes til å legge grunnlaget for resten av boka. Når forfatterne skriver om sikkerhet eller miljø er det hele tiden med utgangspunkt i globaliseringsbegrepet som ble

introdusert innledningsvis. Sikkerhetskapitlet åpner eksempelvis med ”*Formålet med kapitlet er å drøfte hva globalisering og endrede globale rammevilkår betyr for norsk sikkerhet.*”(Thune m.fl. 2008:75) Det neste kapitlet om økonomi følger opp: ”*I likhet med forrige kapittel er vi også her opptatt av hvordan globalisering eller andre endringstrekk vil trekke norske interesser i nye retninger*” (Thune m.fl. 2008:96). Vi ser det samme i introduksjonen til alle kapitlene.

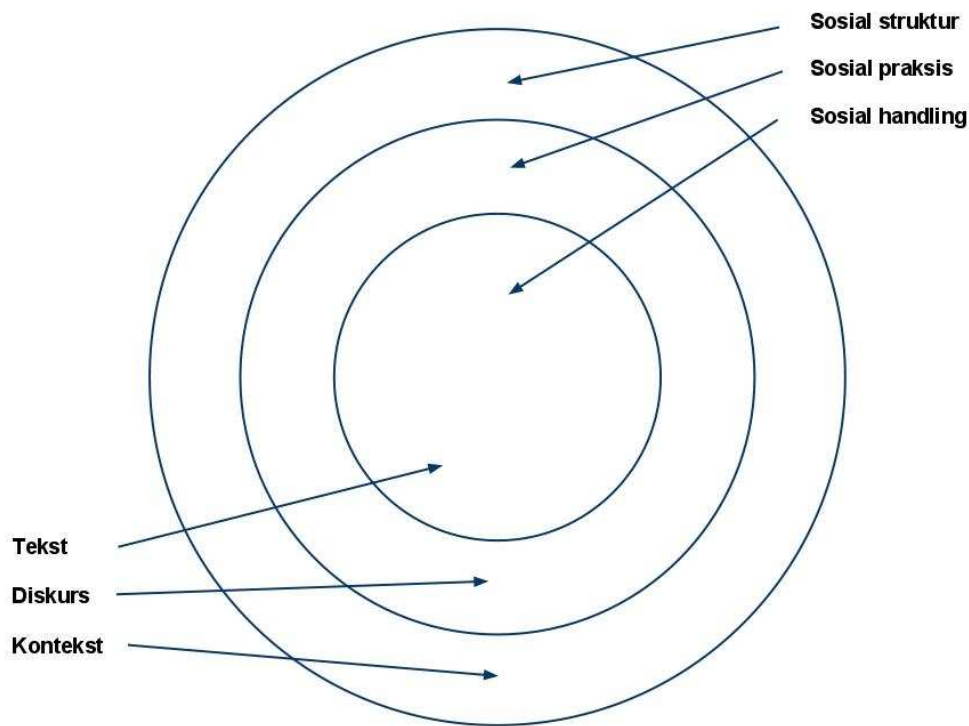
Utfordringen ved bare å ta utgangspunkt i de tre innledningskapitlene er at det begrenser mulighetene for en grundig analyse av hele boka. Det kunne for eksempel vært interessant å se hvordan globaliseringsbegrepet anvendes konkret på de ulike områdene kapitlene omhandler. En slik analyse ville vært tvunget til å ta utgangspunkt i færre sitater, og analysere færre sider ved språkbruken.

King, Keohane og Verba har listet opp fire kriterier for vitenskaplighet (1994:7-9). En vitenskapelig tekst må (1) trekke slutninger på bakgrunn av (2) åpne og offentlige prosedyrer. Man må vise til (3) usikkerheten som er knyttet til funnene, og (4) begrunne hvordan metoden kan bidra til å belyse problemet. En av utfordringene med diskursanalyse er å vise at setningene man velger å analysere er representative for teksten. Ved å begrense analysen til innledningskapitlene gir det meg mulighet til å analysere *alle* setninger som inneholder ordet globalisering. Jeg har ønsket å inkludere så mange som mulig av disse i analysen. Totalt har jeg referert til 61 sitater. Alle de 82 sitatene er inkludert i et appendiks bakerst, hvor sitatene med fet skrift er de som er anvendt i analysen. Sitatene som ikke ble brukt ble ikke utelatt av noen spesiell grunn, de var bare ikke relevante i analysen. Ved å ta utgangspunkt i alle sitatene som omhandler globalisering og oppgi de jeg likevel ikke har brukt ønsker jeg å gjøre analysen så etterprøvbart som overhodet mulig.

4.2 Kritisk diskursanalyse anvendt

At språk er konstituerende og konstituert på en og samme tid betyr at vi må analysere tekster på flere nivåer. Norman Fairclough analyserer sosial handling på de tre nivåene sosial handling, sosial praksis og sosial struktur som i figur 1 under. Målet er å vise hvordan den konkrete sosiale hendelsen teksten representerer er innleiret i sosiale praksiser som igjen er preget av konteksten. Dette forholdet er imidlertid dialektisk. Sosiale praksiser preges av de konkrete sosiale hendelsene, og den strukturelle konteksten kan igjen endres av nye sosiale praksiser (Fairclough 2001:21). I *Norske interesser* analyserer jeg **teksten** på jakt etter de

sosiale praksisene **diskursene** utgjør, før jeg mot slutten av oppgaven forsøker å sette disse funnene inn i en større **kontekst**. Diskursanalysen analyserer bare de diskursive sidene av et sosialt fenomen, og Norman Fairclough er opptatt av å understreke at analysen må suppleres og kombineres med annen forskning (Fairclough 2009:210). Innenfor rammene av denne oppgaven vil det bare være mulig å antyde en slik sosial kontekst.

Figur 1 – Faircloughs tre analysenivåer

4.3 Analyseredskapene

I boka "Analysing discourse" presenterer Norman Faircloughs en liste av ulike spørsmål man kan spørre en tekst (2003:191-194). Jeg har arbeidet meg igjennom tekstutvalget med utgangspunkt i Faircloughs liste i flere runder. Etter et par runder satt jeg igjen med de analytiske verktøyene jeg presenterer i tabellen nedenfor, og som er de konkrete verktøyene som anvendes i analysen. Faircloughs liste har totalt 42 spørsmål fordelt på 12 temaer. Med utgangspunkt i problemstillingen har jeg valgt de spørsmålene jeg mener best bidrar til å analysere hvordan en tekst begrenser og muliggjør ulike perspektiver. Jeg analyserer de fem

egenskapene sjanger, stil, intertekstualitet, antakelser og representasjoner, før jeg bruker dette til å identifisere diskurser i neste kapittel.

Sjanger	<ul style="list-style-type: none"> • Hvilke sjangere? • Brukes sjangerbestemte ord eller uttrykk? • Hva slags påstander finnes i teksten? (fakta, påstander, hypoteser eller evalueringer?)
Stil	<ul style="list-style-type: none"> • Hvilke stiler? • Hvilken grad av tilslutning? • Hvordan brukes pronomen?
Intertekstualitet	<ul style="list-style-type: none"> • Hvilke andre tekster er inkludert eller ekskludert? • Er andre stemmer inkludert? Er de tilskrevet noen? Spesifikt eller ikke? • Er tilskrevne stemmer sitert, eller indirekte rapportert?
Antakelser	<ul style="list-style-type: none"> • Hvilke antakelser gjøres? • Er det viktige relasjoner av ekvivalens og forskjeller?
Representasjoner	<ul style="list-style-type: none"> • Hvilke elementer av sosiale hendelser er inkludert, og hvilke er ekskludert? • Hvilke metaforer brukes? • Brukes nominalisering? • Hvordan fremstiller prosesser?

Sjanger er en type sosiale praksis. Intervjuer, leserinnlegg og fagbøker kan være eksempler på sjangre. Det er knyttet bestemte forventninger til formen teksten skal ha. Et intervju skal inneholde spørsmål, et leserinnlegg argumenterer, og en fagbok skal forklare et fenomen. Vi kan tenke på sjanger som en generisk struktur hvor vi finner en lik strukturering av teksten innen samme sjanger. Hvor fastsatt denne strukturen er, varierer fra sjanger til sjanger. En forskningsartikkel kan for eksempel ha ganske strenge regler for hvordan den skrives, mens en avisartikkel har løsere rammer (Fairclough 2009:65-66).

En teksts sjanger kan si oss mye om hvilke sosiale praksiser teksten ble til i gjennom. Som jeg har vært inne på tidligere er det gjennom kreativ bruk av diskurser nye diskurser dannes. Sjanger er en viktig del av dette. Sosial endring kjennetegnes ofte ved at ulike sjangere brukes i nye sammenhenger (Fairclough 2009:67).

Stil er et diskursivt aspekt ved folks måte å "være" på, eller den identiteten folk har. Hvem du er, handler ikke bare om hva du sier og hva du gjør, men også hvordan du gjør det. Hvordan du snakker, hvordan du skriver, og kroppsspråket ditt. (Fairclough 2009:159). Det er interessant å se nærmere på hvilken tekstlig stil forfatterne av boka har, fordi det kan si oss noe om hvordan de ser på seg selv og hvordan de ser leseren.

Intertekstualitet er et begrep for å beskrive hvordan en tekst henter elementer fra andre tekster. En tekst kan ha flere "stemmer". Det kan skje ved bruk av sitater eller indirekte sitering (sammendrag), men det kan også være mer ubevisst bruk av elementer fra andre tekster (Fairclough 2009:218-219).

Antakelser er de argumentene som ikke nevnes eksplisitt, men som vi likevel må ta for gitt at ligger i teksten (Fairclough 2006:212). I *Norske interesser* brukes for eksempel et sitat av Nicholas Stern hvor han hevder at "(...) globaliseringen har vært en viktig kraft for å redusere fattigdom (...)" (Thune m.fl. 2008:29). Implisitt i denne påstanden må det ligge et argument for hvordan globaliseringen har redusert fattigdom. Det kan for eksempel være at mener handelsliberaliseringen har redusert fattigdom, men det er et argument som ikke nevnes men bare tas for gitt.

Det siste jeg undersøker i teksten er hvilke **representasjoner** den har. I en tekst representeres hendelser og aktører på ulike måter. En hendelse eller et fenomen kan sees på fra ulike perspektiver og kan representeres på ulike måter. Hvilke elementer er inkludert, og hvilke er ekskludert? Hva fokuseres det mest på? Hvor konkret eller abstrakt fremstilles prosessene?

Ved å representere et bestemt fenomen på en bestemt måte, plasseres fenomenet i en sammenheng. Representasjoner er en viktig del av diskurser, ved å sette fokus på et bestemt utsnitt av virkeligheten (Fairclough 2003:139).

4.0 Globaliseringsdebatten

Globaliseringsbegrepet har vært gjenstand for intens debatt de siste tiårene, og det kan være interessant å se litt nærmere på denne debatten. Målet med denne oppgaven er å undersøke om globaliseringsbegrepet slik det anvendes i *Norske interesser* utestenger bestemte perspektiver. Hensikten med dette kapitlet er ikke å gi en uttømmende beskrivelse av debatten, men å skissere et landskap boka *Norske interesser* navigerer i. Hvordan disse perspektivene gir seg utslag i konkrete språklige praksiser vil bli behandlet nærmere i kapitlet om diskurser.

Globalisering var på mange måter 90-tallets "buzz-word" (Steger 2009:1) og avfødte mange vidløftige visjoner om en stadig mer sammensmeltet verden. Nå snart 10 år etter terrorangrepene 11. september 2001 blir det ofte hevdet at begrepet har utspilt sin rolle (Held og McGrew 2007:1). Analysen i denne oppgaven viser at globaliseringsbegrepet lever i beste velgående i norsk politikk, og er avgjørende i utformingen av den.

Teorier om globalisering har røtter tilbake til attenhundretallstenkere som Karl Marx, Saint-Simon og MacKinder, men selve begrepet globalisering ble først tatt i bruk på 70-tallet (Held og McGrew 2002:1). Å oppsummere debatten om begrepet er ingen enkel oppgave. Begrepet favner vidt, og debattene er nødvendigvis like springende som begrepet selv. Debatten går både på hvorvidt verden globaliseres, om det er ønskelig, og hvilket rom det gir for politikk.

Debatten kan presenteres på mange måter. Jeg skal først ta for meg David Held og Anthony McGrews (2002) inndeling mellom globalister og skeptikere som en grovinndeling av debatten. Dette er primært en deskriptiv debatt om hvorvidt vi kan snakke om reell globalisering eller ikke. Denne inndelingen tar imidlertid ikke høyde for de ulike posisjonene i hver av leirene. Inndelingen suppleres derfor med en mer tradisjonell statsvitenskaplig inndeling mellom realisme, liberalisme, marxisme og konstruktivisme. Disse posisjonene utgjør ulike perspektiver vi kan betrakte debatten med.

3.1 Globalistene

Globalistene hevder at verden har gått inn i en distinkt ny fase som kan beskrives med begrepet globalisering. Båndene mellom samfunn har etter hvert blitt så tette og mange at

Samfunn smelter sammen på en rekke områder, økonomisk, politisk og kulturelt. Vi har sett liknende prosesser tidligere, men det nye med globaliseringen er intensiteten og tempoet. Sammensmeltingen viser seg i veksten i multinasjonale selskaper, verdens finansmarkeder, kulturutveksling og globale miljøødeleggelser (Held og McGrew 2002:6).

Globalisering er ifølge globalistene ikke bare et spørsmål om økonomi. I det moderne samfunnet er økonomien så sammenblandet med andre områder at det ikke lenger gir mening å skille dem. Selv om intensiteten og tempoet i globaliseringen er ny, anerkjenner globalistene at globalisering er en prosess med røtter langt tilbake i historien. Det er en mangfoldig prosess som ikke kan reduseres til faktorer som kapitalisme og teknologi, men snarere er et produkt av en mengde økonomiske, politiske og kulturelle faktorer (Held og McGrew 2002:7).

Globaliseringen fjerner gradvis den sperren tid og rom tidligere utgjorde. Det som tidligere var langt unna flyttes nærmere med utviklingen av teknologi som jettfly og internett. Dette gir ifølge globalistene nye muligheter for sosial organisering gjennom for eksempel globale produksjonsnettverk eller reguleringsregimer (Held og McGrew 2002:7). Sentralt i det globalistiske perspektivet er at globaliseringen utvider rommet for maktutøvelse. Globaliseringen innebærer en omveltning i globale maktrelasjoner, hvor avgjørelser et sted kan ha konsekvenser på den andre siden av kloden. Maktutøvelse er ikke lenger lokalt begrenset, men snarere en iboende dynamikk i globaliseringen⁶ (Held og McGrew 2002:8).

3.2 Skeptikere

Felles for skeptikerne er at de stiller seg tvilende til at dagens utvikling lar seg beskrive med begrepet globalisering. Argumentasjonen følger hovedsakelig to spor. En tilnærming er å undersøke i hvilken grad verden faktisk *er* globalisert. Det settes opp indikatorer på en rekke områder som undersøkes empirisk. En annen tilnærming er å sammenlikne dagens utvikling med tidligere epoker i verdenshistorien. Felles for skeptikerne er at de ikke mener det er dekning for å betegne dagens utvikling med begrepet globalisering. Målt opp mot idealmodellene er verden slettet ikke globalisert, og den økte internasjonaliseringen vi har sett de siste årene er heller ikke ny. I stedet for globalisering mener mange skeptikere utviklingen bedre lar seg beskrive som internasjonalisering. Det vil si at båndene mellom

⁶ Dette likner Michael Hardt og Antonio Negris imperiebegrep, hvor imperialismen forstått som nasjonalstaters imperialistiske innflytelse er byttet ut med en altomfattende maktlogikk (2005)

nasjoner styrkes uten at samfunnene nødvendigvis smelter sammen (Held og McGrew 2002:5).

Et vesentlig skille mellom globalister og skeptikere er synet på staten. Mens globalistene hevder at staten utfordres på mange viktige områder og at andre aktører er i ferd med å bli viktigere, hevder skeptikerne at staten fortsatt spiller en avgjørende rolle. Skeptikerne utfordrer globalistenes syn på fremveksten av en global landsby, og hevder i stedet at økonomiske, sosiale og kulturelle prosesser fortsatt er stedsbundne (Burchill 2005:72).

3.3 Fire perspektiver

Grovinndelingen mellom globalister og skeptikere er ikke nok til å fange opp alle nyansene i globaliseringsdebatten. En måte å nyansere denne grovinndelingen er ved å betrakte globaliseringen fra de ulike posisjonene i internasjonal politisk teori. De aller fleste innføringsbøker legger særlig vekt på realisme⁷ og liberalisme som de to dominerende retningene. Dette suppleres gjerne med en marxistisk og en sosialkonstruktivistisk skole (Mingst 2004, Baylis & Smith 2005, Jackson & Sørensen 2003, Oatley 2004). De ulike skolene har ulike perspektiver på internasjonal politikk, og betrakter et begrep som globalisering fra ulike posisjoner.

3.3.1 Realisme

Den realistiske posisjonen er det tradisjonelle maktpolitiske perspektivet som har preget internasjonal politikk i mange tiår. Realistene legger vekt på at det internasjonale samfunnet er preget av de samme mangler som menneskenaturen har. Det internasjonale systemet er et anarki hvor suverene stater styrer etter egne nasjonale interesser. Konflikt kan ikke avskaffes, men må håndteres, og etiske betraktninger må vike for statens interesser (Morgenthau 1973:9 Waltz 1979:62-63).

Thomas Hobbes' verk "Leviathan" fra 1651 regnes som et klassisk verk i realismen. Mens mennesket i steinalderen levde i en alles kamp mot alle, erstattet fremveksten av statssystemet dette med strid mellom stater. Statssystemet holder ro og orden innenfor grensene, men det anarkiet som tidligere hersket mellom mennesker, hersker nå mellom

⁷ I innføringsbøker om politisk økonomi (som Oatley 2004) omtales denne skolen gjerne som merkantilisme.

stater. Statens viktigste rolle er å hankses med usikkerheten som oppstår i det internasjonale anarkiet, og militærmakt spiller en sentral rolle.

Realistene betrakter staten som en enhetlig aktør som søker å maksimere de nasjonale interessene. De anerkjenner at det handles stadig mer og knyttes nye bånd på tvers av landegrensene, men er opptatt av at statene spiller en sentral rolle i denne utviklingen. Statene driver utviklingen for å fremme egne interesser. Verdenshandel er i et slikt perspektiv et nullsumspill, der det en tjener taper andre. Mektige stater dikterer handelsreglene etter eget forgodtbefinnende. Multinasjonale selskaper og internasjonale organisasjoner spiller en rolle, men de gjør det innenfor statssystemet. Det er statene som forhandler frem reglene for handel, og internasjonale organisasjoner er avhengig av statene for makt og innflytelse (Donnelly 2005:37) .

Realister vil være enige i mange av skeptikernes konklusjoner, og avfeier ideen om at nasjonalstatene er i ferd med å utspille sin rolle. Statene beholder sin selvstendige rolle og strides fortsatt om makt og innflytelse. Globalisering kan påvirke livene våre, men det overskrider ikke det internasjonale statssystemet (Baylis og Smith 2005:7). En realistisk posisjon vil beskrive dagens globalisering som en utvikling drevet frem av mektige stater. Uten militær makt vil den globale ordenen kollapse (Held og McGrew 2002:5).

3.3.2 Liberalisme

I motsetning til realistene, hevder liberalistene at krig og konflikt er ikke uunngåelig, men kan begrenses og reguleres av det internasjonale samfunnet. Krig er et produkt av samfunnet, ikke av menneskets individuelle natur. Ifølge liberalistene kan fredelig samhandling til det beste for alle oppnås gjennom demokrati og kapitalisme. Ved å bygge internasjonale institusjoner kan stater realisere felles interesser og overkomme motsetninger (Keohane og Nye 1977).

Liberalistene oppfatter ikke staten som en enhetlig aktør, men snarere en rekke byråkratier med egne interesser. I dette perspektivet er det vanskelig å snakke om nasjonale interesser siden statens politikk er utfallet av de byråkratiske særinteressene som vinner frem (Baylis og Smith 2005:5).

I det liberalistiske perspektivet spiller fortsatt militærmakt en rolle, men er supplert med en rekke andre faktorer, hvor særlig økonomien spiller en viktig rolle. Internasjonal orden

oppstår ikke på bakgrunn av militær maktbalanse, men ved at ulike byråkratiske aktører og interessegrupper lykkes i å fremforhandle avtaler, normer og regler til det beste for alle (Baylis og Smith 2005:5).

Liberalistene henter argumentasjon fra økonomisk teori, som viser at handel ikke er et nullsumspill der det en tjener taper andre, men at alle tjener på å realisere såkalte komparative fortrinn i handelen med andre land (Krugman og Obstfeld 2003:10-12). Økt handel handler ikke bare om å fremme enkeltlands snevre egeninteresser, men er til det beste for alle. For å klare dette er man imidlertid avhengig av internasjonale organisasjoner som regulerer handelen og det internasjonale samfunnet til det beste for alle (Burchill 2005:73).

Globalismen kan betraktes som et liberalistisk syn på globalisering. Globalisering er sluttproduktet av en lang historisk prosess som har endret internasjonal politikk. Globaliseringen underminerer statens rolle, og nye aktører som multinasjonale selskaper og internasjonale organisasjoner gjør seg gjeldende. Liberalistene er opptatt av utviklingen i teknologi og kommunikasjon som gjør at de globale avstandene blir mindre. Den stadig økende sammensmeltingen av stater gjør at det internasjonale samfunnet snarere er et komplisert nettverk av en lang rekke aktører, enn realitenes enhetlige stater, eller marxistenes klasser (Baylis og Smith 2005:6-7).

3.3.3 Marxisme

Det avgjørende for det marxistiske perspektivet er at det internasjonale systemet også er et internasjonalt *kapitalistisk* system. De viktigste aktørene er ikke stater, men klasser. I dette perspektivet er ikke statenes politikk et uttrykk for ”nasjonale interesser”, men snarere et uttrykk for bestemte særinteressers gjennomslag (Baylis og Smith 2005:5-6).

Mens tidligere marxistiske teoretikere som Lenin (2001) hevdet staten var et redskap for kapitalistklassen, er dagens marxister opptatt av å beskrive det kompliserte forholdet mellom klasseinteresser og utformingen av statens politikk. Samfunnsgeografen David Harvey (2005b) har vært opptatt av å beskrive statens territoriale logikk, og kapitalens logikk som to adskilte prosesser. Stater kan opptre på vegne av mektige interesser, men det er ikke et determinert forhold. Når stater opptrer på vegne av næringslivet skjer det ikke nødvendigvis på bakgrunn av direkte innflytelse, men snarere ved at næringslivets interesser preger det dominerende tankesettet i politikk og forvaltning.

Det internasjonale systemet er ifølge marxistene preget av mektige interesser og mektige stater. Handel tar utgangspunkt i utnyttningen av ujevn geografisk utvikling, hvor billig arbeidskraft og svake stater gir nye muligheter for kapitalakkumulasjon (Harvey 2005a). Marxister har også vært opptatt av å peke på den økende innflytelsen til multinasjonale selskaper, og internasjonale institusjoner som Verdensbanken, det Internasjonale pengefondet og Verdens handelsorganisasjon (Baylis og Smith 2005:6).

Marxister vil være enige med skeptikerne i at globaliseringen ikke er ny. Kapitalismen har alltid hatt en innebygd trang til vekst, og til å legge stadig flere områder inn under kapitalens logikk. For marxistene er globaliseringen en ny måte å pakke inn et gammelt fenomen. Globalisering handler først og fremst om spredningen av et vestlig imperialistisk prosjekt (Held 2002:5). Mange marxister har kalt globaliseringsbegrepet for et ideologisk begrep, for å legitimere et globalt nyliberalt prosjekt. Globaliseringen er en nødvendig myte for å legitimere nødvendigheten av en begrenset stat, og nedbyggingen av handelshindringer. Statsledere viser til ytre krefter for å legitimere upopulære politiske reformer som tjener en liten økonomisk elite (Held 2002:5).

Samtidig som marxister er skeptiske til globaliseringsbegrepet er det mange som ønsker ulike internasjonaliseringsprosesser velkommen. ”Proletarer i alle land, foren dere!” het det i avslutningen til det kommunistiske manifest (Marx 2000:255), og mange marxister har siden vært opptatt av ulike kosmopolitiske prosjekter. Det er ikke globaliseringsprosesser som sådan de protesterer mot, men den nyliberale formen de mener de har fått de siste tredve årene.

3.3.4 Konstruktivisme

Konstruktivismen var en del av den språklige vendingen i samfunnsvitenskapen fra 70-tallet og utover, og er egentlig mer en ontologisk tilnærming enn en egen teori (Risse 2007:126). Det avgjørende for konstruktivister er at mange av konseptene og begrepene i internasjonal politikk er sosialt konstruerte. Det internasjonale samfunnet er på mange måter det vi gjør det til. I likhet med diskursteorien har konstruktivismen et produktivt maktsyn. Maktstrukturer reproduseres gjennom sosial handling og er hele tiden avhengig av det for å opprettholdes. Som Alexander Wendt formulerte det ”Anarki er hva stater gjør det til” (1992).

Å hevde at jorden er globalisert har konsekvenser for hvordan vi betrakter den. Globaliseringsbegrepet fokuserer på det som peker i retning av økt sammenvevning, mens vi

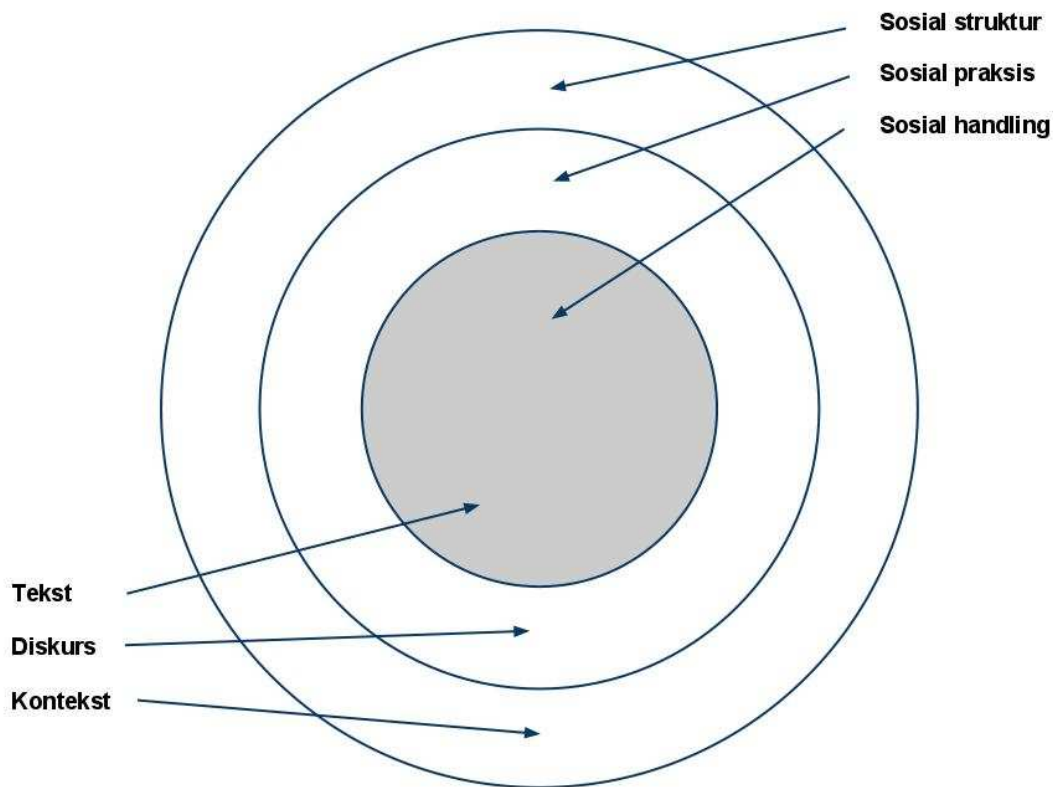
ignorerer det som peker i retning av fragmentering og ulikhet. Thomas Risse kritiserer globaliseringsteori for å være for strukturelt orientert og ha for lite fokus på menneskelig handling (2007:128). Globalisering presenteres ofte som en ekstern kraft som påvirker stater. Når statsledere og politikere argumenterer for at de har liten innflytelse over globaliseringen fraskriver de seg ansvar. I likhet med marxistene hevder konstruktivistene at globalisering er et produkt av menneskers handlinger, og at slike forklaringer heller bidrar til å tilsløre enn opplyse (Baylis og Smith 2005:8).

Konstruktivister har vært opptatt av identitet, og har vært opptatt av å mulighetene for å skape nye og mer inkluderende globale identiteter, til forskjell fra dagens nasjonale. I likhet med marxistene har også konstruktivistene et ambivalent forhold til globalisering. På den ene siden kan globaliseringen være en måte statsledere fraskriver seg ansvar på, mens den på den andre siden kan bidra til å skape nye og mer inkluderende globale identiteter (Reus-Smit 2005:200). Også konstruktivismen har et kosmopolitisk tilsnitt.

3.4 Konklusjon

Globaliseringsdebatten kan grovt sett deles inn i to grupper. De som hevder at dagens utvikling best lar seg beskrive med begrepet globalisering, og de som er skeptiske til et slikt begrep. En slik inndeling er likevel for grov. Mens globalismen på mange måter er et liberalistisk perspektiv på globaliseringen er realistene enig med skeptikerne i at nasjonalstatens død er betydelig overdrevet. Marxister og konstruktivister har på sin side en fot i begge leire. Samtidig som mange marxister og konstruktivister ønsker velkommen globaliseringsprosesser er de opptatt av å understreke at dagens globaliseringsbegrep er en sosial konstruksjon. Globaliseringen kan brukes for å legitimere upopulære politiske reformer.

5.0 Tekst

Figur 2 – Nivå 1: Tekst

5.1 Sjanger

Norske interesser er på en og samme tid en sluttrapport og en debattbok. Boka og prosjektet er initiert av utenriksministeren og administrert av Utenriksdepartementet. Samtidig trakk man inn fagpersoner med bakgrunn utenfor byråkratiet. Boka er en rapport, men ikke forankret i embetsverket på den måten man gjerne er vant til. Iver B. Neumann skriver i Morgenbladet om boka:

”En første refleks eller refleksjon er at utenriksministeren med denne boken har tatt en liten revansj overfor embetsverket i eget departement. Forfatterteamet består nemlig først og fremst av folk utenfor UD. Boken har, ikke minst derfor, fått et distinkt ikke-UDsk preg.” (Morgenbladet 12.09.08)

Utenriksministeren bestilte en rapport. Innenfor UD knyttes det bestemte forventninger til sjangeren rapport, hvor det eksisterer bestemte sosiale praksiser knyttet til hvem som skal

mene hva. Ulike avdelinger har sine ansvarsområder, og sine distinkte måter å tenke på (Neumann 2001:151). Støre ønsket å gå utenom disse tradisjonelle sosiale praksisene for å få en ”fri og spenstig” debattbok av fagfolk i og utenfor departementet.

5.1.1 Forfatterne

Det kan være interessant å se litt nærmere på hvem disse fagfolkene er.

Leiv Lunde var leder for Refleksprosjektet. Lunde er i dag ansatt i Utenriksdepartementet. Han var tidligere statssekretær for Hilde Frafjord Johnsen i begge Bondevikregjeringene fra 1997 til 2005. Etter regjeringsbyttet gikk han tilbake til sin gamle jobb som konsulent i det private analysebyrået ECON, før han igjen returnerte til utenriksdepartementet som ansatt (Bjørnstad 2007).

Henrik Thune er i dag prosjektleder ved utenriksministerens sekretariat. Fra 2006 til 2008 arbeidet han som seniorrådgiver i utenriksdepartementet. Før det var han forsker på NUPI i avdelingen for internasjonal politikk. Thune har en doktorgrad i statsvitenskap fra Universitetet i Oslo. (NUPI 2010)

Eiler Fleischer er seniorrådgiver i Utenriksdepartementet. (Thune m.fl. 2008:3)

Leo Grünfeld har en doktorgrad i samfunnsøkonomi fra Universitetet i Oslo. Grünfeld har tidligere arbeidet som makroøkonom i meglerhuset Carnegie og i Statistisk sentralbyrå. Han har vært seniorforsker ved Norsk utenrikspolitisk institutt (NUPI) og redaktør for fagbladet Samfunnsøkonomen (tidligere Økonomisk forum). Han er i dag partner og styreformann i Menon Business Economics som driver forretningsrådgivning for bedrifter, organisasjoner og myndigheter (Menon 2006).

Ole Jacob Sending er seniorforsker ved NUPI. Tidligere har han arbeidet ved Christian Michelsens institutt. Sending har en doktorgrad i statsvitenskap fra Universitetet i Bergen. Mange av forskningspublikasjonene hans er skrevet med et konstruktivistisk utgangspunkt, og han har blant annet skrevet flere bøker i samarbeid med Iver B. Neumann (CMI 2008).

Utenriksministeren bestilte en rapport som *drøfter Norges interesser i en globalisert verden*. Støre skriver at rapporten ble skrevet av fagfolk i og utenfor utenriksdepartementet, men strengt tatt ble den skrevet av folk fra utenriksdepartementet og Norsk utenrikspolitisk institutt (NUPI). Samtidig som boka var ment å skulle invitere til debatt, er den en akademisk

tekst som *drøfter* norske interesser fra en akademisk synsvinkel. Forfatterne ønsker ikke ta stilling. Som det heter i første kapittel: *"Prosjektet vokser ikke ut av noen bestemte oppfatninger om mangler eller begrensninger ved rådende politikk, og har ingen forutbestemte motiver med hensyn til Norges utenrikspolitiske orientering."* (Thune m.fl. 2008:14). På den ene siden er boka nøkternt faglig og preget av det byråkratiske språket i offentlige utredninger. Som Dag Østerberg har formulert det: "Man ordlegger seg sindig og behersket for å vekke inntrykk av ro, makt og beregnelighet" (1986:12). På den andre siden skal boka invitere og provosere til debatt. I denne delene av analysen forsøker jeg å spore hvordan disse to sjangrene gjør seg gjeldene i teksten.

5.1.1 Fakta

Det er gjennomgående for teksten at man beskriver fakta. Innledningskapitlene beskriver hvordan verden har utviklet seg. Det er denne faktabeskrivelsen som senere danner grunnlaget for å slå fast at verden er globalisert.

"I takt med globaliseringen har⁸ mye av utenrikspolitikken dessuten nådd ut til stadig flere samfunnsgrupper." (Thune m.fl. 2008:12)

"Verden kjennetegnes i dag, mer enn noen gang tidligere i historien, av raske og vedvarende forandringer (...)" (Thune m.fl. 2008:15)

"(...) verden gjennomgår brede globale endringer (...)" (Thune m.fl. 2008:21)

"Det finnes få områder av historien som endrer seg mer enn nettopp det internasjonale samfunnet." (Thune m.fl. 2008:22)

"Bare de siste tjue årene har endringene i de globale rammevilkårene vært svært omfattende." (Thune m.fl. 2008:22)

Teksten slår fast at globalisering er et faktisk eksisterende fenomen, med helt konkrete konsekvenser for folk. Bortsett fra en kort drøfting av hvorvidt disse prosessene best beskrives som internasjonalisering eller globalisering stilles det aldri spørsmålsteget ved globaliseringen, den bare er der. Det nevnes aldri at globalisering er et omstridt begrep, men

⁸ Sitatene i analysen er flere steder streket under. Dette er min utheving og peker på hva det er i den enkelte setning jeg analyserer.

fremgår i stedet fra forfatternes bruk av ordet at de mener det er et ord som godt beskriver dagens internasjonaliseringsprosesser. Forfatterne ønsker å beskrive det de mener er uomtvistelige fakta. Globaliseringen har også konkrete konsekvenser. En måte å markere dette språklig er ved å bruke setninger med hypotaktiske relasjoner. Forholdet mellom to delsetninger er hypotaktisk når den ene delsetningen begrunner og legitimerer den andre. ”Dette skjer *fordi*...” (Fairclough 2009:92).

”Det reflekterer at nær alle samfunnsområder i dag påvirkes av internasjonale forhold” (Thune m.fl. 2008:5)

”Grunnen til dette er at internasjonal politikk i dag – på grunn av globalisering og oppløsning av grenser mellom samfunn – er langt mer kompleks og mangfoldig enn tidligere.” (Thune m.fl. 2008:15)

Det benyttes hypotaktiske relasjoner i teksten, men det er ikke særlig utbredt.

5.1.2 Spørsmål

Samtidig som boka skulle være en beskrivende rapport, skulle den også invitere til debatt. Et hyppig brukt virkemiddel i innledningskapitlene er å stille åpne spørsmål. På denne måten er det opp til leseren selv å gjøre seg opp en mening. Spørsmålene kan åpne opp for debatt, men forfatternes spørsmål gjør det innenfor noen bestemte rammer. På side 11 presenteres vi for en liste spørsmål.

”Har Norge interesse av mer eller mindre globalisering?” (Thune m.fl. 2008:11).

Dette spørsmålet åpner for debatt om ”hvor mye” globalisering Norge skal ha, men hva som ligger i spørsmålet om mer eller mindre globalisering er uklart. Forfatterne kunne ha spurt om konkrete politiske veivalg knyttet til globalisering. Har Norge interesse av mer eller mindre jordbruksstøtte? Har Norge interesse av mer eller mindre innvandring? Tore Linne Eriksen har skrevet om globaliseringsbegrepet at det *”kan bety mye, lite eller høyst forskjellige ting – gjerne på samme tid”* og at dette *”ikke er til hinder for begrepets utbredelse, snarere tvert imot”* (Eriksen 2006:21).

Ved å bruke nettopp begrepet globalisering behøver ikke forfatterne å ta stilling til kontroversielle politiske spørsmål. Globalisering er heller en samlebetegnelse. Det handler ikke om konkrete politiske veivalg, men om politikk som trenger seg frem fordi verden blir

mer sammenvevd. Peter Marcuse⁹ har skrevet at globaliseringbegrepet i dag har fått en betydning som favner alt som har endret seg siden 1970. De konkrete politiske veivalgene tilsløres, og globalisering fremstår som en kraft i seg selv. Dette har klare politiske konsekvenser.

”The issue is more than one of careless use of words: intellectually, such muddy use of the term fogs any effort to separate cause from effect, to analyze what is being done, by whom, to whom, for what, and with what effect. Politically, leaving the term vague and ghostly permits its conversion to something with a life of its own, making it a force, fetishizing it as something that has an existence independent of the will of human beings, inevitable and irresistible.” (Marcuse 2000:1)

De to neste spørsmålene er mer åpne, men en aner kanskje at forfatterne har et svar på spørsmålene:

”Har krigen i Afghanistan, og utviklingen i Pakistan egentlig noe å gjøre med norske sikkerhetsinteresser, eller er motivet for norsk innsats solidaritet?” (Thune m.fl. 2008:11)

”Kan det være en direkte sammenheng mellom Norges økonomiske fremtid og den politiske situasjonen i Kina og Midtøsten, eller antall ingeniører i Bombay?” (Thune m.fl. 2008:11)

Det første spørsmålet hadde sett annerledes ut om man kuttet ut ”egentlig”. Den andre ville endret tone hvis man byttet ”Kan det være?” med ”Er det?”. Spørsmålene følges opp:

”Mange tar svarene på disse spørsmålene for gitt. Men dette er vanskelige spørsmål. Det er spørsmål som skjuler kompliserte globale sammenhenger, og de går til kjernen av det vi kaller Norges utenrikspolitikk”. (Thune m.fl. 2008:11)

Det tegnes et bilde av en debatt forfatterne distanserer seg fra. Mens mange tar svarene for gitt, gjør ikke forfatterne det. Grunnen er at det er vanskelige spørsmål som skjuler kompliserte sammenhenger. På denne måten tegnes det et bilde av forfatterne som nøkterne fagfolk som ikke så lett tar ting for gitt. Mens andre er raske med å trekke konklusjoner evner forfatterne å drøfte for og imot før de konkluderer.

⁹ Professor i byplanlegging og sønn av den kjente filosofen Herbert Marcuse

5.1.3 Ulike perspektiver

Et annet virkemiddel forfatterne benytter seg av for å gi rom for debatt, er å referere ulike perspektiver. På side 24 i første kapittel presenteres vi for en faktaboks med hele fem ulike perspektiver på hva globalisering kan innebære:

” – Globalisering er internasjonalisering (”Globalisering betyr økt kontakt og samvirke over grenser mellom land.”)”

” – Globalisering er liberalisering (”Globalisering betyr fjerning av restriksjoner og grenser mellom land for å skape et ’grenseløst’ verdenssamfunn.”)”

” – Globalisering er universalisering (”Globalisering betyr en prosess der identiske produkter, opplevelser og symboler er blitt tilgjengelige over hele kloden.”)”

” – Globalisering er vestliggjøring (Globalisering betyr spredning av vestlig kultur og samfunnsverdi.)”

” – Globalisering er av-territorialisering (”Globalisering betyr oppløsning av geografiske avstanders sosiale og politiske betydning.”)”

(Thune m.fl. 2008:24)

Her åpnes det for ulike måter å betrakte og debattere globalisering. Positive syn som ”globalisering betyr økt kontakt og samvirke” står i kontrast til mer kritiske syn som ”Globalisering er vestliggjøring”. Boksen følges opp av en beskrivelse av ”forsøkene” på å lage en definisjon av globalisering:

”Det finnes uttallige forsøk på å presentere en definisjon og forklaring på hva alt det vi i hverdagen pleier å kalle eller tenke på som globalisering. I denne rapporten skal vi derfor ikke forsøke å gi et entydig og avgrenset svar på alt hva globalisering er.”

(Thune m.fl. 2008:24)

Igjen refereres det til at mange har forsøkt å definere begrepet globalisering, men ikke lyktes. Forfatterne hevder å ikke skulle å gi oss et ”entydige og avgrenset” svar. Litt lengre ned på samme side forsøker de likevel å definere begrepet.

”Helt generelt legger vi til grunn at globalisering er en prosess der suverene stater gjennomskjæres og undermineres av overnasjonale og transnasjonale prosesser og aktører. Rapporten tar høyde for at dette er en langvarig og kompleks

utviklingsprosess som skjer på en rekke ulike samfunnsområder samtidig, og som kan inkludere alle de fem beskrivelsene av globalisering som er gjengitt over.” (Thune m.fl. 2008:24)

Globalisering er altså *alle* de ulike perspektivene som nevnes i faktaboksen. Dette likner globalistene og liberalistenes fremstilling av samfunn som smelter sammen på tvers av landegrenser og sektorer. Når økonomi ikke lenger lar seg skille fra for eksempel kulturell utveksling eller teknologiske innovasjoner fremstår globaliseringen som den selvstendige historiske kraften Marcuse beskriver.

5.1.4 Drøfting

Drøfting er den akademiske sjangerens kjernedisiplin. Man veier nøkternt argumenter for og imot. I innledningskapitlet drøfter forfatterne globaliseringsbegrepet. De inkluderer mange av globaliseringsskeptikernes argumenter om at globaliseringen slettes ikke er en ny prosess, men en prosess med lange historiske røtter.

”Men på tross av disse samfunnsendringene som har skjedd i løpet av de siste tjue til tretti årene, skal man være forsiktig med å overdrive tempoet i endringene.” (Thune m.fl. 2008:25)

”Selv det internasjonale systemet av suverene stater som i dag omspinner hele jorden, og som vi tar fullstendig for gitt, er egentlig resultat av en langvarig globaliseringsprosess.” (Thune m.fl. 2008:25)

”Globalisering er derfor ikke noe nytt. Mye av det som i dag omtales som globalisering er prosesser som har pågått over svært lang tid.” (Thune m.fl. 2008:25)

Forfatterne anerkjenner at globaliseringen har lange historiske røtter, men gjør et tydelig skille. Mens tidligere tiders internasjonaliseringsprosesser økte båndene mellom samfunn, er båndene i dag så mange og tette at samfunn i praksis har smeltet sammen. Globaliseringen har historiske røtter, men dagens globalisering er likevel så mye raskere og mer intens, at det gir mening å snakke om en helt ny prosess.

”Globalisering betyr derimot at båndene er blitt så mange, og så tette at samfunnssystemer på ulike felt i praksis har smeltet sammen (...)” (Thune m.fl. 2008:25)

"Hendelser langt unna, av økonomisk eller annen art, påvirker oss mer umiddelbart og direkte enn noen gang tidligere." (Thune m.fl. 2008:25)

"Globaliseringen kaster om på mye, men det er altså ingen grunn til å overdrive alt dette "nye" eller ta for hardt i med hensyn til å skille dagens globaliseringsprosesser fra liknende endringer tidligere i historien. Poenget er først og fremst at globalisering omformer og bryter ned grenser omkring og innenfor samfunnet vi lever i, at dette skjer raskere og på mange flere samfunnsområder enn noen gang tidligere, og at konsekvensene og innvirkningen på folks daglige liv er større og mer omskiftelig enn noen gang før." (Thune m.fl. 2008:26)

Å veie argumenter for og imot hverandre skaper et inntrykk av objektive og nøkterne fagfolk som evner å se problemene fra ulike perspektiver. Ved å argumentere "begge veier" kan man plassere seg i en mellomposisjon. I *Norske interesser* bruker forfatterne dette grepet når de diskuterer statens muligheter under globaliseringen.

"På felt etter felt har territorielle landegrenser mistet, eller i alle fall svekket, sin rolle som utenrikspolitisk styringsinstrument." (Thune m.fl. 2008:24)

"Å hevde at globaliseringen visker bort samfunnsgrensene mellom ulike land er imidlertid ikke det samme som å si at globalisering betyr at statene er i ferd med å dø ut, eller at nasjonale symboler og nasjonale og interesser forsvinner." (Thune m.fl. 2008:26)

Etter først å ha slått fast at landegrenser er i ferd med å miste sin rolle som utenrikspolitisk styringsinstrument, modereres argumentet ved at forfatterne slår fast at statene ikke dør ut av den grunn. Påstanden om territorielle landegrenser mister sin rolle er en kontroversiell påstand, men ved samtidig å argumentere mot en mer ytterliggående påstand konstruerer forfatterne en mellomposisjon. Det samme er tilfellet i eksempelet under.

"Det er med andre ord ikke entydig riktig, slik det av og til hevdes, at globaliseringen gjør verden flat." (Thune m.fl. 2008:29)

Utsagnet om at jorda er flat kommer fra Thomas Friedmans bok *Verden er flat* (2006). Å hevde at verden er flat, selv i overført betydning, er en relativt ekstrem påstand. Ved å skrive at det ikke er *entydig* riktig fremstår forfatterne som nøkterne fagfolk, samtidig som det åpner

for at forfatterne kan mene jorden er ganske flat. Ved å diskutere med ytterpunkter i debatten gir forfatterne et sterkere inntrykk av å innta en mellomposisjon enn det de rent faktisk gjør.

5.1.5 Konklusjon

Norske interesser er ment å skulle være både en debattbok og en faglig rapport. I denne delen har vi sett at hovedvekten ligger på det siste. Rapporten er skrevet av fagfolk som skriver på en akademisk måte. Ved å drøfte og stille spørsmål for og imot gis det inntrykk av en nøktern og objektiv fremstilling, samtidig som det er åpenbart at forfatterne allerede har trukket mange konklusjoner. Det fremheves at globalisering er en vanskelig og komplisert prosess å forstå, på en måte som skaper et inntrykk av at forfatterne er bedre i stand til å drøfte globaliseringen enn de fleste andre.

Forfatterne hevder globalisering bidrar til å smelte sammen samfunn og sektorer så det ikke lenger gir mening å skille mellom dem. Dette er det samme perspektivet som globalistene stod for i forrige kapittel. Globaliseringsskeptikernes innvending om at globaliseringen har lange historiske røtter avfeies ved å trekke et skille mellom tidligere tiders internasjonaliseringsprosesser og dagens globalisering.

5.2 Stil

”Norske interesser ”er både en rapport og en debattbok. Tekstens *stil* bærer også preg av dette. Utenriksministeren bestilte en ”fri og spenstig” rapport (Thune m.fl. 2008:5). Samtidig som det var en rapport skulle den også invitere til debatt. Det er gjennomgående for tekstens stil at den er skrevet av akademikere. Den akademiske stilen er gjerne preget av et ideal om et nøkternt og objektivt språk. Det brukes mange uttrykk av typen: ”*bidra*” og ”*forsøke*”, som signaliserer at forfatterne er ydmyke med tanke på hvor sikkert de kan trekke slutninger. Samtidig ser vi at denne stilen ikke er gjennomgående. Noen ting slås fast med større sikkerhet enn andre. Jeg skal se nærmere på to ting, tekstens bruk av modalitet og bruk av pronomen. Modalitet er et begrep for å beskrive grad av tilslutning til teksten, mens vi ved å se nærmere på bruken av pronomen kan se hvordan forfatterne plasserer seg selv i forhold til leseren og andre utenfor teksten.”

5.2.1 Modalitet

Et viktig aspekt ved en teksts stil er de ulike formene for modalitet som brukes. Modalitet beskriver graden av tilslutning til teksten. Hvor sterkt mener forfatterne det de skriver? (Fairclough 2009:219). Forfatterne bruker modererende ord og uttrykk som ”forsøk” og ”bidrag” en rekke steder i teksten når de skal beskrive sine egne bidrag. Det er vanlig ordbruk i akademiske tekster for å vise at funn er usikre. Det interessante i teksten jeg har analysert er imidlertid at forfatterne bruker ulik grad av modalitet når de beskriver forskjellige sider av globaliseringen.

”Hvordan kan det ha seg at verden har gjennomgått såpass store globale endringer som den åpenbart har gjort siden 1989, uten at noen regjering på snart 20 år har foretatt en samlet gjennomgang og synfaring.” (Thune m.fl. 2008:12)

”Verden kjennetegnes i dag, mer enn noen gang tidligere i historien, av raske og vedvarende forandringer, og verdensomspennende sammenhenger som ingen kan overskue alene.”(Thune m.fl. 2008:15)

”Bare de siste tjue årene har endringene i globale rammevilkår vært svært omfattende.” (Thune m.fl. 2008:22)

”Globalisering innebærer helt konkrete endringer som hver enkelt av oss er i nærkontakt med nesten hele tiden.” (Thune m.fl. 2008:24)

Hva globalisering er og at det har konkrete konsekvenser slås fast med stor sikkerhet. Når forfatterne drøfter globaliseringens negative konsekvenser er det imidlertid med større usikkerhet.

”Globalisering synes å innebære (og inneholde) ulike former for motglobalisering”
(Thune m.fl. 2008:27)

”Og selv om det kan dokumenteres at økonomisk globalisering gjør at de fleste får det bedre, er det også slik at noen faller utenfor (...)” (Thune m.fl. 2008:29)

5.2.2 Inklusjon og eksklusjon

Som vi så i analysen av tekstens sjanger inntar forfatterne en autoritetsposisjon i teksten. Forfatterne understreket at globaliseringen var en komplisert prosess som var vanskelig for andre enn fagfolk å forstå.

”Det finnes uttallige forsøk på å presentere en definisjon og forklaring på alt det vi i hverdagen pleier å kalle eller tenke på som globalisering.” (Thune m.fl. 2008:24)

”Mange tar svarene på disse spørsmålene for gitt. Men dette er vanskelige spørsmål. Det er spørsmål som skjuler kompliserte globale sammenhenger, og de går til kjernen av det vi kaller Norges utenrikspolitikk.” (Thune m.fl. 2008:11)

”Rapporten tar høyde for at dette er en langvarig og kompleks utviklingsprosess.”
(Thune m.fl. 2008:24)

”Populære forestillinger om at globalisering innebærer en tiltagende svekkelse av nasjonalstaten, er ikke dokumentert av data og forskning.” (Thune m.fl. 2008:26)

Her refereres det til *mange* som tar spørsmålene for gitt, *uttallige forsøk* og *populære forestillinger*. Forfatterne understreker at det er vanskelige og kompliserte spørsmål man diskuterer. Mange tar spørsmålene for gitt, og hengir seg til populære forestillinger, mens fagfolkene evner å ta inn over seg de kompliserte sammenhengene. De slår fast at rapporten tar høyde for kompleksiteten. Begrepet *mange* refererer til en litt ubestemt størrelse. Det er ikke nødvendigvis oss som lesere, men et udefinert tredje, de andre. Ved å vise til noen andre som står utenfor samtalen, samtidig som man inkluderer leseren, skapes det et tillitsforhold mellom leser og forfatter.

5.2.3 Vi og dem

Norman Fairclough deler inn i inklusive og eksklusive "vi". "Vi" kan referere til både forfatter og leser, men det kan også brukes om "vi forfatterne" i motsetning til "deg" som leser. Da plasserer gjerne forfatterne seg i et autoritetsforhold til leseren (Fairclough 2001:106). "Vi" kan også brukes for å ekskludere en tredjepart, slik vi så i eksemplet over. Da brukes gjerne "vi" for å skape identifikasjon mellom forfatter og leser. I kapittelet brukes "vi", på minst tre måter som er vanskelig å skille. Det refereres til forfatterne, til forfatterne og leserne, og til det større "vi" som i "hele det norske samfunnet".

"Vi må våge å gjøre oss klokere med hensyn til hvordan det norske samfunnets ulike mål og behov utfordres av globalisering, og best kan ivaretas." (Thune m.fl. 2008:5)

Dette sitatet er fra utenriksministerens innledning. Det er litt uklart om det er "vi", refererer til "det norske folk", eller "folk i utenriktjenesten". Siden han lengre ned på samme side refererer til en *bred* debatt, må vi anta det er det første. Han har likevel invitert et bestemt utvalg folk for å bidra til gjøre oss klokere. "Vi" behøver ikke være så inkluderende som det gis inntrykk av. Det kan også bety nå at skal *vi* gjøre *dere* klokere.

"Når vi snakker om globalisering er det uansett noe mer og dypere enn internasjonalisering." (Thune m.fl. 2008:25)

Refererer "vi" til forfatterne, eller samfunnsdebatten mer generelt? Ettersom sitatet er hentet fra en del av teksten hvor forfatterne forsøker å forklare hvilken forståelse av globaliseringsbegrepet de legger til grunn må vi kanskje anta det er det første?

"Selv om det internasjonale systemet av suverene stater som i dag omspinner hele jorden, og som vi tar fullstendig for gitt, er egentlig resultat av en langvarig globaliseringsprosess." (Thune m.fl. 2008:25)

"Vi" tar det internasjonale systemet for gitt, men forfatterne maner til moderasjon. Her opererer man med et bredere "vi", mens det kanskje egentlig er "dere" forfatterne referer til. Forfatterne har tatt inn over seg at det "*egentlig er resultat av en langvarig globaliseringsprosess*", men det har kanskje ikke vi som leser?

”Hvis vi er på jakt etter de globale endringene Norge og verden i dag står ovenfor, og det vi kan vente oss av fremtiden, må vi søke bredere enn til globaliseringens spesifikke effekter og ringvirkninger.” (Thune m.fl. 2008:30)

Igjen blandes flere ”vi”. ”Vi” kan referere til forfatterne, lesere og forfattere, eller det norske folk i stort. Samtidig kan vi¹⁰ anta at siste del av setningen refererer til noen andre som ikke søker bredere enn effekter og ringvirkninger.

”For første gang i moderne historie er den vestlige dominansen ikke lenger noe vi kan ta for gitt. Et av de mest avgjørende spørsmålene vi står ovenfor i årene som kommer, er hvilken betydning den økonomiske veksten i Asia vil ha for hele det politiske systemet.” (Thune m.fl. 2008:31)

”Det vil være riktig å si at vi i dag lever i en hegemonisk verden. Enkelt fortalt betyr det en verden der den globale økonomien, politikken og kulturen er etablert omkring USA og Vesten, og i stor grad forutsetter og kan formes av USA.” (Thune m.fl. 2008:31)

Den varierende bruken av ”vi” kan bidra til å etablere eller og dekke over autoritetsforhold (Fairclough 2001:106). Hvis ”vi” refererer til samfunnsdebatten generelt uttaler forfatterne seg på vegne av mange og stiller seg selv i en autoritetsposisjon. ”Vi” kan også dekke over at forfatterne egentlig mener ”dere” eller ”de”.

5.2.4 Konklusjon

Teksten har en stil som underbygger den akademiske sjangeren. Mange steder brukes det et nøkternt og drøftende språk. Forfatterne bruker ulike grad av modalitet når de beskriver de positive og de negative sidene ved globaliseringen. Mens det understrekes hvor omfattende de og konkrete endringene er, tas det forbehold når man beskriver motstand mot globaliseringen.

På samme måte som med sjangeren, benytter forfatterne seg av et språk som distanserer dem fra andre. Ved å understreke at sammenhengene er kompliserte og vanskelige å forstå, og ved å tegne et bilde av en offentlig debatt som ikke klarer å ta høyde for dette, plasserer

¹⁰ Legg for øvrig merke til hvordan jeg bruker ”vi” på en måte som inkluderer deg som leser. Jeg prøver å lure deg til å være enig.

forfatterne seg i et autoritetsforhold i debatten. De forteller en historie om en samfunnsutvikling som gjør verden mer komplisert, og understreker sin egen evne til å ta høyde for denne kompleksiteten.

5.3 Intertekstualitet

I innledningen til *Norske interesser* skriver Jonas Gahr Støre at boka trekker veksler på skriftserien ”Globale Norge – Hva nå”. Med artikkelserien inviterte prosjektet en rekke ulike aktører til å bidra. Av totalt 153 fotnoter i boka er 33 henvisninger til Refleksprosjektet og skriftserien. Det finnes imidlertid ikke en eneste referanse til skriftserien i innledningen eller første kapittel. Dette er kapitlene hvor grunnlaget for debatten legges. Som vi så innledningsvis ble bidragsyterne bedt om å drøfte konsekvensene globaliseringen har for norsk utenrikspolitikk. Innledningen og første kapittel danner et grunnlag drøftingen i de neste kapitlene baserer seg på. Dette kan tolkes som et uttrykk for at rammene var lagt før andre fikk bidra.

I stedet for referanser til skriftserien finner vi i innledningskapitlene en rekke referanser til fagfolk, et par referanser til journalisten Thomas Friedman, et sitat fra Nicolas Stern i Verdensbanken, og noen spredte referanser til stortingsmeldinger og offentlige utredninger.

5.3.1 Fagfolk

Det refereres hyppig til fagfolk i teksten. Jan Aart Scholte, Ulrich Beck, Anthony Giddens, Robert Reich og Karl Polanyi nevnes. Giddens, Beck og Polanyi refereres direkte i teksten, mens Scholt og Reich er nevnt i fotnoter. Giddens, Beck, Reich og Scholte er alle professorer, Giddens og Beck i sosiologi, Reich i statsvitenskap og Scholte i globale studier. Karl Polanyi foreleste om politisk økonomi.

”En større undersøkelse viser at ”globalisering” i hvert fall brukes på fem ulike måter.” Fotnote: J.A Scholt (2000): *Globalization - A Critical Introduction*, Palgrave, London (Thune m.fl. 2008:24)

”Den kjente tyske samfunnsforskeren Ulrich Beck, har beskrevet utviklingen som ”verdenshorisonten som åpnes opp”.” Fotnote: Ulrich Beck, *Globalisering og*

individualisering Bind 1: Modernisering og globalisering, Abstrakt forlag, Oslo (Thune m.fl. 2008:24)

”Når vi snakker om globalisering er det uansett noe mer og dypere enn internasjonalisering. Den britiske samfunnsforskeren Anthony Giddens har tydeliggjort dette.” (Thune m.fl. 2008:25)

”(...) Eller som Giddens skriver ’Globalisering innebærer oppløsning av tid og rom i hvert enkelts liv’” (Thune m.fl. 2008:25).

Direkte referert sitat av Giddens: *”Hendelser langt unna, av økonomisk eller annen art, påvirker oss mer umiddelbart og direkte enn noen gang tidligere. Våre individuelle matvaner har for eksempel direkte konsekvenser for matvareprodusenter som lever på den andre siden av jorden. (...) Globaliseringen stikker dypere enn politikk: globaliseringen omformer snarere selve samfunnsinstitusjonen som vi lever innenfor.”* (Thune m.fl. 2008:25-26)

”Populære forestillinger om at globalisering innebærer en tiltagende svekkelse av nasjonalstaten, er ikke dokumentert av data og forskning.” Fotnote: Robert B. Reich, Supercapitalism, Knopf, 2007 (Thune m.fl. 2008:26)

”En som har skrevet godt om denne virkningen av oppløsning av grenser rundt samfunn heter Karl Polanyi”. (Thune m.fl. 2008:27-28)

Anthony Giddens, Karl Polanyi og Ulrich Beck løftes frem av forfatterne, hvor Anthony Giddens er hyppigst referert. Mens Ulrich Beck omtales som den ”kjente tyske samfunnsforskeren”, har Polanyi ”skrevet godt”. Fagfolkene brukes for å bygge opp under forfatternes syn på globalisering som ”oppløsning av tid og rom” og ”verdenshorisonten som åpnes opp”. Påstanden om oppløsning av tid og rom er antakelig den mest kontroversielle. Påstanden underbygges med et sitat av Anthony Giddens. Giddens er en anerkjent sosiolog, og ved å referere til Giddens låner forfatterne litt av sosiologens autoritet.

I et lengre avsnitt brukes Karl Polanyi som en kilde for å beskrive hvordan oppløsning av grenser rundt samfunn bidrar til sterke emosjonelle religiøse og nasjonalistiske motkrefter. Forfatterne bruker Polanyi for å forstå dagens hendelser. Polanyi skrev om facismen og

nasjonalismens fremvekst før andre verdenskrig. Ved å bruke Polanyi kan virke som forfatterne hevder at globaliseringens motkrefter i dag likner mellomkrigstidens nasjonalisme: Det er emosjonelle reaksjoner på oppløsning av grenser rundt samfunn. Referansen til Polanyi bidrar til å skape et bilde av en faglig velfundert analyse.

Karl Polanyis hovedverk *The Great Transformation* (2001) var en analyse av markedenes historie, og hvordan drømmen om det selvregulerende marked var en farlig utopi. Polanyi var økonom og redaktør i Wiens største finansavis i mellomkrigstiden. Hans bok var et svar på von Hayek og von Mises liberalisme. Referansen til Polanyi er tilslørende ved at den ikke gjengir hans kritikk av markedseuforien.

En annen som refereres i innledningskapitlene er journalisten Thomas Friedman. Friedman er spaltist i New York Times, og en kjent samfunnsdebattant.

”Kan det være en direkte sammenheng mellom Norges økonomiske fremtid, og den politiske situasjonen i Kina og Midtøsten, eller antall ingeniører i Bombay?” (Thune m.fl. 2008:11)

”Det er med andre ord ikke entydig riktig, slik det av og til hevdes, at globalisering gjør verden flat.” (Thune m.fl. 2008:29) Fotnote: *”At globalisering gjør verden ”flat” er et populært uttrykk basert på boken Verden er flat. Den globaliserte verden i et nytt århundre, 2005, av den amerikanske journalisten Thomas L. Friedman.”* (Thune m.fl. 2008:214)

Thomas Friedmans bok *Verden er flat* (2006) kan sies å representere et ytterpunkt i globaliseringsdebatten. Ikke bare har verdens grenser blitt visket ut, endringer har vært så dramatiske at jorden i dag kan beskrives som flat. Endringer i kommunikasjonsteknologi har ifølge Friedman gjort at geografi ikke lenger spiller den samme rollene. Forfatterne av *Norske interesser* distanserer seg fra Friedman, men som vi tidligere har vært inne på er det en relativt forsiktig distansering. At jorden er flat, er ikke ”entydig riktig”, men kanskje litt riktig. Spørsmålet fra innledningskapitlet nevner ingeniører i Bombay, og spør om disse har konsekvenser for Norsk økonomi. Forfatterne kjøper ikke Friedmans argumentasjon fullt ut, men synes spørsmålene han stiller er relevante.

5.3.2 Stortingsmeldinger og maktutredningen

Det er interessant å se hvor sjelden det refereres til andre offentlige dokumenter i innledningskapitlene til *Norske interesser*. Til tross for at det ikke har vært gjennomført noen større norsk utredning av utenrikspolitikken på flere år, er det mange dokumenter som har berørt globalisering som tema. Den forrige Stortingsmeldingen om utenrikspolitikken fra 1989 nevnes, og det refereres kort til Stortingsmelding nr. 19 fra 2002-2003 om den økonomiske globaliseringen. Maktutredningen som skrev utførlig om demokratiets utfordringer i møte med globaliseringen nevnes bare i en bisetning.

"Og det ble også skrevet en omfattende gjennomgang av økonomiske aspekter ved globaliseringen i 2002." Fotnote: Stortingsmelding nr.19 fra 2002/2003 (Thune m.fl. 2008:12)

"Den norske makt og demokratiutredningen pekte imidlertid på at selv det politiske styringssystemet i noen grad utfordres av globalisering og det de kaller rettsliggjøring av politikken." (Fotnote 12, Thune m.fl. 2008:214)

De få referansene til offentlige dokumenter kan komme av ønsket om å skrive fritt og spenstig, og det er grenser for hvor mange man bør referere til. At maktutredningen likevel behandles så kort er påfallende. Globalisering ble grundig drøftet i maktutredningen, og i sluttrapporten ble det blant annet slått fast at "Globaliseringen flytter makt fra regjeringer og fagbevegelse til kapitalinteresser og flernasjonale konserner" (NOU 2003:41) og at "Gjennom en overnasjonal rettsutvikling som norske myndigheter har støttet, er Norges formelle suverenitet blitt sterkt redusert" (NOU 2003:12). Utredningen hevdet globaliseringen utgjorde en utfordring for demokratiet. Dette er sider ved globaliseringen som knapt berøres i *Norske interesser*.

5.3.3 Verdensbanken

"Tidligere sjefsøkonom i Verdensbanken, Nicholas Stern, har beskrevet denne siden ved økonomisk globalisering presist: Selv om globaliseringen har vært en viktig kraft for å redusere fattigdom, har for mange land og mange mennesker falt utenfor utviklingen. Viktige grunner til denne eksklusjonen er svake statsapparater og feilslått

politikk i land med mye konflikt, høye tollsatser, og andre barrierer mot fattige folk og lands mulighet for å komme inn på rike lands markeder, og mindre og feilslått utviklingshjelp.” (Thune m.fl. 2008:29)

Verdensbanken er en betydelig aktør internasjonalt, men har også blitt kritisert for å være en pådriver for markedsliberale reformer. Verdensbanken har sammen med det internasjonale pengefondet (IMF) vært en pådriver for markedsliberalisering av land i sør. En av bankens mest kjente kritikere er nobelprisvinner Joseph Stiglitz, som selv har vært sjefsøkonom i Verdensbanken. Ifølge ham har alt for mange beslutninger i banken vært tatt på bakgrunn av ideologi og politikk fremfor hva som virker (Stiglitz 2002:5).

Sitatet fra Nicholas Stern brukes for å understreke at globaliseringen også har negative sider. Stern legger imidlertid ansvaret på korrupte regimer, høye tollsatser og fattige lands mangel på tilgang til rike lands markeder. Det er med andre ord ikke primært globaliseringen som er problemet, snarere at det har vært for lite av den. Ifølge forfatterne har Nicolas Stern beskrevet de negative sidene av globaliseringen ”presist”. Når de selv følger opp med å beskrive de negative konsekvensene av globalisering som globaliseringens ”sideeffekter”, er det nærliggende å anta at de deler Sterns syn på at det ikke er globaliseringen som er problemet.

5.3.4 De andre

Vi har allerede sett at det refereres i teksten til ”mange” eller ”populære forestillinger”, og at bruken av ordet ”vi” bidrar til å inkludere og ekskludere. Med formuleringer som ”Mange mener (...)” refererer boka til større samfunnsdebatter om temaene. I bokas rapportering fra debattene er det gjerne en anonym og ansiktsløs motpart, ”de andre”. Mens Anthony Giddens og Nicholas Stern ble referert ved bruk av direkte sitater, er disse stemmene mediert av forfatterne.

”I de senere årene har alt fra islamske bevegelser og generelt økende interesse for religion til nasjonalt orienterte politiske partier og fremmedfrykt blitt forsøkt forklart nettopp som et uttrykk for den utrygghet og forandring som globaliseringen svært merkbart leder samfunnet inn i.” (Thune m.fl. 2008:28)

”Det er ikke unaturlig at disse endringene produserer motreaksjoner, og vekker til live usikkerhet og frykt for utviklingen.” (Thune m.fl. 2008:29)

Disse aktørene er til stede i teksten som passive tredjeparter. De er *uttrykk for økt usikkerhet*, og det er hos disse menneskene det *vekkes til live usikkerhet og frykt for utviklingen*. Dette er stemmer som ikke slipper til i teksten på egne premisser, men som er mediert av forfatternes fremstilling av dem. Når man skal forstå motstanden globaliseringen har avfødt, velger forfatterne heller å lytte til Verdensbanken enn å bringe inn noen av disse stemmene.

5.3.5 Konklusjon

Boka *Norske interesser* hevder å være sluttproduktet av Refleksprosjektet og trekke veksler på de rundt 200 bidragene i skrifteserien ”Globale Norge - Hva nå?”. Referansene til skriftserien dukker først opp et stykke ut i boka, mens innledningen og første kapittel som jeg har undersøkt, ikke inneholder en eneste referanse til serien. Det er i dette kapitlet grunnlaget for debatten legges, og det kan virke som de andre bidragsyterne først får slippe til når forfatterne har definert rammene. Det er også interessant at boka i så liten grad forholder seg til makt og demokratiutredningen som har analysert mange av de samme utviklingstrekkene som *Norske interesser*, men som kan sies å ha mer kritiske konklusjoner. Boka refererer i stedet til en rekke internasjonal anerkjente akademikere som Giddens, Beck, Scholte, Reich og Polanyi. Disse trekkes inn i teksten på en måte som gir den akademisk tyngde.

Globaliseringskritiske røster får aldri et ansikt i boka. De forblir passive, og motstand mot globalisering begrunnes med frykt og utrygghet. For å evaluere globaliseringens negative sider bruker forfatterne i stedet Verdensbankens sjefsøkonom, Nicholas Stern som hevder fattigdom og usikkerhet slettes ikke skyldes globalisering, snarere for lite av den.

5.4 Antakelser

En tekst har ofte implisitte antakelser. Noe kan tas for gitt, uten at det nødvendigvis skrives i teksten (Fairclough 2009:212). Boka *Norske interesser* inneholder en lang rekke slike antakelser. Allerede i bokas tittel er det to antakelser. *Norske interesser* tar for gitt at det nettopp finnes felles norske interesser, og at alle som kaller seg norske har disse til felles. Undertittelen ”Utenrikspolitikk for en globalisert verden”, tar for gitt at verden nettopp er globalisert, og at utenrikspolitikken må tilpasses denne globaliseringen. Jeg skal nå se nærmere på hvordan slike antakelser gjør seg gjeldene i teksten.

5.4.1 Norske interesser

Som bokas tittel indikerer er ideen om felles norske interesser gjennomgripende for boka. Nettopp ønsket om å kunne snakke om interesser var en av begrunnelsene utenriksministeren gav for Refleksprosjektet: *"Vi må våge å drøfte våre egne interesser i verden."* (Thune m.fl. 2008:5). I teksten refereres det flere steder til norske interesser, og samfunnets interesser mer generelt.

"(...) en bred drøfting av norske interesser i en endret og globalisert verden (Refleksprosjektet)." (Thune m.fl. 2008:5)

"(...) det norske samfunnets ulike mål og behov utfordres av globalisering, og best kan ivaretas." (Thune m.fl. 2008:5)

"(...) det norske samfunnets viktigste interesser og utenrikspolitiske utfordringer (...)" (Thune m.fl. 2008:5)

"(...) har fått navnet Norske interesser: Utenrikspolitikk for en globalisert verden." (Thune m.fl. 2008:5)

"Hva betyr det å være et norsk samfunn i en globalisert verden." (Thune m.fl. 2008:11)

"(...) det norske samfunnets ulike mål, behov og verdier." (Thune m.fl. 2008:14)

"Norge har tradisjonelt hatt en reservert holdning til å begrunne politikk i egne interesser og behov." (Thune m.fl. 2008:15)

"Hvis vi ikke forsøker å gjøre oss kjent med våre egne interesser er det heller ikke mulig å samle innsatsen på de områdene som er viktigst for det norske samfunnets verdier og behov." (Thune m.fl. 2008:15)

Som jeg skrev i gjennomgangen av globaliseringsdebatten er fokuset på nasjonale interesser sentralt for realistene. Et viktig poeng for realistene er å skille mellom de moralske lovene og reglene som gjelder for oss som enkeltindivider, og de som styrer den internasjonale arenaen. På den internasjonale arenaen gir makt rett. Ifølge Murray Edelman er de kategoriene vi bruker for å klassifisere verden viktige. Nettopp ved å skille utenriks- og innenrikspolitikk som to adskilte sfærer kan realistene konstruere sitt moralske kart, hvor noe er lov et sted, og ikke et annet. For Murray er "nasjonale interesser" en slik kategori (Edelman 1984:110).

Hvorfor er det nettopp norske interesser som legges til grunn? Det finnes en rekke andre kategorier man kunne tatt utgangspunkt i. Når forfatterne bruker interessebegrepet på denne måten tar de samtidig stilling til et av de mest kontroversielle spørsmålene i den akademiske debatten om internasjonal politikk.

Ved å snakke om *Norske interesser* skaper forfatterne et inntrykk av å snakke på vegne av mange. Ifølge forfatterne er dette interesser alle nordmenn har felles. Denne typen språk kan være tilslørende hvis det egentlig er bestemte særinteresser det er snakk om. Andre del av boka handler om norske interesser på forskjellige områder, og i kapittelet om energi finner vi en faktaboks som oppsummerer norske energiinteresser. Her står det blant annet: "*Fremme norske kommersielle petroleumsaktørers interesser (...)*" og "*Arbeide gjennom Olje for utvikling og sammen med relevante internasjonale aktører for å bedre styresett og forvaltning av petroleumsressursene i ustabile markedsområder, for slik å bidra til redusert risiko og stabile rammevilkår for norsk oljeindustri globalt.*" (Thune m.fl. 2008:119). Selv om overskuddet fra Statoil går til den norske stat, er det ikke gitt at Statoil og nordmenn for øvrig har de samme interessene. Noen vil for eksempel kunne hevde at man på grunn av klimaendringer har interesse av mindre oljeutvinning.

Helge Ryggvik argumenterer i boka "*Til siste dråpe*" (2009) for at Statoil ble dannet for å utvikle oljeressursene på norsk sokkel. Til grunn lå ideen om at naturressursene var det norske fellesskapets eiendom. Når Statoil nå ekspanderer globalt, er det andre lands eiendom man profiterer på. I Norge har en rekke ulike grupper ulike interesser, og vektleggingen mellom dem i utenrikspolitikken er en pågående politisk debatt. I boka *Norske interesser* gis det lite rom for disse debattene. Norske interesser oppfattes som objektive størrelser. Det kan virke som styringen av norsk utenrikspolitikk er mindre politikk, og mer et spørsmål om teknokratisk styring. Dette avspeiles også andre steder i teksten.

"(...) gjennomgang og synfaring av hovedinteresser og linjer i norsk utenrikspolitikk?" (Thune m.fl. 2008:12)

"Og hvordan skal utenrikspolitikken innrettes for å ta høyde for disse særtrekkene, og for å ivareta samfunnets viktigste interesser." (Thune m.fl. 2008:11)

"Utenrikspolitikken må være fleksibel for å tilpasse seg rask forandring." (Thune m.fl. 2008:23)

Når norske interesser er en objektiv størrelse er det også noe som kan ”gjennomgå” og ”synfares”. At det norske samfunnet har noen særtrekk impliserer at vi stort sett er ganske like andre, men at man har noen særtrekk man må ta høyde for. Utenrikspolitikken blir et spørsmål om innretning og tilpasning i forhold til disse objektive interessene.

5.4.2 Globalisering

Et spørsmål som har blitt diskutert inngående i globaliseringsdebatten, er spørsmålet om dagens globale endringer skiller seg fra tidligere historiske epoker. Som vi har sett tidligere, drøftes dette kort, men det legges til grunn en språkbruk og en forståelse av globaliseringsbegrepet som fremhever det som er annerledes i dag.

”Norske interesser, for en globalisert verden.” (Thune m.fl. 2008)

”Hva betyr det å være et norsk samfunn i en globalisert verden.” (Thune m.fl. 2008:11)

”Hovedambisjoner for norsk utenrikspolitikk i en globalisert verden.” (Thune m.fl. 2008:15)

Mange steder kan det virke som om globalisering er en prosess uten aktører, hvor fremtiden ikke er noe som skapes av oss, men noe vi venter på. Flere steder teksten er reaktiv.

”Hva er de viktigste formene for globale endringer verden står overfor, og hva kan vi vente oss av fremtiden?” (Thune m.fl. 2008:21)

”Vi skrev innledningsvis at verden gjennomgår brede globale endringer, og at det kan være viktig og forsøke å finne ut av hvordan norsk utenrikspolitikk best kan møte disse endringene.” (Thune m.fl. 2008:21)

På samme måte som vi tidligere har sett hvordan stil og sjanger etablerer et bilde av en globalisering best styrt av byråkrater og fagfolk, gjøres globalisering og utenrikspolitikk til et teknisk spørsmål. Spørsmålet avpolitiseres ved at det ikke er en politisk debatt om hvilke veivalg vi ønsker å ta, men ytre endringer som må analyseres for best å kunne vite hva vi kan vente, og hvordan vi best tilpasser oss.

5.4.3 Frihandel

”Men det er viktig å huske at de negative konsekvensene av økt proteksjonisme kan bli store.” (Thune m.fl. 2008:29)

”Å være bekymret for globaliseringens sideeffekter¹¹ og skadevirkninger er derfor helt på sin plass. Det å stoppe opp eller reversere globaliseringen – om det var mulig – ville likevel trolig ha en høy pris, og undergrave fremtidsmulighetene for hundrevis av millioner mennesker.” (Thune m.fl. 2008:29)

Flere steder i teksten er det en implisitt antakelse om fordelene ved frihandel. Handel og handelspolitikk er en sentral del av debatten om globalisering. Det har etter hvert blitt en etablert sannhet at økt handel fører til velstandsvekst for alle. Man henter argumentasjonen fra den økonomiske teorien om komparative fortrinn. Teorien sier at dersom alle land spesialisere seg på å produsere det de relativt sett er best på, vil man kunne realisere gevinster på å handle med verden rundt seg (Krugman og Obstfeld 2003:10-12). Sitatene over må sees i en slik sammenheng. Økt proteksjonisme, og reversering av globaliseringen, undergraver mulighetene til å realisere gevinster fra handel.

Teorien om komparative fortrinn har blitt utfordret fra flere hold. Den norske økonomen Erik Reinert har kritisert teorien for ikke å ta inn over seg at ulike varer har ulike egenskaper og ringvirkninger. Mens et stykke jord har en begrenset kapasitet for hvor mye det er mulig å dyrke på det, har en fabrikk langt større ekspansjons og effektiviseringsmuligheter. Kort fortalt gjør Reinert et skille mellom råvarer og videreforedledede produkter. Det er større rom for innovasjon og stordriftsfordeler i videreforedlingen av varer. Industri har en rekke positive ringvirkninger på samfunnet rundt seg som råvareproduksjon ikke har. Når teorien om komparative fortrinn slår fast at alle land bør spesialisere seg på det de har komparative fortrinn i er noen land dømt til å spesialisere seg på produksjon av råvarer som over tid vil falle i relativ pris på verdensmarkedet, og som ikke skaper de samme ringvirkningene for samfunnet som industri gjør (Reinert 2007). Boka *Norske interesser* går aldri inn i en slik debatt. Forfatterne nøyer seg med å slå fast at økt handel er bra uten å argumentere for hvorfor. Lesere som ikke kjenner til den større handelsdebatten har ikke annet valg enn å ta dem på ordet.

¹¹ Det er typisk med sånne anglisismer i rapportspråket. Sideeffekter er ikke et norsk ord, bare en slapp oversettelse av ”side effects”.

”Og selv om det kan dokumenteres at økonomisk globalisering gjør at de aller fleste får det bedre, er det også slik at noen faller utenfor og at forskjellene mellom de rikeste og de fattigste øker” (Thune m.fl. 2008:29).

Sitat Nicholas Stern: *”Selv om globaliseringen har vært en viktig kraft for å redusere fattigdom, har for mange mennesker falt utenfor utviklingen.”* (Thune m.fl. 2008:29)

Det slås fast at økonomisk globalisering har vært til det bedre. Man går ikke inn i hva man konkret mener med økonomisk globalisering. Det kan være økt handel, utenlandsinvesteringer eller liberalisering. Om de fleste har fått det bedre kan måles på en ulike måter. Global økonomisk vekst kan være et mål på velstandsvekst. Her er tallenes tale slett ikke entydig. Mens den samla vekstraten i den globale økonomien lå på 3,5% i 60-årene, og 2,4% i 70-årene, har den på 80- og 90-tallet ligget på henholdsvis 1,4 og 1,1 prosent (Harvey 2005:154).

Et annet argument for at økt globalisering har bidratt til velstand er at antallet mennesker som lever i absolutt fattigdom har sunket. David Harvey påpeker at dette skyldes utviklingen i land som India og Kina. I verden for øvrig har faktisk den ekstreme fattigdommen økt (Harvey 2005:155-156). Kina og India har opplevd vekst gjennom handel med verden rundt seg, men dette er en kontrollert og delvis liberalisering, kombinert med en sterk stat. Skal dette kunne føres som argumenter for globalisering kreves det mer argumentasjon. Poenget her er ikke å felle en dom over den økonomiske globaliseringens meritter, men å påpeke at *Norske interesser* ikke gir rom for denne typen nyanserende debatter. Det som skal være en debattbok, lar mange steder være å ta debattene.

5.4.4 Ekvivalens og forskjeller

Ord og uttrykk henter sin mening fra den sammenhengen de plasseres i. En del av dette er bruken av ekvivalens og forskjeller, hvor det enten settes likhetstegn mellom ord, eller hvor ord brukes for å markere forskjeller. Det settes likhetstegn ved begrepet globalisering og en rekke ulike ord og begreper i teksten, og det markeres hva globalisering ikke er.

”(...) en endret og globalisert verden.” (Thune m.fl. 2008:5)

”Verden kjennetegnes i dag, mer enn noen gang tidligere i historien av raske og vedvarende forandringer, og verdensomspennende sammenhenger som ingen kan

overskue alene. I en slik hurtig omskiftende og sammensatt global virkelighet er et åpent og kritisk ordskifte vår beste garanti for å kunne møte og håndtere fremtidens nye utfordringer og endringer.” (Thune m.fl. 2008:15)

”Grunnen til dette er at internasjonal politikk i dag – på grunn av globalisering og oppløsning av grenser mellom samfunn – er langt mer kompleks og mangfoldig enn tidligere.” (Thune m.fl. m.fl. 2008:15)

”Internasjonal politikk og de globale rammevilkårene for utenrikspolitikk er kjennetegnet av hyppige, omfattende endringer.” (Thune m.fl. 2008:23)

”Globalisering er internasjonalisering. Globalisering er liberalisering. Globalisering er universalisering. Globalisering er vestliggjøring. Globalisering er av-territorialisering.” (Thune m.fl. 2008:24)

”Det handler om deregulering av internasjonale finansmarkeder og valutatransaksjoner, satellitt og fiberoptiske kabler, internett, internasjonalisering av forbruksvaner og kosthold, en global kunnskaps- og nyhetsindustri, internasjonale traktater og regimer, universalisering av menneskerettigheter.” (Thune m.fl. 2008:24-25)

Det blir hele tiden understreket at globaliseringen er rask. Uttrykk som ”raske forandringer”, ”raske endringer” og ”hurtig omskiftende” brukes om hverandre. Globaliseringen er en ”kompleks” ”sammensatt” og ”mangfoldig” prosess som innebærer veldig mye forskjellig. Alt fra fiberoptiske kabler til universalisering av menneskerettigheter nevnes som viktige deler av globaliseringen. Jeg har tidligere pekt på hvordan globalisering presenteres som en altomfattende prosess, og bruken av ekvivalens styrker dette inntrykket. Samtidig som globaliseringsbegrepet inneholder mye forskjellig er det også flere steder i teksten tydelig hva som ikke er globalisering.

”Globaliseringen vekker til live reaksjoner som virker i motsatt retning av globalisering. Globalisering synes å innebærer ulike former for motglobalisering. Det er for eksempel ingen grad av sammenheng mellom graden av globalisering og nedbrytning av nasjonalisme og nasjonal identitet. Historisk har det vist seg at utviskning av økonomiske og sosiale grenser mellom land snarere har hatt en tendens til å vekke til live sterke politiske, kulturelle og religiøse motkrefter, mange av dem

forankret i nasjonalstaten og kulturelle særtrekk og forskjeller.” (Thune m.fl. 2008:27)

”I de senere årene har alt fra islamske bevegelser og generelt økende interesse for religion til nasjonalt orienterte politiske partier og fremmedfrykt blitt forsøkt forklart nettopp som et uttrykk for den uttrygghet og forandring som globaliseringen svært merkbart leder samfunnet inn i.” (Thune m.fl. 2008:28)

”Viktige grunner til denne eksklusjonen er svake statsapparater og feilslått politikk i land med mye konflikt, høye tollsatser, og andre barrierer mot fattige folk og lands mulighet til å komme inn på rike lands markeder (...).” (Thune m.fl. 2008:29)

”Det er ikke unaturlig at disse endringene produserer motreaksjoner, og vekker til live usikkerhet og frykt for utviklingen. Men det er viktig å huske at konsekvensene av økt proteksjonisme kan bli store.” (Thune m.fl. 2008:29)

Nasjonalisme, nasjonalstaten og nasjonal identitet står i motsetning til globaliseringen. Det samme gjør enkelte islamske bevegelser og nasjonalt orienterte partier som utgjør ”politiske, kulturelle og religiøse motkrefter. Flere steder i teksten gjøres det et sterkt skille mellom globalisering og proteksjonisme.

5.4.5 Konklusjon

Det er en rekke implisitte antakelser i teksten knyttet til begreper som *Norske interesser*, ”globalisering”, ”frihandel” og tid og rom. Uttrykket *Norske interesser* gir inntrykk av at det er det norske fellesskapets interesser man tar utgangspunkt i og at dette er objektive interesser. En slik fremstilling kan dekke over at det er et politisk spørsmål hvilke interesser som defineres som felles. Norsk oljeutvinning kan være av interesse for alle, mens andre kan hevde vi har interesse av mindre oljeutvinning. Denne typen uenigheter er det ikke rom for i forfatternes bruk av begrepet *Norske interesser*.

Tidligere har vi sett at tekstens sjanger og stil etablerer en forståelse av globaliseringen som en komplisert prosess, kanskje best overlatt til fagfolk og byråkrater. Vi ser noe av den samme tendensen her. ”Interesser” blir behandlet som objektive størrelser, ikke politiske spørsmål. På den måten får igjen fagfolk og byråkrater en mer sentral plass, enn vanlige folk. Teksten har en implisitt forståelse av handel og liberalisering av handel som bra. Dette

grunnlig ikke, utover at det flere steder slås fast ulike handelsrestriksjoner eller ”mindre globalisering” er negativt. Analysen av ekvivalens og forskjeller viser oss at det settes likhetstegn mellom globalisering og alt fra menneskerettigheter til fiberoptiske kabler, mens globalisering står i motsetning til nasjonalisme og proteksjonisme.

5.5 Representasjoner

5.5.1 Globalisering

I en tekst representeres hendelser og aktører på ulike måter. En hendelse eller et fenomen kan sees på fra ulike perspektiver og kan representeres på ulike måter. Hvilke elementer er inkludert, og hvilke er ekskludert? Hva fokuseres det mest på? Hvor konkret eller abstrakt fremstilles prosessene? Globalisering er en prosess. Hvilke sider av globaliseringen legges det vekt på? Hvordan er globaliseringen representert?

”Den globale medievirkeligheten er et produkt av en langtrukken internasjonaliseringsprosess som har beveget seg i stadige teknologiske rykk og napp fra den første telegrafen i 1843, via telefonkabler, trådløse radiosignaler, satellitt, og til den første fiberoptiske kabelen ble lagt over Atlanterhavet i 1988.” (Thune m.fl. 2008:25)

”Det samme gjelder revolusjonen i informasjonsteknologi som gir oss muligheten til å oppleve begivenheter og kriser hvor som helst på jorden med mindre enn tre sekunders forsinkelse.” (Thune m.fl. 2008:25)

”Konkret er det en mangslungen historisk utviklingsprosess. Det handler om deregulering av internasjonale finansmarkeder og valutatransaksjoner, satellitt og fiberoptiske kabler, internett, internasjonalisering av forbruksvaner og kosthold, en global kunnskaps- og nyhetsindustri, internasjonale traktater og regimer, universalisering av menneskerettigheter.” (Thune m.fl. 2008:24-25)

I *Norske interesser* gis vi et bilde av globaliseringen som en historisk prosess drevet frem av teknologisk utvikling. Den teknologiske utviklingen behandles som en utvikling som kommer utenfra og påvirker den globale utviklingen. Det er ikke rom i fremstillingen for spørsmål knyttet til hvilke forhold teknologien ble til under, og det nevnes ingen aktører som har drevet den teknologiske utviklingen frem. På denne måten blir globaliseringsbegrepet det Peter

Marcuse (2000:1) advarte mot, hvor globaliseringen blir en kraft i seg selv, uavhengig av aktører og interesser, og hvor universalisering av menneskerettigheter, forbruksvaner og internasjonale traktater nevnes i samme åndedrag som fibreroptiske kabler og satellitter.

”Utenrikspolitikken skapes gjennom praksis, hver eneste dag, og endres, formes og tilpasses nesten umerkelig av større og mindre økonomiske, teknologiske, politiske eller militære endringer i verden omkring oss.” (Thune m.fl. 2008:12)

Tidligere har jeg beskrevet sosial handling som et vekselspill mellom strukturer, sosiale praksiser og den konkrete sosiale hendelsen. Her legger forfatterne stor vekt på de ytre rammene som *endrer, former og tilpasser* den daglige sosiale praksisen. Det er det de ytre rammene, eller strukturene, som styrer utviklingen, mens det gis lite rom for handling uavhengig av økonomiske, teknologiske, politiske og militære endringer i verden omkring oss. Det er utviklingen *der ute* som styrer, ikke utviklingen *her hjemme*.

5.5.2 Nominalisering

Globalisering presenteres mange steder i teksten som en prosess uten aktører. Nominalisering er en grammatisk metafor, hvor prosesser blir representert som et slags subjekt. Eksempelvis kan ”arbeidere produserer stål” fremstilles som ”stålproduksjon” (Fairclough 2009:220). Nominalisering brukes for å generalisere og abstrahere, og kan være et viktig språklig virkemiddel for eksempel i en akademisk tekst. Samtidig kan det bidra til å tåkelegge hvem det er som gjør hva, og hvem som har ansvaret for det som skjer (Fairclough 2009:144). Globaliseringsbegrepet brukes ofte på en slik måte.

”(...) globaliseringen omformer snarere selve samfunnsinstitusjonen vi lever innenfor.” (Thune m.fl. 2008:26)

”Globaliseringen kaster om på mye (...)” (Thune m.fl. 2008:26)

”(...) globalisering omformer og bryter ned grenser omkring og innenfor samfunnet vi lever i (...)” (Thune m.fl. 2008:26)

”Å hevde at globalisering visker bort samfunnsgrensene mellom land er imidlertid ikke de samme som å si (...)” (Thune m.fl. 2008:26)

”Globaliseringen vekker til live reaksjoner som virker i motsatt retning av globalisering.” (Thune m.fl. 2008:27)

”Globalisering smelter samfunn sammen (...)” (Thune m.fl. 2008:28)

”(...) globaliseringen vekker til live økt nasjonalisering og isolasjonisme (...)” (Thune m.fl. 2008:29)

I disse sitatene er det globaliseringen som utfordrer, og globaliseringen som endrer og kaster om på mye. Nominalisering er et språklig uttrykk for tendensen til å omtale globaliseringen som en kraft i seg selv. Det er ingen aktører som smelter samfunn sammen, eller som vekker til live økt usikkerhet. Det er globaliseringen som gjør dette. På denne måten fjernes fokus fra de konkrete politiske veivalgene som ligger til grunn. Vi så innledningsvis at konstruktivister og marxister har hevdet at politikere har brukt globaliseringsbegrepet for å fraskrive seg ansvar for avgjørelser de har tatt. Avgjørelsene er ikke tatt fordi de ønsket dem, men fordi globaliseringen tvinger dem frem. Nominalisering kan være et viktig retorisk virkemiddel for å representere prosesser på denne måten.

Det er for øvrig interessant at verbet ”å globalisere” ikke forekommer en eneste gang i boka. Globalisering er ikke noe noen aktivt foretar seg. Begrepet er bortimot fraværende i den offentlige debatten om globaliseringen.¹²

5.5.3 Forbrukeren

De stedene hvor vi blir presentert for konkrete aktører, er det et bestemt utvalg av aktører. Noen er inkludert, andre ekskludert. En prosess som globalisering kan sees fra ulike synsvinkler. Teksten har et gjennomgående vestlig perspektiv.

”Vi opplever den gjennom vareutvalget i en hvilket som helst dagligvarebutikk, prisen på kinesiskproduserte DVD-spillere, opphavslandet for klærne vi har på oss, eller kanaltilbudet på fjernsynet og de mest brukte lenkene på PCen vår.” (Thune m.fl. 2008:24)

I sitatene over sees globaliseringen fra perspektivet til en vestlig forbruker, men varene er også produsert et sted. Det er riktig at globalisering innebærer økt vareutvalg men det kan

¹² Et googlesøk på ordet ”globalisere” gir svært få treff. Det kan virke som bruken av begrepet er forbeholdt venstresiden i norsk politikk. Blant de få treffene som dukker opp finner vi ATTAC og Klassekampen.

også være tilfellet at varene er produsert under dårlige arbeidsvilkår. En alternativ representasjon av globaliseringen kunne fokusert på forholdene til den kinesiske tenåringsjenta som syr joggesko. De sosiale omstendighetene varen er blitt til under er ikke synlige for oss som forbrukere når vi kjøper varen i en butikk her i Norge. Det perspektivet er ikke representert i teksten.

5.5.4 Stat og marked

”Ser man utviklingen i et historisk perspektiv er globalisering i betydelig grad et resultat av aktiv og vedvarende promotering fra stater, knyttet til bevisst og ønsket liberalisering av nasjonale og internasjonale markeder. En rekke av landene som har vært mest fordypet i den globale utviklingen, er også blant de landene der staten styrket seg mest de siste tiårene.” (Thune m.fl. 2008:26)

Tidligere har vi sett at globaliseringen fremstilles som en prosess uten aktører. I dette sitatet er statene aktive aktører, men statene står ikke fritt til å gjøre hva de vil. Et par sider senere slås det nemlig fast at statene har ønsket utviklingen fordi det var den eneste mulige.

”Det å stoppe opp eller reversere globaliseringen – om det var mulig – ville likevel trolig ha en høy pris, og undergrave fremtidsmulighetene for hundrevis av millioner mennesker.” (Thune m.fl. 2008:29)

”På felt etter felt har territorielle landegrenser mistet, eller i alle fall svekket, sin rolle som utenrikspolitisk styringsinstrument.” (Thune m.fl. 2008:24)

Det første sitatet slo også fast at de landene som har vært mest fordypet i utviklingen de senere årene også er de landene hvor staten har styrket seg mest. Hvilke stater refereres det til, og på hvilken måte? Sitatet viser til globaliseringsindeksen som er gjengitt under.

	Klatring i plasser siden 2005	2006
Singapore	0	1
Sveits	1	2
USA	1	3
Irland	-2	4

Danmark	2	5
Canada	0	6
Nederland	-2	7
Australia	4	8
Østerrike	-1	9
Sverige	0	10
New Zealand	0	11
UK	1	12
Finland	-4	13
Norge	0	14
Israel	2	15

Tabell 4: Globaliseringsindeksen (Thune m.fl. 2008:27)

Alle landene som topper globaliseringsindeksen er utviklede industriland. Mye av kritikken som har vært reist har dreid seg om hvordan globaliseringen utfordrer *utviklingsland*. IMF og Verdensbankens krav om strukturtilpasning har vært kritisert for å svekke disse landenes statsapparater (Stiglitz 2002). Da er det mindre interessant at staten i sterke utviklingsland har styrket seg de siste årene. Forfatterne omtaler også staten først og fremst som tilrettelegger for markedet.

”Innen de aller fleste kunnskaps- og politiske miljøer er det etter hvert blitt allment akseptert at staten spiller en helt sentral rolle i den økonomiske globaliseringen.”
(Thune m.fl. 2008:27)

”En velfungerende stat har vist seg nødvendig også for å få et velfungerende marked. På en lang rekke områder forutsetter fremveksten av en global integrert økonomi staten som en betydelig aktør, noe som ikke minst har vært synlig i den rollen den amerikanske og europeiske statsbanken har spilt for å stabilisere verdensøkonomien.”
(Thune m.fl. 2008:27)

I kapitlet om økonomi lengre ut i *Norske interesser* utdypes dette forholdet.

”I årene som kommer vil Norge hente en stadig større andel av sine inntekter fra andre land, og disse inntektene vil primært knytte seg til kapitalinvesteringer. Derfor er det viktig at myndighetene gjennom utenrikspolitikken arbeider aktivt for å sikre at

disse investeringene får trygge og rettferdige vilkår i så mange land som mulig.”
(Thune m.fl. 2008:97)

5.5.6 Sosial eksklusjon

”I tillegg til dette innebærer globalisering eksklusjon. Globalisering smelter samfunn sammen, og er sånn sett en kulturell og økonomisk inkluderingsprosess. Men globalisering inkluderer ikke alle.” (Thune m.fl. 2008:28)

”Og selv om det kan dokumenteres at økonomisk globalisering gjør at de fleste får det bedre, er det også slik at noen faller utenfor og at forskjellen mellom de rikeste og fattigste øker.” (Thune m.fl. 2008:29)

Sitat fra Nicholas Stern: *”Selv om globaliseringen har vært en viktig kraft for å redusere fattigdom, har for mange mennesker falt utenfor utviklingen. Viktige grunner til denne eksklusjonen er svake statsapparater og feilslått politikk i land med mye konflikt, høye tollsatser, og andre barrierer mot fattige folk og lands mulighet for å komme inn på rike lands markeder, og mindre og feilslått utviklingshjelp.”* (Thune m.fl. 2008:29)

Som vi har sett tidligere presenteres de negative konsekvensene av globaliseringen som globaliseringens bieffekter. Menneskene som rammes av sideeffektene er de som faller utenfor, eller ekskluderes. Norman Fairclough knytter begrepet om eksklusjon til en globalistisk diskurs. Sosial eksklusjon var et viktig begrep da det britiske arbeiderpartiet (Labour) forsøkte å omdefinere seg selv på midten av 90-tallet. Tony Blair var opptatt av hvordan det sosialdemokratiske partiet måtte endre seg for å møte nye utfordringer. Mens fokuset tidligere hadde vært på fattigdom og forskjeller, ble dette nå i større grad tatt for å være uheldige men nødvendige bivirkninger av økt globalisering. I stedet for å bekjempe sosiale forskjeller begrenset man seg til å forsøke å inkludere de på bunnen. Man gikk fra et relativt fattigdomsbegrep til et absolutt. Fremfor å snakke om fordeling og sosial rettferdighet, konsentrerte Labour seg om det mindre ambisiøse målet om sosial inkludering (Fairclough 2006:87).

I teksten understrekes det at globaliseringen faktisk har trukket mange med seg. Som vi har sett er det en omdiskutert påstand. Selv om økt handelsliberalisering har ført til økonomisk

vekst i mange land, har veksten vært ujevn. Forskjeller mellom land, og forskjeller internt i land, har økt mange steder (Freeman 2006).

5.5.7 Metaforer

Metaforer er et ofte brukt språklig virkemiddel. Man tar et begrep fra en sammenheng, og bruker det i en annen. På denne måten er metaforer et egnet virkemiddel for å forklare ukjente fenomener. Ved å knytte an til et mer kjent fenomen, gjør man det lettere for leseren å forstå det nye og ukjente. Samtidig bidrar bruken av metaforer til at det nye fenomenet forstås med egenskaper fra det opprinnelige fenomenet metaforen er hentet fra (Heradstveit 1987:67).

Selv om det ikke er brukt veldig mange metaforer i innledningskapitlene til *Norske interesser* er de som anvendes interessante. Som vi har sett tidligere skapes det et bilde av at motstanden mot globaliseringen er preget av frykt og usikkerhet.

"Globaliseringen vekker til live reaksjoner som virker i motsatt retning av globalisering." (Thune m.fl. 2008:27)

"(...) vekker til live usikkerhet og frykt for utviklingen." (Thune m.fl. 2008:29)

"(...) globalisering vekker til live økt nasjonalisering¹³ og isolasjonisme" (Thune m.fl. 2008:29)

Når globaliseringen "vekker til live" reaksjoner høres det nærmest ut som en bjørn som vekkes for tidlig fra dvalen. Reaksjonene er ikke veloverveide og rasjonelle, men snarere noe dyrisk som ligger latent og vekkes til live. Motstanden provoseres frem, men ifølge forfatterne er det "naturlig".

"(...) presset mot samfunnet blir for stort, provoserer dette frem samfunnets selvforsvarsmekanismer." (Thune m.fl. 2008:28)

"Det er ikke unaturlig at disse endringene produserer motreaksjoner (...)" (Thune m.fl. 2008:29)

¹³ Nasjonalisering er et litt merkelig ordvalg. Nasjonalisere kan bety statlig ekspropriasjon. Jeg antar at de her mener økt nasjonalisme.

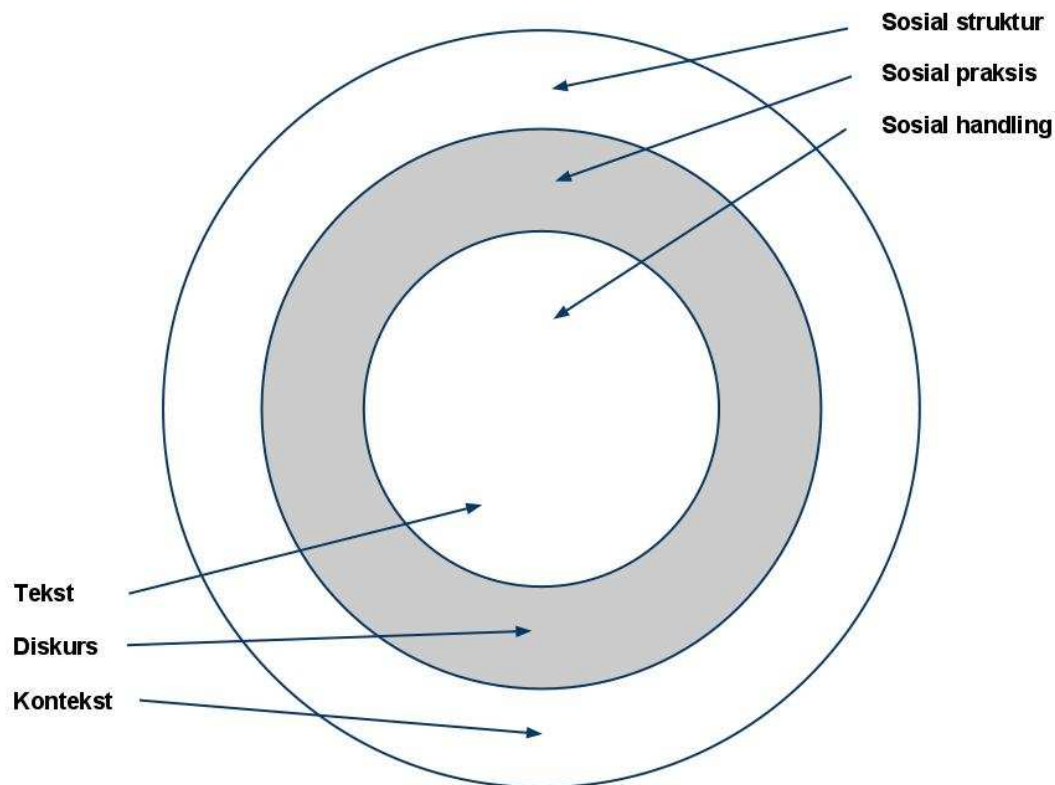
”Opplevs som en trussel mot samfunnets integritet, særtrekk og enkeltmenneskets følelse av trygghet.” (Thune m.fl. 2008:29)

At motstanden hele tiden settes opp imot den altomfattende prosessen globalisering er med på å styrke dette bildet. På den måten handler ikke motstand mot globalisering om konkrete politiske prosesser, men snarere om en frykt for fremtiden.

5.5.8 Konklusjon

En hendelse eller et fenomen kan sees på fra ulike perspektiver og kan representeres på ulike måter. Innledningskapitlene presenterer globaliseringen som en uunngåelig prosess drevet frem av teknologiske nyvinninger. Det er globaliseringen selv som handler, aktører er bortimot fraværende i teksten. Globaliseringen betraktes fra et vestlig perspektiv, hvor økt handel først og fremst handler om vestlige forbrukeres tilgang til billige kinesiske varer. Fattige land og grupper presenteres som land som ”faller utenfor”, som ikke får ta del i det globaliseringen *egentlig* handler om, økt velstand for alle.

6.0 Diskurs

Figur 3 – Nivå 2: Diskurser

I teorikapittelet identifiserte jeg ulike posisjoner i globaliseringsdebatten. Jeg delte først inn i globalister og skeptikere, før jeg supplerte med realisme, liberalisme, marxisme og konstruktivisme. Vi så at diskurser er et begrep for å beskrive sammenhengende virkelighetsoppfatninger. En politisk debatt er også en debatt om hvilken virkelighetsoppfatning som skal legges til grunn. De ulike posisjonene i debatten gir opphav til ulike diskurser. Hvilke perspektiver som legges til grunn for debatten avgjør også hvilken posisjon som vinner igjennom med sine løsningsforslag. I denne delen av analysen skal jeg identifisere hvilke diskurser jeg finner i teksten.

6.1 Globalisme

Globalismen er et liberalistisk perspektiv på globalisering, og ifølge Fairclough er globalismen den dominerende globaliseringsdiskursen. Globalismen er en nodaldiskurs som mange andre diskurser dreier rundt. Kjernen i denne diskursen er påstanden om at en fri og liberalisert verdenshandel er til det beste for alle. Teknologiske nyvinninger, handelsliberalisering og kulturelle impulser på tvers av landegrenser sees som elementer av en og samme prosess (Fairclough 2006:39).

Fairclough har laget en liste for å oppsummere globalismens kjerneantakelser:

- Globalisering handler om liberalisering og global integrering av markeder.
- Globalisering er uunngåelig og irreversibel.
- Ingen styrer globaliseringen.
- Globalisering er til det beste for alle.
- Globalisering bidrar til spredning av demokrati i verden.
- Globalisering nødvendiggjør en krig mot terror.

Vi kan sammenlikne funnene fra forrige kapittel med de seks punktene.

1. Globalisering handler om liberalisering og global integrering av markeder

Faircloughs første punkt må regnes som en kritisk tolkning av globalismen. Som vi så i gjennomgangen av globaliseringsdebatten er det mange globalister som vil hevde at globalisering ikke lar seg redusere til liberalisering. Det er en mangfoldig prosess som ikke kan reduseres til faktorer som kapitalisme og teknologi, men er snarere et produkt av en mengde økonomiske, politiske og kulturelle faktorer. Fairclough hevder at liberalisering spiller en avgjørende rolle fordi globalismetekster så ofte understreker viktigheten av fri flyt av varer, tjenester og kapital (Fairclough 2006:40).

I *Norske interesser* brukes globaliseringsbegrepet på en diffus og omfattende måte som favner alt fra kulturell utveksling til teknologi og handelsliberalisering. I defineringen av begrepet åpner forfatterne først for en rekke ulike perspektiver, før de forsøker å forene alle i en definisjon. I *Norske interesser* er internasjonalisering, liberalisering, universalisering, vestliggjøring og av-territorialisering alle elementer i den samme globaliseringsprosessen.

I konkret anvendelse utover i teksten spiller liberalisering en viktig rolle. Som vi så i analysen av ekvivalens og forskjeller trekkes ofte handelsproteksjonisme frem som noe som står i

motsetning til globalisering. Vi har også sett at teksten flere steder tar utgangspunkt i den vestlige forbrukeren for å beskrive konsekvensene av globaliseringen. Det er en implisitt antakelse at en friest mulig handel er til det beste for alle, og staten er viktig for å legge til rette for markedet. Det anerkjennes at globaliseringen har bivirkninger, men det er ”sideeffekter” på siden av det egentlige. Fattigdom og nød skyldes at folk ikke har fått ta del i globaliseringen fordi korrupte regimer eller proteksjonisme hindrer dem i det.

2. Globalisering er uunngåelig og irreversibel.

Det er gjennomgående for teksten at globalisering fremstilles som en uunngåelig og irreversibel prosess. Forfatterne definerer globaliseringen som en altomfattende prosess hvor ”suverene stater gjennomskjæres og undermineres”. Dette skjer ”på en rekke ulike samfunnsområder samtidig” (Thune m.fl. 2008:24). Peter Marcuse påpekte presist at en slik bruk av ordet bidrar til å tåkelegge de konkrete politiske prosessene som ligger til grunn. Globaliseringen fremstår som en kraft som eksisterer uavhengig av menneskers vilje (Marcuse 2000:1). Kausalretningen snus. Fremfor å forstå globaliseringen som et produkt av politiske avgjørelser, forstås globaliseringen som årsaken til avgjørelsene.

Et sted i innledningskapitlene understrekes det at globalisering er resultat av ”aktiv og vedvarende promotering fra stater, knyttet til bevisst og ønsket liberalisering av nasjonale og internasjonale markeder” (Thune m.fl. 2008:26). Men ordbruken understreker at det vanskelig kunne vært annerledes. Liberalisering av handel er til beste for alle, og det er en utvikling som ikke lar seg stoppe.

” Det å stoppe opp eller reversere globaliseringen – om det var mulig – ville likevel trolig ha en høy pris, og undergrave fremtidsmulighetene for hundrevis av millioner mennesker.” (Thune m.fl. 2008:29)

3. Ingen styrer globaliseringen.

Fremstillingen av globalisering som en prosess uten aktører vises tydelig med den hyppige bruken av nominaliseringer, hvor ”globaliseringen” er subjektet i mange setninger. Det er globaliseringen som ”omformer og bryter ned grenser” og det er globaliseringen som ”vekker til live reaksjoner” (Thune m.fl. 2008:26-27). Det er interessant at verbet ”å globalisere” er

helt fraværende i teksten. Globalisering er ikke noe som aktivt jobbes frem, det er noe som bare skjer. Når globaliseringen fremstilles som en historisk kraft blir motstanden mot den også absurd. Å være motstander av globalisering blir som å være motstander av historiens gang. Forfatterne presenterer motstanden først og fremst som følelsesmessige reaksjoner på utviklingen.

4. Globalisering er til det beste for alle.

Det er en grunnleggende antakelse i teksten at verden tjener på økonomisk liberalisering og integrering av markeder. Forfatterne understreker flere steder at det har ført til velstandsvekst og utvikling for de aller fleste. Dette drøftes ikke, men slås bare fast. Globaliseringen ”synes å innebære” (Thune m.fl. 2008:27) problematiske sider, men kritikken modereres og alternative stemmer slipper aldri til. Fattigdom og nød skyldes at alle ikke får ta del i utviklingen og at noen ”faller utenfor”. Fattigdom presenteres nesten utelukkende som absolutt fattigdom. Det er ikke økende forskjeller som er problemet, men at noen ekskluderes.

5. Globalisering bidrar til spredning av demokrati i verden.

Det er ikke grunnlag for å hevde at teksten fremstiller globalisering som spredning av demokrati. I analysen av intertekstualitet så vi at den norske maktutredningen bare så vidt nevnes. Et viktig poeng i maktutredningen var at globaliseringen utgjør en utfordring for det norske demokratiet. At demokratiutredningen knapt nevnes kan tolkes som at forfatterne av *Norske interesser* ikke delte utredningens oppfatninger, men det er et langt skritt derfra til å hevde at globaliseringen bidrar til spredningen av demokrati.

6. Globalisering nødvendiggjør en krig mot terror.

”Og mens Sovjetunionen og Saddam Hussein er borte har ”al-Qaeda” blitt synonymt med en helt ny type fiende som har gjort det fjerntliggende høylandet Afghanistan til en hovedscene for norsk sikkerhetspolitikk.” (Thune m.fl. 2008:23)

Påstanden om at globalisering nødvendiggjør en krig mot terror er ikke særlig dominerende i innledningskapitlene til *Norske interesser*, selv om vi finner spor av det som i sitatet over. I kapittelet om sikkerhet litt senere i boka finner vi imidlertid igjen påstanden.

”Poenget er at globalisering stiller Norge ovenfor en ny type sikkerhetsutfordringer. Disse kalles trusler via ekstern ustabilitet. Dette betyr at forhold og hendelser langt borte kan ha betydelig direkte og negativ innvirkning på den økonomiske, sosiale, politiske og økologiske situasjonen i Norge.” (Thune m.fl. 2008:81)

I en globalisert verden blir avstandene mindre, og grenser viskes ut. Boka understreker at det også har konsekvenser for Norges sikkerhet, men bruker ikke begreper som ”krig mot terror”. Det slås fast at det er viktig for norsk sikkerhet å delta i operasjoner som i Afghanistan, men man er avhengig av det skjer innenfor rammene av en FN-ledet internasjonal orden. Globaliseringen skaper nye globale trusler, men vi er avhengige av at bekjempelsen av disse foregår innenfor internasjonale rammeverk, ikke ved alenegang. Dette er åpenbart en referanse til USAs angrep på Irak.

Selv om vi ikke finner alle kjennetegnene på en globalismediskurs som Fairclough lister opp, er det nok til å hevde at globalismen er sterkt tilstede. Innledningsvis skrev jeg at etableringen av en diskurs kan bidra til å fortrenge og ekskludere andre diskurser. Globalismediskursen er globalistene og liberalistenes måte å beskrive globaliseringen. Hvordan er det med de andre tilnærmingene jeg drøftet innledningsvis?

6.2 Skeptikerne

Skeptikerne stiller seg skeptisk til globaliseringsbegrepet. Sammenliknet med tidligere perioder, eller satt opp mot hva en reelt globalisert verden ville være, hevder skeptikerne at det ikke gir mening å kalle dagens utvikling for globalisering. Perspektivet drøftes i teksten, samtidig som forfatterne understreker hvor mye som likevel er nytt og annerledes.

Etter å ha definert globaliseringsbegrepet i første kapittel drøftes globaliseringsprosessenes historiske røtter kort (Thune m.fl. 2008:25). Forfatterne skiller mellom internasjonalisering og globalisering. Mens tidligere tiders internasjonalisering betydde at båndene mellom samfunn ble flere og tettere, betyr globalisering at samfunn på mange måter har smeltet

sammen. Det gjør at territorielle landegrenser har mistet, eller svekket sin rolle som utenrikspolitisk virkemiddel. Forfatterne hevder at selv om internasjonaliseringsprosesser har historiske røtter, så er *globaliseringen* ny. Globalisering betyr sammensmelting i et helt nytt tempo.

Forfatterne tar forbehold om at man ikke må "ta for hardt i med hensyn til å skille dagens globaliseringsprosesser fra liknende endringer tidligere i historien." (2008:26), men følger opp med formuleringer som at "globalisering innebærer oppløsning av tid og rom" (2008:25) og at globalisering "smelter samfunn sammen" (2008:28). Det er vanskelig å se at de følger opp forbeholdet. Det skeptiske perspektivet drøftes og forkastes i første kapittel. På den måten gis det plass i teksten, men defineres raskt ut ved å hevde at dagens *globalisering* skiller seg fra tidligere tiders *internasjonalisering*.

6.3 Realisme

Globalismediskursen er dominerende i teksten, men den henter også mange elementer fra en realistisk posisjon. Som vi så i den kvantitative analysen er det ord som Norge og norsk som forekommer klart oftest i boka. Boka diskuterer hvilke konsekvenser globaliseringen har for norsk utenrikspolitikk, og forsøker å identifisere *Norske interesser*. Fokuset på stater og staters interesser er kjernen i realistenes tilnærming til internasjonal politikk. Realismen er skeptisk til globalismens påstand om at nasjonalstatene mister makt og er i ferd med å utspille sin rolle.

"Å hevde at globaliseringen visker bort samfunnsgrensene mellom ulike land er imidlertid ikke det samme som å si at globalisering betyr at statene er i ferd med å dø ut (...) De fleste av nasjonalstatens grunntrekk består." (Thune m.fl. 2008:26).

Selv om forfatterne i dette sitatet hevder at globalisering ikke behøver å bety nasjonalstatens død, er det samtidig tydelig at de mener nasjonalstaten spiller en mindre rolle. De fleste av nasjonalstatens grunntrekk består, men noen forsvinner. I *Norske interesser* er det fortsatt statene som styrer, men de mister innflytelse.

Ifølge Norman Fairclough er globalismediskursen en nodaldiskurs som andre diskurser forholder seg til og roterer rundt. Han hevder at globalismediskursen har vist seg levedyktig som den dominerende diskursen ved at den har tatt opp i seg og tilpasset seg andre diskurser (Fairclough 2006:39). Måten realisme og liberalisme blandes i *Norske interesser* er et

eksempel på dette. Utgangspunktet er et prosjekt igangsatt av utenriksministeren for å analysere den norske statens interesser, men med utgangspunkt i et globalistisk globaliseringsbegrep. Globalismediskursen reproduseres, men denne gangen med fokus på stater. De realistiske elementene får en annen betydning i denne sammenhengen. Stater og interesser spiller en rolle, men de er ikke bestemmende for utviklingen. Globaliseringen medfører forandringer som statene må tilpasse seg. Det er globaliseringen som styrer, ikke statene.

6.4 Liberalisme

Globalismen er det liberalistiske synet på globaliseringen, og jeg har allerede vist hvordan vi finner den igjen i sluttrapporten, men den liberalistiske tilnærmingen skiller seg fra *Norske interesser* på ett viktig punkt. Liberalismen mener stater spiller en rolle i utformingen av internasjonal politikk, men også opptatt av at andre aktører er viktige. Internasjonale organisasjoner, ikke-statlige organisasjoner og multinasjonale selskaper spiller ifølge liberalistene en viktig rolle. Dette perspektivet spiller en mindre rolle i *Norske interesser*. I motsetning til realistene oppfatter ikke liberalistene staten som en enhetlig aktør, men en samling av ulike interessegrupper. Det brukes mye plass utover i boka på å drøfte nøyaktig hva vi kan identifisere som norske interesser, men det er lite rom for drøfting av hvem sine interesser dette er. Interesser behandles som noe som lar seg objektivt identifisere, og ikke som resultatet av maktkamp internt i samfunnet, hvor noen gruppers interesser får gjennomslag.

6.5 Marxistiske og konstruktivistiske perspektiver

Det er marxistiske og konstruktivistiske perspektiver som i størst grad glimrer med sitt fravær i *Norske interesser*. Begge er skeptiske til globaliseringsbegrepet, og innvender at begrepet er et politisk ladet begrep som ulike grupper kan ha interesse av. Dette er en fremstilling av begrepet som ligger langt fra den globalistiske tilnærmingen i rapporten. I *Norske interesser* er det en grunnleggende antakelse at globalisering er en prosess uten aktører som tvinger frem endringer på en rekke områder. Globaliseringen fremstilles som en kraft i seg selv som påvirker samfunnet utenfra.

Konstruktivister er opptatt av at det er mennesker som skaper sosiale fenomener som globaliseringen, mens marxistene hevder globaliseringsbegrepet er et ideologisk begrep. Norman Fairclough hevder globalismen er en ideologisk diskurs ved at den har bidratt til å legitimere skjeve maktforhold (Fairclough 2006:41). Sluttrapporten trekker frem negative sider ved globaliseringen, men mener årsaken er proteksjonisme og korrupte regimer. I stedet for å prate om de økende globale ulikhetene globaliseringen fører med seg skrives det i *Norske interesser* om de som ”faller utenfor”. Økte forskjeller er i rapporten ikke et resultat av en utvikling noen tjener og noen taper på, men en nødvendig utvikling som trenger seg frem. En slik fremstilling kan være ideologisk hvis den tilslører de faktiske forholdene.

Gjennomgående for *Norske interesser* er at den tar globalisering for å være objektive fakta. Verden har endret seg på bestemte måter som også må endre hvordan vi forholder oss til den. En radikal eller konstruktivistisk tilnærming behøver ikke være uenig i at verden gjennomgår prosesser det gir mening å kalle globalisering, men er skeptiske til den bestemte fremstillingen det får. Konstruktivister har hevdet globaliseringsteorien har et for statisk syn på globaliseringsprosessene. I *Norske interesser* beskrives globaliseringen som en uunngåelig og irreversibel ekstern kraft. Konstruktivistenes kritikk er passende også for sluttrapporten.

6.6 Konklusjon

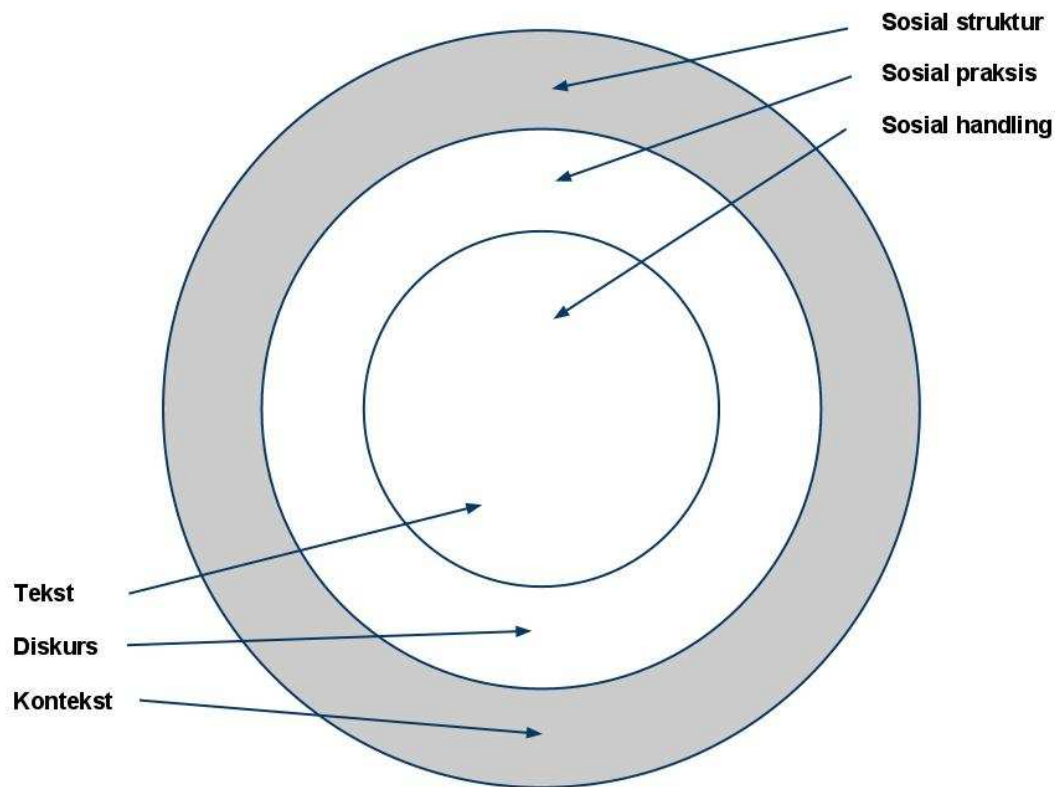
I *Norske interesser* kombineres globalismen med en realistisk tilnærming. Stater og staters interesser er utgangspunktet for refleksprosjektet, men den realistiske diskursen settes i en ny sammenheng ved at det globalistiske globaliseringsbegrepet legges til grunn. Stater er viktige aktører, men først og fremst ved at de responderer på og tilpasser seg globaliseringen. Boka deler det realistiske fokuset på den enhetlige staten med felles identifiserbare interesser. Dette skiller boka fra en liberalistisk tilnærming som ville fokusert på statens politikk som uttrykk for bestemte gruppers interesser.

Sluttrapporten *Norske interesser* legger til grunn et globaliseringsbegrep som ekskluderer marxistiske og konstruktivistiske tilnærminger. Til rapportens forsvar kan det sies at for eksempel marxistiske tilnærminger er politisk perifere. Rapporten diskuterer globalisering på en måte mange antakelig vil nikke gjenkjennende til. På tross av at rapporten flere steder understreker alt som er nytt og annerledes har den få forslag til ny politikk. FN og NATO skal fortsatt være bærebjelkene i norsk utenrikspolitikk, og det legges vekt på at Norge skal ”bidra til gode rammevilkår for internasjonal handel gjennom WTO-systemet” (2009:11).

Hvis man skal trekke frem et område som utfordres i *Norske interesser* er det støtten norsk jordbruk får. Ifølge rapporten bør Norge avvikle det strenge importvernet vi har i dag (Thune m.fl. 2008:210-211).

Når *Norske interesser* stenger ute alternative perspektiver bidrar det først og fremst til å legitimere dagens utenrikspolitikk. Norsk utenrikspolitikk har tradisjon for å være preget av konsensus (Thune m.fl. 2008:12), og perspektivene som stenges ute har aldri vært særlig sentrale i norsk utenrikspolitikk. Diskurser kan bidra til å etablere eller opprettholde maktforhold. I *Norske interesser* er det siste tilfellet.

7.0 Skisse til en kontekst

Figur 4 – Nivå 3: Kontekst

Norman Fairclough er opptatt av at diskursanalysen bare kan analysere de diskursive aspektene ved sosiale fenomener. De sosiale fenomenene har også ikke-diskursive sider som må analyseres. Denne ikke-diskursive ”materialiteten” utgjør en sosial kontekst diskursene blir til innenfor. I dette kapitlet skal jeg skissere en mulig kontekst for globalismediskursen. Jeg har kalt kapitlet en skisse, fordi gjennomgangen nødvendigvis må bli delvis og ufullstendig av plasshensyn.

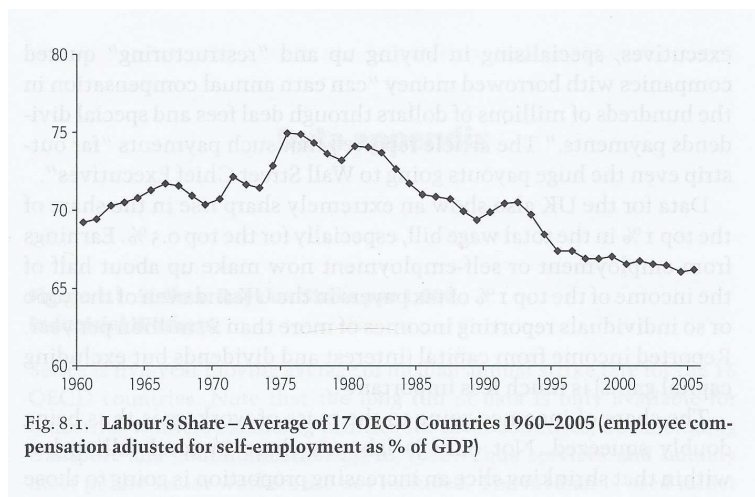
I 2007 gav institutt for statsvitenskap ved Universitetet i Oslo ut boka *Nyliberalisme – ideer og politisk virkelighet*. Boka undersøker nyliberalisme som politisk fenomen i Norge. I bidraget til Helge Hveem og Øyvind Østerud beskrives globaliseringen som ”det nyliberale ideologiske prosjektets praksis” (2007:345). I innledningen til boka pekes det på at globaliseringen ofte har vært brukt som begrunnelse for nyliberale reformer (2007:15). Ifølge Fairclough er globalismen en spesifikt nyliberal tilnærming til globalisering (2006:7). Den

politiske tendensen som har blitt kalt nyliberalismen danner et større bakteppe vi kan vurdere globalismediskursen opp mot.

Dag Einar Thorsen og Amund Lie drøfter i *Nyliberalisme – ideer og politisk virkelighet* hva som ligger i begrepet nyliberalisme. Nyliberalismen har som navnet antyder sine røtter i liberalismen, men er samtidig en reformulering av de gamle idealene (Thorsen og Lie 2007:33). En grunnoppfatning i nyliberalismen er at goder og tjenester mest effektivt organiseres ved hjelp av markedsmekanismer (2007:46). På verdensbasis innebærer nyliberalismen et fokus på liberalisering av handel. I jakten på en definisjon av nyliberalismen viser Thorsen og Lie til David Harveys definisjon som de mener har flere fruktbare elementer (2007:42).¹⁴ David Harvey legger vekt på at selv om nyliberalismen er opptatt av å begrense statens innflytelse har den samtidig klare ideer om hvordan staten aktivt bør opptre. Staten er viktig for å legge til rette for markedet, og for å skape markeder der de ikke finnes. Nyliberalisme er derfor ikke utelukkende et spørsmål om mindre statlig inngripen, men også en teori som gir staten en ny og annerledes rolle (Harvey 2005:2). Det kan være interessant å se litt nærmere på Harveys beskrivelse av nyliberalismens fremvekst.

I boka *A Brief History of Neoliberalism* (2005) hevder David Harvey at nyliberalismen var et svar på 70-tallets økonomiske krise. Etter en periode med sterk økonomisk vekst etter krigen var 70-tallet preget av økende arbeidsledighet og stigende inflasjon i mange land. Velferdsstatene som hadde vokst frem i etterkrigstiden møtte store problemer. Når skatteinntektene falt og utgiftene til blant annet arbeidsledighetstrygd steg, stod mange land ovenfor en finansiell krise. Gullstandarden i internasjonal valuta ble avskaffet av USA, og mobiliteten av kapital økte (Harvey 2005:12). Parallelt med fremveksten av velferdsstaten hadde også arbeiderbevegelsen oppnådd en sterk posisjon i mange land. 60 og 70 års radikalisering av fagbevegelsen førte til en økt streikevilje og bidro til flere streikebølger utover 70-tallet. Mens arbeidernes andel av overskuddet økte, satt eierne igjen med en stadig mindre andel. Nyliberalismen ble ifølge David Harvey svaret for å gjenopprette eierklassens økonomiske interesser (2005:16). Grafen under fra den økonomiske historikeren Andrew Glyn viser hvordan lønnsarbeidets andel av det totale overskuddet steg utover 70-tallet før det sank igjen mot slutten av århundret.

¹⁴ Thorsen og Lie følger senere opp med en egen smalere definisjon. Den baserer seg blant annet på David Harvey, men legger mer vekt på nyliberalisme som frihet fra statlig inngripen (2007:45).

Figur 5 – Lønnsarbeidets andel av BNP i 17 OECD land fra 1960-2005 (Glyn 2007:191)

En slik fremstilling likner Norman Faircloughs beskrivelse av globalismen. Ifølge Fairclough er globalismen en ideologisk diskurs. Det er en diskurs som har bidratt til å skape og opprettholde maktforhold (Fairclough 2006:41). Globalismen er en strategi for å kapre globaliseringsbegrepet for å fremme bestemte interesser (Fairclough 2006:7).

"(...) globalism can be seen as having created a space for unconstrained and highly profitable action on the part of the corporations of the most powerful countries on earth, especially the USA, on the basis of the claim that markets work benignly without external regulation (...)" (Fairclough 2006:41)

Noen vil hevde at en slik analyse er konspiratorisk, eller i beste fall spekulativ. David Harvey beskriver en utvikling hvor forskjellen mellom rike og fattige har økt dramatisk de siste tredve årene, mens den globale økonomiske veksten har uteblitt (Harvey 2005:19). Det får Harvey til å konkludere med at nyliberalismen har vært et prosjekt for å gjenopprette eierklassens interesser. En slik analyse risikerer å bli det Jon Elster kaller en funksjonell forklaring (1989:4). Man kan ikke slutte fra at noen har hatt interesse av en utvikling til at det er årsaken til utviklingen. Da må man i så fall beskrive mekanismene som har ført til at det ble sånn. I antologien *The Road from Mont Pelerin* (Mirowski og Plehwe 2009) forsøker en rekke samfunnsforskere å gjøre nettopp det.

The Road from Mont Pelerin er en gjennomgang av hvordan sterke aktører bevisst har arbeidet for å få gjennomslag for nyliberale tankemåter. At nyliberale teorier og løsninger ble populære mot slutten av 70-tallet skyltes langsiktig opinionsarbeid. Helt siden Mont Pelerin Society ble dannet i 1947 av blant annet Friedrich von Hayek, Ludwig von Mises, Karl

Popper og Milton Friedman, har såkalte tenketanker arbeidet med støtte fra næringslivet for å skape større oppslutning om markedsliberalismen. I USA fikk man etter hvert organisasjoner som Heritage Foundation og The American Enterprise Institute og tenketanker ble etter hvert en global trend. I Sverige har Timbro vært en ressurssterk neoliberal tenketank, mens vi i Norge har tenketanker som Civita og Libertas som står for noe av det samme tankegodset.

Fremveksten av globalismediskursen kan skyldes bevisst opinionsarbeid fra tenketanker som Mont Pelerin, men det kan også være et resultat av mer ubevisste prosesser. Som vi så i teorikapitlet har den kritiske diskursanalysen påpekt at ikke alle har de samme ressursene å trekke på i den offentlige debatten. Folks diskursive muligheter er underlagt strukturelle begrensninger som ikke kommer av diskursen, men fra maktforhold utenfor (Jørgensen og Phillips 1999:68).

Jeg har flere ganger i denne oppgaven understreket at en kritisk diskursanalyse må suppleres med andre metoder for å analysere alle sider av et sosialt fenomen. I denne oppgaven har vi sett at globalismediskursen er dominerende i *Norske interesser*. Det ville vært interessant å undersøke nærmere hvordan en slik diskurs har fått fotfeste i debatten om norsk utenrikspolitikk. Hvem brukte først globaliseringsbegrepet i Norge, og i hvilken sammenheng? Har det vært grupper eller personer som har vært pådrivere for bruken av begrepet? Hvordan har begrepet blitt brukt tidligere, og har det endret seg over tid? Ettersom språklige praksiser står i et dialektisk forhold til det de beskriver er det vanskelig å finne enkle kausalforhold som forklarer hvorfor ord eller uttrykk blir dominerende. I denne oppgaven har jeg vist at globalismediskursen er dominerende i *Norske interesser*, men for å si noe om hvorfor det har blitt sånn kreves det mer omfattende analyser.

8.0 Norske interesser anvendt

Et viktig spørsmål å stille til enhver diskursanalyse er hvilke konsekvenser funnene har. Man kan peke på at språk former oppfatningene våre på bestemte måter, men lakmustesten på analysen må likevel være om det gir seg utslag i konkrete politiske handlinger. I forordet til *Norske interesser* skriver Jonas Gahr Støre at konklusjonene i sluttrapporten er refleksgruppas konklusjoner. Regjeringens Stortingsmelding nr. 19 ”Interesser, ansvar og muligheter – Hovedlinjer i norsk utenrikspolitikk” ble lagt fram våren 2009. I dette kapittelet skal jeg kort se på hvordan Refleksprosjektet la rammene for stortingsmeldingen.

”Meldingen trekker blant annet på analyser og konklusjoner fra Refleksprosjektets grunnlagsrapport «Norske interesser – Utenrikspolitikk for en globalisert verden» som ble utgitt i september 2008.” (2009:7)

Innledningsteksten til stortingsmeldingen likner Støres forord i *Norske interesser*. Det blir lagt vekt på at det ble invitert til bred debatt, og understreket at et av målene med refleksprosjektet var å ”engasjere og involvere nye grupper” (2009:7). Hensikten med stortingsmeldingen var å ”løfte fram et tydeligere fokus på ivaretagelse av norske interesser i møte med en stadig mer kompleks og uforutsigbar verden” (2009:8).

”Omfattende globalisering, der suverene stater utfordres av overnasjonale og transnasjonale prosesser og aktører. Prosessene drives fram av en kombinasjon av bevisste politiske valg og strukturelle utviklingstrekk. Disse omfatter revolusjonerende teknologisk endring, økonomisk liberalisering og et voksende kulturelt og ideologisk mangfold.” (2009:8)

Språket i stortingsmeldingen følger *Norske interesser* tett. I innledningskapitlene finner vi flere steder de samme formuleringene, og deler av stortingsmeldingen er rett slett klippet og limt fra sluttrapporten. På samme måte som i sluttrapporten defineres globalisering som en mangesidig prosess som favner ”deregulering av internasjonale finansmarkeder og valutatransaksjoner, satellitter og fiberoptiske kabler, internett, internasjonalisering av forbruksvaner og kosthold, en global kunnskaps- og nyhetsindustri, internasjonale traktater og regimer og universalisering av menneskerettigheter” (2009:15). Teknologi, økonomi og politikk blandes på en måte som gjør dem vanskelige å skille fra hverandre. Stortingsmeldingen understreker at dette er en prosess som ”utfordrer suverene stater”. På

samme måte som i *Norske interesser* understrekes det at internasjonalisering har lange historiske røtter, men at globalisering likevel er ”noe mer og dypere enn internasjonalisering” (2009:15).

”Den bør ikke sidestilles med tidligere tiders økende gjensidig økonomisk avhengighet mellom land. Gjensidig avhengighet betyr at båndene mellom samfunn gradvis blir flere og tettere. Globalisering betyr at båndene er blitt så mange og tette at samfunnssystemer på ulike felt i praksis smelter sammen, at grensene mellom land på viktige samfunnsområder er nesten usynlige, og at det derfor ikke lenger gir mening å snakke om samfunn som økonomisk, sosialt eller kulturell atskilte og selvstendige enheter.” (2009:15)

”Globalisering er internasjonalisering i «n'te potens». Globaliseringen stikker dypere enn politikk. Den omformer hele samfunnet.” (2009:15)

På samme måte som i sluttrapporten slår stortingsmeldingen fast at staten spiller en viktig rolle i å tilrettelegge for den økonomiske globaliseringen (2009:16). Det er en grunnleggende antakelse at handelsliberalisering er et gode. En sentral utenrikspolitisk oppgave er ”å bidra til gode rammevilkår for internasjonal handel gjennom WTO-systemet” (2009:11). Norske forbrukere har fått ”et større utvalg av varer og tjenester” (2009:18). Stortingsmeldingen slår også fast at interessebegrepet skal være styrende for norsk politikk. Interesser kan være gjenstand for politisk debatt, men ”de grunnleggende interessene omfattes av bred politisk enighet og endrer seg ikke mye over tid” (2009:8).

I kapittelet ”Globaliseringens skyggesider og motkrefter”, slås det fast at globaliseringen ”produserer nasjonale, religiøse og politiske motkrefter og spenninger”. Globaliseringen ”vekker til live motreaksjoner” (2009:21). Vi finner de samme formuleringene om at folk og land ”faller utenfor utviklingen” (2009:22).

8.1 Konklusjon

Det er helt åpenbart at stortingsmeldingen er sterkt preget av *Norske interesser*. Hele avsnitt og passasjer er regelrett klippet ut. Stortingsmeldingen benytter det samme altomfattende globaliseringsbegrepet som *Norske interesser*, den legger til grunn liberalisering av markeder er til det beste for alle, og den forklarer motstanden mot globaliseringen med frykt.

9.0 Konklusjon

I denne oppgaven har jeg undersøkt om bruken av begrepet ”globalisering” i boka *Norske interesser* begrenset eller muliggjorde ulike handlingsalternativer. Boka har som utgangspunkt at verden globaliseres og at vilkårene for norsk utenrikspolitikk endres. Jeg har vist at forfatterne av *Norske interesser* har lagt til grunn et globalistisk perspektiv på globalisering som fremstiller globaliseringen som en uunngåelig og irreversibel prosess. I stedet for å være drevet frem av konkrete politiske avgjørelser er globalisering i *Norske interesser* et begrep for å forklare alt fra fiberoptiske kabler til fremveksten av menneskerettigheter. Som Peter Marcuse påpekte tåkelegger den diffuse bruken av globaliseringsbegrepet forsøk på å skille årsak fra virkning. Hvem gjør hva, med hvem og med hvilken virkning? I stedet fremstår globaliseringen som en kraft i seg selv som endrer verden (Marcuse 2000:1). Det er en utvikling uten aktører, som ikke lar seg stoppe opp eller reversere.

Norske interesser skulle trekke veksler på de over 200 bidragene til skriftserien ”Globale Norge – Hva nå?”. I stedet for å invitere dem med på å diskutere hva det betyr at verden globaliseres, ble de bedt om å bidra til en debatt hvor de viktigste rammene allerede var lagt. De første kapitlene i *Norske interesser* brukes til å slå fast hva man legger i globaliseringsbegrepet. Når globalisering fremstilles som en uunngåelig og irreversibel prosess har det klare konsekvenser for hvilke politiske handlingsalternativer det er mulig å foreslå.

Diskurser er sammenhengende virkelighetsoppfatninger som etablerer språklige strukturer hvor ord og begreper får mening fra sin posisjon i strukturen. Ulike diskurser kjemper om plassen, og ved å legge en diskurs til grunn ekskluderes andre. I *Norske interesser* legges globalismediskursen til grunn, og inkorporerer samtidig elementer fra en realistisk diskurs. Marxistiske og konstruktivistiske perspektiver er helt fraværende. Når globaliseringen er en uunngåelig og irreversibel prosess uten aktører er det vanskelig å argumentere for at globaliseringen er en politisk myte, eller en ideologi for som tjener bestemte gruppers interesse.

Politisk var det lite nytt i *Norske interesser* og stortingsmeldingen. De store linjene i norsk utenrikspolitikk ligger fast. NATO og FN er fortsatt bærebjelkene, og Norge skal ”bidra til

gode rammevilkår for internasjonal handel gjennom WTO-systemet” (Stortingsmelding nr. 15 2009:11). Jonas Gahr Støre skrev i innledningen til *Norske interesser* at vi må våge å spørre om utenrikspolitikken etablerte svar fortsatt er gyldige, og sluttrapporten svarte bekreftende på spørsmålet. Til tross for at rapporten bruker dramatiske ord for å beskrive konsekvensene av globaliseringen forslår den overraskende lite nytt. Unntaket som bekrefter regelen er rapportens ønske om å fjerne importrestriksjoner på handel med jordbruksvarer (Thune m.fl. 2008:210). Et slikt krav henger sammen med rapportens ønske om mer liberalisering av handel generelt.

Den kritiske diskursanalysen jeg har anvendt i denne oppgaven er opptatt av å avsløre diskurser som fungerer ideologisk ved å bidra til å etablere eller opprettholde maktforhold. Norman Fairclough hevder globalismen er en ideologisk diskurs. Bruken av begrepet globalisering i *Norske interesser* passer i en slik sammenheng. Ved å analysere sjanger, stil, intertekstualitet, antakelser og representasjoner har jeg vist at globaliseringsbegrepet i *Norske interesser* brukes på en måte som tåkelegger ansvarsforhold og fremstiller globaliseringen som uunngåelig og irreversibel. Forfatterne minner oss flere steder i rapporten om at globaliseringen er en kompleks og sammensatt prosess vi vanskelig kan ha oversikt over. Bruken av globaliseringsbegrepet bidrar til å avpolitisere og avdemokratisere debatten om norsk utenrikspolitikk. Vi sitter igjen med en følelse av at de mener utenrikspolitikken er best overlatt til fagfolk og byråkrater.

Forfatterne var nøye med å understreke at prosjektet ”ikke vokser ut av noen bestemte oppfatninger”, eller har ”forutbestemte motiver” (Thune m.fl. 2008:14). Til tross for de beste intensjoner endte likevel prosjektet med å legge et bestemt perspektiv på globaliseringen til grunn. Et viktig poeng for diskursanalysen er at vi preges av språklige praksiser vi ikke nødvendigvis er bevisst. Det behøver ikke å ha vært bevisst fra forfatterne siden, men heller et resultat av at et bestemt perspektiv på globalisering er dominerende i samfunnet. Globalismen som ideologi legger vekt på at markeder og land må holdes åpne for handel og investeringer. Når *Norske interesser* tar utgangspunkt i liberalistenes globaliseringsdiskurs føyer det seg inn i en større trend.

Utenriksministerens ønske om en fri og åpen debatt er prisverdig. Det kan være mange årsaker til at man ikke lyktes, men en kan være at man aldri reflekterte over hvordan ord og begreper er politisk ladet. Skal Jürgen Habermas sitt deliberative demokrati kunne realiseres er vi avhengige av å hele tiden spørre oss hvordan ord og begreper fungerer. Språklige

praksiser er ikke skrevet i stein, men preges av hvordan vi bruker dem. Jeg håper denne oppgaven har bidratt til større bevissthet om hvordan globaliseringsbegrepet har blitt brukt i utformingen av norsk utenrikspolitikk.

Litteraturliste

Bøker

- Aakvaag, Gunnar C.(2008): *Moderne sosiologisk teori*, Oslo, Abstrakt forlag
- Baylis, John og Steve Smith (2005): *The Globalization of World Politics – An Introduction to International Relations*, Oxford, Oxford University Press
- Burchill, Scott (2001): *Liberalism*, Theories of International Relations, New York, Palgrave MacMillan
- Cameron, A. og Palan, R. (2004): *The Imagined Economies of Globalization*, London, Sage
- Chouliaraki, Lilie og Norman Fairclough (1999): *Discourse in Late Modernity*, Edinburgh, Edinburgh University Press
- Cox, Robert (1981): *Social Forces, States and World Order*, Millennium
- Devetak, Richard (2005): *Critical Theory*, Theories of International Relations, New York, Palgrave MacMillan
- Donnelly, Jack (2005): *Realism*, Theories of International Relations, New York, Palgrave MacMillan
- Edelman, Murray (1995): *From Art to Politics*, Chicago, University of Chicago Press
- Elster, Jon (1989): *Nuts and Bolts for the Social Sciences*, Cambridge, Cambridge University Press
- Eriksen, Tore Linné (2006): *Globalt økonomisk apartheid?*, Økonomisk apartheid, Oslo Solidaritet forlag
- Fairclough, Norman (2000): *New Labour, New Language?* London, Routledge
- Fairclough, Norman (2001): *Language and Power*, London, Rotledge
- Fairclough, Norman (2009): *Analysing Discourse*, London, Rotledge
- Freeman, Alan (2006): *Nasjonenes økende ulikhet*, Økonomisk apartheid, Oslo, Solidaritet forlag
- Friedman, Thomas (2005): *Verden er flat. Den globaliserte verden i et nytt århundre*, Oslo, Valentia forlag
- Glyn, Andrew (2007): *Capitalism Unleashed*, Oxford, Oxford University press.
- Habermas, Jürgen (2002): *Borgerlig offentlighet*, Oslo, Gyldendal
- Hardt, Michael og Antoni Negri (2005): *Imperiet*, Oslo, Spartacus
- Harvey, David (1990): *The Condition of Postmodernity*, Blackwell, Oxford

- Harvey, David (2005a): *A Brief History of Neoliberalism*, Oxford University Press, Oxford
- Harvey, David (2005b): *Den nye imperialismen*, Oktober, Oslo
- Hegel, G.W.F. (1999): *Åndens fenomenologi*, Oslo, Pax
- Held, David og Anthony McGrew (2003): *The Global Transformation Reader*, Cambridge, Polity Press
- Held, David og Anthony McGrew (2007): *Globalization Theory – Approaches and Theory*, Cambridge, Polity Press
- Hveem, Helge og Øyvind Østerud (2007): *Økonomisk globalisering, nasjonalstaten og demokratiet, Nyliberalisme – ideer og politisk virkelighet*, Oslo, Universitetsforlaget
- Jackson, Robert og Georg Sørensen (2003): *Introduction to International Relations – Theories and Approaches*, Oxford, Oxford University Press
- King, Gary, Robert Keohane og Sidney Verba (1994): *The Science in Social Science, Designing Social Inquiry. Scientific Inference in Qualitative Research*, Princeton University Press
- Keohane, Robert, og Joseph Nye (1977): *Power and Interdependence: World Politics in Transition*, Massachusetts
- Krugman, Paul R. og Maurice Obstfeld (2003): *International Economics*, Boston, Addison Wesley
- Laclau, Ernesto og Chantal Mouffe (1985): *Hegemony and Socialist Strategy – Towards a Radical Democratic Politics*, London, Verso
- Lenin, Vladimir (2001): *Imperialismen som kapitalismens høyeste stadium*, Oslo, Falken forlag
- Lukes, Steven (2005): *Power - A Radical View*, New York, Palgrave MacMillan
- Mathisen, Werner Christie (1997): *Diskursanalyse for Statsvitere, Hva hvorfor og hvordan?*, Forskningsnotat, Institutt for Statsvitenskap
- Marcuse, Peter (2000): *The Language of Globalization*, Monthly Review July-August
- Marx, Karl (2002): *Teser av Feuerbach*, i Det kommunistiske manifest og andre ungdomsskrifter, De norske bokklubbene, Oslo
- Morgenthau, Hans (1973): *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace*, New York
- Midgaard, Knut & Bjørn Erik Rasch (2004): *Demokrati – Vilkår og virkninger*, Bergen Fagbokforlaget
- Mingst, Karen A. (2004): *Essentials of International Relations*, W. W. Norton & Company, New York

Mirowski, Philip og Dieter Plehwe (2009): *The Road From Mont Pelerin*, London, Harvard University Press

Neumann, Iver B (2001): *Mening, materialitet, makt: En innføring i diskursanalyse*, Bergen Fagbokforlaget

Oatley, Thomas (2004): *International Political Economy* New York, Pearson Longman

Phillips, Marianne W. og Lousie Phillips (1999): *Diskursanalyse som teori og metode*, Roskilde, Roskilde Universitetsforlag

Polanyi, Karl (2001): *The Great Transformation: The Political and Economic Origins of Our Time*, Beacon Press

Ransome, Paul (1992): *Antonio Gramsci - A New Introduction*, Harvester Wheatsheaf, New York

Reinert, Erik (2007): *How Rich Countries got Rich, and Why Poor Countries Stay Poor*, Constable

Reus-Smit, Christian (2005): *Constructivism, Theories of International Relations*, New York, Palgrave MacMillan

Rupert, Mark (2003): *Globalising Common Sense*, Review of International Studies, 29

Ryggvik, Helge (2009): *Til siste dråpe*, Oslo, Aschehoug

Saussure, Ferdinand de (1966): *Course in General Linguistics*, MacGraw Hill, New York

Støre, Jonas Gahr (2008): *Å gjøre en forskjell*, Oslo, Cappelen Damm

Shapiro, Michael J. (1989): Textualizing global politics, i *International/Intertextual Relations* av James Der Derian & Michael Shapiro. New York, Lexington Books

Steger, Manfred (2005): *Globalism: Market Ideology meets Terrorism*, Lanham: Rowman and Littlefield

Thune, Henrik m.fl. (2008): *Norske interesser - Utenrikspolitikk for en globalisert verden*, Oslo, Cappelen Damm.

Waltz, Kenneth N. (1979): *Theory of International Politics*, New York

Wendt, Alexander (1992): *Anarchy is what States Make of it*, International Organization, Vol. 46 no. 2, Cambridge, Cambridge University Press

Østerberg, Dag (1986): *Trygg trafikk*, Sosiologi i dag vol 16.1, Oslo, Novus forlag

Østerud, Øyvind (2002): *Statsvitenskap – Innføring i politisk analyse*, Oslo, Universitetsforlaget

Avisartikler

Neumann, Iver B (2008): Anmeldelse av *Norske interesser*, Morgenbladet 12.09

Internettkilder

Bjørnestad, Sigurd (21.05.10¹⁵):

<http://e24.no/arkiv/article202446.ece>

CMI (21.05.2010):

<http://www.cmi.no/staff/?ole-jacob-sending>

Menon (21.05.2010):

<http://www.menon.no/no/Team+Kontakt/?module=Articles;action=Article.publicShow;ID=1612>

NUPI (21.05.2010):

<http://www.nupi.no/Virksomheten/Avdelinger/Avdeling-for-internasjonalt-politikk/Henrik-Thune>

Refleksprosjektet (21.05.10)

<http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud/kampanjer/refleks.html>

¹⁵ Dato markerer siste kontroll av kildene

Appendiks – Sitater

Analysen er basert på sitatene under. Dette er en fullstendig liste over alle setninger som omhandler globalisering i innledningen og første kapittel i *Norske interesser*. Alle sitater er ikke brukt, og enkelte steder brukes heller ikke hele sitatet. Her vil det være mulig å kontrollere at jeg har gitt en rettferdig gjengivelse av det som faktisk står i teksten.

Uthevede sitater er sitert i oppgaven.

Sitat 1: Side 5 avsnitt 3

”I 2006 annonserte jeg derfor at Utenriksdepartementet ville igangsette et prosjekt med sikte på å få i gang en bred drøfting av norske interesser i en endret og globalisert verden (Refleksprosjektet)”

Sitat 2: Side 5 avsnitt 3

”Vi må våge å gjøre oss klokere med hensyn til hvordan det norske samfunnets ulike mål og behov utfordres av globalisering, og best kan ivaretas.”

Sitat 3: Side 5 avsnitt 4

”For å bidra til dette har jeg bedt Refleksprosjektet utarbeide en uavhengig grunnlagsrapport som har fått navnet *Norske interesser: Utenrikspolitikk for en globalisert verden*”.

Sitat 4: Side 5 avsnitt 4

”Jeg har bedt forfatterne skrive fritt og spenstig om hvordan de vurderer det norske samfunnets viktigste interesser og utenrikspolitiske utfordringer i lys av dagens raske globale endringer.”

Sitat 5: Side 5 avsnitt 6

”Det reflekterer at nær alle samfunnsområder i dag påvirkes av internasjonale forhold.”

Sitat 6: Side 11 strekpunkt 2

”Har Norge interesse av mer eller mindre globalisering?”

Sitat 7: Side 11 strekpunkt 3

”Har krigen i Afghanistan, og utviklingen i Pakistan egentlig noe å gjøre med norske sikkerhetsinteresser, eller er motivet for norsk innsats solidaritet?”

Sitat 8: Side 11 strekpunkt 4

”Kan det være en direkte sammenheng mellom Norges økonomiske fremtid og den politiske situasjonen i Kina og Midtøsten, eller antall ingeniører i Bombay?”

Sitat 9: Side 11 avsnitt 1 (Kommentar til strekspørsmålene over)

”Mange tar svarene på disse spørsmålene for gitt. Men dette er vanskelige spørsmål. Det er spørsmål som skjuler kompliserte globale sammenhenger, og de går til kjernen av det vi kaller Norges utenrikspolitikk”.

Sitat 10: Side 11 avsnitt 2

”Hva betyr det å være et norsk samfunn i en globalisert verden?”

Sitat 11: Side 11 avsnitt 2

”Og hvordan skal utenrikspolitikken innrettes for å ta høyde for disse særtrekkene, og for å ivareta samfunnets viktigste interesser?”

Sitat 12: Side 12 avsnitt 1

”Og det ble også skrevet en omfattende gjennomgang av økonomiske aspekter ved globaliseringen i 2002.”

Sitat 13: Side 12 avsnitt 1

”Men ingen har forsøkt å gjenta ambisjonen fra 1989 – å betrakte norsk utenrikspolitikk ut fra et bredt helhetlig perspektiv, og å undersøke om utenrikspolitikken etablerte og tradisjonelle svar fortsatt er like gyldige som før, i dagens globaliserte verden.”

Sitat 14: Side 12 avsnitt 2

”Hvordan kan det ha seg at verden har gjennomgått såpass store globale endringer som den åpenbart har gjort siden 1989, uten at noen regjering på snart 20 år har foretatt en samlet gjennomgang og synfaring av hovedinteresser og linjer i norsk utenrikspolitikk?”

Sitat 15: Side 12 avsnitt 4

”Utenrikspolitikken skapes gjennom praksis, hver eneste dag, og endres, formes og

tilpasses nesten umerkelig av større og mindre økonomiske, teknologiske, politiske eller militære endringer i verden omkring oss.”

Sitat 16: Side 12 avsnitt 4

”I takt med globaliseringen har mye av utenrikspolitikken dessuten nådd ut til stadig flere samfunnsgrupper.”

Sitat 17: Side 14 avsnitt 2

”Vi behøver et ordskifte for å bevisstgjøre oss det norske samfunnets ulike mål, behov og verdier, og vi behøver det for å teste våre utenrikspolitiske reflekser i en verden i stadig endring.”

Sitat 18: Side 14 avsnitt 4

”Arbeidsmetoden stemmer godt overens med viktige poenger i rapportens budskap: betydningen av åpenhet, bred debatt og globale perspektiver for utviklingen av utenrikspolitisk tenkning og handling.”

Sitat 19: Side 15 Overskrift

”Hovedambisjoner for norsk utenrikspolitikk i en globalisert verden.”

Sitat 20: Side 15 avsnitt 2

”Verden kjennetegnes i dag, mer enn noen gang tidligere i historien, av raske og vedvarende forandringer, og verdensomspennende sammenhenger som ingen kan overskue alene. I en slik hurtig omskiftende og sammensatt global virkelighet er et åpent og kritisk ordskifte vår beste garanti for å kunne møte og håndtere fremtidens nye utfordringer og endringer.”

Sitat 21: Side 15 avsnitt 4

”Grunnen til dette er at internasjonal politikk i dag – på grunn av globalisering og oppløsning av grenser mellom samfunn – er langt mer kompleks og mangfoldig enn tidligere.”

Sitat 22: Side 17 avsnitt 2

”I første del forsøker vi å gi en mest mulig presis oppsummering av hva slags land Norge er i verden, og hvilke hovedutfordringer og nye krav den globale utviklingen stiller til norsk utenrikspolitikk.”

Sitat 23: Side 21 avsnitt 1

”Vi skrev innledningsvis at verden gjennomgår brede globale endringer, og at det kan være viktig og forsøke å finne ut av hvordan norsk utenrikspolitikk best kan møte disse endringene.”

Sitat 24: Side 21 avsnitt 1

”Hva er de viktigste formene for globale endringer Norge og verden i dag står overfor, og hva kan vi vente oss av fremtiden?”

Sitat 25: Side 21 avsnitt 2

”Som svar på dette spørsmålet skal vi i dette kapittelet skille mellom tre ulike slag brede globale utviklingstrekk.”

Sitat 26: Side 21 punktavsnittet

- Globalisering
- Globaliseringens innebygde motreaksjoner og bivirkninger.
- Andre typer brede internasjonale endringer knyttet til geopolitiske, økonomiske og ideologiske utviklingstrekk og trender.

Sitat 27: Side 21 Underoverskrift

”De store endringers tid”

Sitat 28: Side 22 avsnitt 2

”Det finnes få områder av historien som endrer seg mer enn nettopp det internasjonale politiske samfunnet”

Sitat 29: Side 22 avsnitt 2

”Og til slutt avslutningen av den kalde krigen og realiseringen av et fullt ut^{2a} globalt internasjonalt økonomisk og politisk samfunn.”

Sitat 30: Side 22 avsnitt 4

”Bare de siste tjue årene har endringene i de globale rammevilkårene vært svært omfattende.”

Sitat 31: Side 23 avsnitt 1

”Kina har åttedoblet sin økonomi, er¹⁶ blitt en av globaliseringens hovedaktører.”

Sitat 32: Side 23 avsnitt 1

”Og mens Sovjetunionen og Saddam Hussein er borte, har ”al-Qaeda” blitt synonymt med en helt ny type fiende som har gjort det fjerntliggende høylandet Afghanistan til en hovedscene for norsk sikkerhetspolitikk.”

Sitat 33: Side 23 avsnitt 3

”Internasjonal politikk og de globale rammevilkårene for utenrikspolitikk, er kjennetegnet av hyppige, omfattende endringer. Utenrikspolitikken må være fleksibel og rede til å tilpasse seg rask forandring.”

Sitat 34: Side 23 avsnitt 4

”Internasjonal organisering og internasjonal orden er kjennetegnet av betydelig større grad av skjørhet og sårbarhet enn hva tilfellet er på den internasjonale scenen.”

Sitat 35: Side 23 avsnitt 5

”Disse to forholdene – raske endringer og sårbarheten i den internasjonale orden – aksentuerer samtidig en av utenrikspolitikkenes viktigste og vanskeligste balansegranger. En god og fornuftig norsk utenrikspolitikk må inkludere to viktige kvaliteter. Den må inkludere forutsigbarhet og kontinuitet, og samtidig være årvåken med henblikk på stadige endringer og ikke fryse fast i tidligere erfaringer.”

Sitat 36: Side 24 avsnitt 1

”Globalisering er et ”buzz-ord””

Sitat 37: Side 24 avsnitt 1

”En større undersøkelse viser at ”globalisering” i hvert fall brukes på fem ulike måter.”

Fotnote refererer til J.A Scholt (2000) *Globalization - A Critical Introduction*, Palgrave, London.

Sitat 38: Side 24 boks

” – Globalisering er internasjonalisering (”Globalisering betyr økt kontakt og samvirke over grenser mellom land.”)”

¹⁶ Skrivefeil i opprinnelig tekst

” – Globalisering er liberalisering (”Globalisering betyr fjerning av restriksjoner og grenser mellom land for å skape et ’grenseløst’ verdenssamfunn.”)”

” – Globalisering er universalisering (”Globalisering betyr en prosess der identiske produkter, opplevelser og symboler er blitt tilgjengelige over hele kloden.”)”

” – Globalisering er vestliggjøring (Globalisering betyr spredning av vestlig kultur og samfunnsverdi.¹⁷)”

” – Globalisering er av-territorialisering (”Globalisering betyr oppløsning av geografiske avstanders sosiale og politiske betydning.”)”

Sitat 39: Side 24 avsnitt 2 (under boks)

”Det finnes uttallige forsøk på å presentere en definisjon og forklaring på hva alt det vi i hverdagen pleier å kalle eller tenke på som globalisering.”

Sitat 40: Side 24 avsnitt 2

”I denne rapporten skal vi derfor ikke forsøke å gi et entydig og avgrenset svar på alt hva globalisering er.”

Sitat 41: Side 24 avsnitt 2

”Helt generelt legger vi til grunn at *globalisering er en prosess der suverene stater gjennomskjæres og undermineres av overnasjonale og transnasjonale prosesser og aktører.*

Sitat 42: Side 24 avsnitt 2

”Rapporten tar høyde for at dette er en langvarig og kompleks utviklingsprosess som skjer på en rekke ulike samfunnsområder samtidig, og som kan inkludere alle de fem beskrivelsene av globalisering som er gjengitt over.”

Sitat 43: Side 24 avsnitt 3

”Globalisering innebærer helt konkrete endringer som hver enkelt av oss er i nærkontakt med nesten hele tiden.”

¹⁷ Klammer mangler i opprinnelig tekst. Antakelig skrivefeil.

Sitat 44: Side 24 avsnitt 3

”På felt etter felt har territorielle landegrenser mistet, eller i alle fall svekket, sin rolle som utenrikspolitisk styringsinstrument.”

Sitat 45: Side 24 avsnitt 3

”Vi opplever den gjennom vareutvalget i en hvilket som helst dagligvare butikk, prisen på kinesiskproduserte DVD-spillere, opphavlandet for klærne vi har på oss, eller kanaltilbudet på fjernsynet og de mest brukte lenkene på PCen vår.”

Sitat 46: Side 24 avsnitt 4

”Den kjente tyske samfunnsforskeren Ulrich Beck, har beskrevet utviklingen som ’verdenshorisonten som åpnes opp’”

Fotnote: Ulrich Beck, *Globalisering og individualisering. Bind 1: Modernisering og globalisering*. (Oslo: Abstrakt Forlag).

Sitat 47: Side 24-25 avsnitt 4 og 1

”Konkret er det en mangslungen historisk utviklingsprosess. Det handler om deregulering av internasjonale finansmarkeder og valutatransaksjoner, satellitt og fiberoptiske kabler, internett, internasjonalisering av forbruksvaner og kosthold, en global kunnskaps- og nyhetsindustri, internasjonale traktater og regimer, universalisering av menneskerettigheter.”

Sitat 48: Side 25 avsnitt 2

”Men på tross av disse samfunnsendringene som har skjedd i løpet av de siste tjue til tretti årene skal man være forsiktig med å overdrive tempoet i endringene.”

Sitat 49: Side 25 avsnitt 2

”Selv det internasjonale systemet av suverene stater som i dag omspinner hele jorden, og som vi tar fullstendig for gitt, er egentlig resultat av en langvarig globaliseringsprosess. Det samme gjelder revolusjonen i informasjonsteknologi som gir oss muligheten til å oppleve begivenheter og kriser hvor som helst på jorden med mindre enn tre sekunders forsinkelse.

Sitat 50: Side 25 avsnitt 2

”Den globale medievirkeligheten er et produkt av en langtrukken internasjonaliseringsprosess som har beveget seg i stadige teknologiske rykk og napp

fra den første telegrafen i 1843, via telefonkabler, trådløse radiosignaler, satellitt, og til den første fiberoptiske kabelen ble lagt over Atlanterhavet i 1988.”

Sitat 51: Side 25 avsnitt 3

”Globalisering er derfor ikke noe nytt. Mye av det som i dag omtales som globalisering er prosesser som har pågått over svært lang tid.”

Sitat 52: Side 25 avsnitt 3

”I Europa har EU (inklusive EØS) de siste tiårene stått for en stor del av integrasjonen mellom forskjellige lands samfunn. Denne brede og dype ’europeiseringen’ er et særphenomen i verdensmålestokk. Globalisering må i de europeiske landene i stor grad forstås innenfor denne spesifikke europeiske rammen.”

Sitat 53: Side 25 avsnitt 4

”Når vi snakker om globalisering er det uansett noe mer og noe dypere enn internasjonalisering. Den britiske samfunnsforskeren Anthony Giddens har tydeliggjort dette. Han mener at det vi kaller globalisering ikke bør sidestilles med tidligere tiders internasjonalisering og økende gjensidig økonomisk avhengighet mellom land. Gjensidig avhengighet betyr at båndene *mellom* samfunn som eksisterer uavhengig gradvis blir tettere og tettere. Globalisering derimot betyr at båndene er blitt så mange og så tette at samfunnssystemer på ulike felt i praksis *har* smeltet sammen, at grensene mellom land på viktige samfunnsområder er nesten usynlige, og at det derfor ikke lenger gir mening å snakke om samfunn som økonomisk, sosialt eller kulturelt adskilte og selvstendige enheter. Globalisering er, kan man si, internasjonalisering i *ente* potens. Eller som Giddens skriver ”Globalisering innebærer ... oppløsning av tid og rom i hver enkelts liv.””

Sitat 54: Side 25-26

”Hendelser lang unna, av økonomisk eller annen art, påvirker oss mer umiddelbart og direkte enn noen gang tidligere. Våre individuelle matvaner har for eksempel direkte konsekvenser for matvareprodusenter som lever på den andre siden av jorden (...) Globaliseringen stikker dypere enn politikk: globaliseringen omformer snarere selve samfunnsinstitusjonen som vi lever innenfor.”

Sitat 55: Side 26 avsnitt 2

”Globaliseringen kaster om på mye, men det er altså ingen grunn til å overdrive alt det ”nye”, eller ta for hardt i med hensyn til å skille dagens globaliseringsprosesser fra liknende endringer tidligere i historien. Poenget er først og fremst at globalisering omformer og bryter ned grenser omkring og innenfor samfunnet vi lever i, at dette skjer raskere og på mange flere samfunnsområder enn noen gang tidligere, og at konsekvensene og innvirkningen på folks daglige liv er langt større og mer omskiftelig enn noen gang før.”

Sitat 56: Side 26 avsnitt 3

”Å hevde at globaliseringen visker bort samfunnsgrensene mellom ulike land er imidlertid ikke det samme som å si at globalisering betyr at statene er i ferd med å dø ut, eller at nasjonale symboler og nasjonale perspektiver og interesser forsvinner.* De fleste av nasjonalstatens grunntrekk består.”

Fotnote: ”Den norske makt- og demokratiutredningen pekte imidlertid på at også selv det politiske styringssystemet i noen grad utfordres av globalisering og det de kaller rettsliggjøring av politikken. I maktutredningens hovedkonklusjoner fra august 2003 heter det følgende: ”Den mest sentrale endringen av maktforhold i Norge er at demokratiet i grunnbetydningen folkestyre – et formelt beslutningssystem gjennom flertallsvalg og folkevalgte organer – er i tilbakegang. Stemmeseddelens politiske kjøpekraft er redusert.””

Sitat 57: Side 26 avsnitt 3

”De aller fleste av FNs knapt 200 medlemsstater besitter full kapasitet til å kutte forbindelsen med omverdenen.”

Sitat 58: Side 26 avsnitt 4

”Populære forestillinger om at globalisering innebærer en tiltagende svekkelse av nasjonalstaten, er ikke dokumentert av data og forskning.* Til dels er det tvert om. Ser man utviklingen i et historisk perspektiv er globalisering i betydelig grad et resultat av aktiv og vedvarende promotering fra stater, knyttet til bevisst og ønsket liberalisering av nasjonale og internasjonale markeder. En rekke av landene som har vært mest fordypet i den globale utviklingen, er også blant de landene der staten styrket seg mest de siste tiårene.”

Fotnote: Se Robert B. Reich *Supercapitalism*, Knopf, 2007

Sitat 59: Side 26 avsnitt 4

”Den såkalte globaliseringsindeksen som hvert år utarbeides av A. T. Kearney og Carnegie Endowment for International Peace understreker dette.”

Sitat 60: Side 27 avsnitt 1

”Innen de aller fleste kunnskaps- og politiske miljøer er det etter hvert blitt allment akseptert at staten spiller en helt sentral rolle i den økonomiske globaliseringen.”

Sitat 61: Side 27 avsnitt 1

”En velfungerende stat har vist seg nødvendig også for å få i gang et velfungerende marked. På en lang rekke områder forutsetter fremveksten av en globalt integrert økonomi staten som en betydelig aktør, noe som ikke minst har vært synlig i den rollen den amerikanske og europeiske statsbanken har spilt for å stabilisere verdensøkonomien.”

Sitat 62: Side 27 avsnitt 2

”Og enda en omdreining: Globaliseringen vekker til live reaksjoner som virker i motsatt retning av globalisering. Globalisering synes å innebære (og inneholde) ulike former for *mot*globalisering. Det er for eksempel ingen grad av sammenheng mellom graden av globalisering og nedbrytning av nasjonalisme og nasjonal identitet. Historisk har det vist seg at utviskning av økonomiske og sosiale grenser mellom land snarere har hatt en tendens til å vekke til live sterke politiske, kulturelle og religiøse motkrefter, mange av dem forankret i nasjonalstaten og kulturelle særtrekk og forskjeller.”

Sitat 63: Side 27-28 avsnitt 3 og 1

”En som har skrevet godt om denne virkningen av oppløsning av grenser rundt samfunn heter Karl Polanyi. På tampen av den andre verdenskrig, i 1944, forsøkte Polanyi å forstå hva som var grunnen til at den langvarige internasjonaliseringsprosessen som hadde preget europeisk historie i flere tiår fra omkring midten av 1800-tallet, stoppet opp i årene etter 1900 og gikk over i økt proteksjonisme, mindre åpenhet, og til slutt utbrudd av den første verdenskrigen i 1914. Den beste forklaringen Polanyi fant var at de hurtige internasjonaliseringsprosessene som europeiske samfunn hadde gjennomlevd vekket til live sterke emosjonelle, religiøse og nasjonalistiske motkrefter. Hvis tempoet og omfanget ved internasjonalisering og

presset mot et samfunn blir for stort, provoserer dette frem samfunnets selvforsvarsreflekser, mente Polanyi. Det var dette som førte til sammenbruddet i Europa. ”Staten og mennesket ble dukker i et show som var fullstendig utenfor deres kontroll”, noe som ga rom for en politikk som spilte på folks følelser, og frykt for samfunnsoppløsende forandring.”

Sitat 64: Side 28 avsnitt 2

”I de senere årene er alt fra islamske bevegelser og generelt økende interesse for religion til nasjonalt orienterte politiske partier og fremmedfrykt blitt forsøkt forklart nettopp som et uttrykk for den uttrygghet og forandring som globaliseringen svært merkbart leder samfunnet inn i.”

Sitat 65: Side 28-29 avsnitt 3 og 1

”I tillegg til dette innebærer globalisering eksklusjon. Globalisering smelter samfunn sammen, og er sånn sett en sosial kulturell og økonomisk inkluderingsprosess. Men globalisering inkluderer ikke alle. En rekke områder, hendelser og menneskeskjebner har i dag svak eller ingen direkte relevans for det norske samfunnet utvikling og interesser. Og selv om det kan dokumenteres at økonomisk globalisering gjør at de fleste får det bedre, er det også slik at noen faller utenfor og at forskjellen mellom de rikeste og de fattigste øker.”

Sitat 66: Side 29 avsnitt 2 (Sitat Nicholas Stern, tidligere sjefsøkonom i Verdensbanken)

”Selv om globaliseringen har vært en viktig kraftig for å redusere fattigdom, har for mange land og mange mennesker falt utenfor utviklingen. Viktige grunner til denne eksklusjonen er svake statsapparater og feilslått politikk i land med mye konflikt, høye tollsatser, og andre barrierer mot fattige folk og lands mulighet for å komme inn på rike lands markeder, og mindre og feilslått utviklingshjelp.*”

Fotnote: World Development Report, Oxford University Press, 2001

Sitat 67: Side 29 avsnitt 3

”Det er med andre ord ikke entydig riktig, slik det av og til hevdes, at globaliseringen gjør verden ’flat’*. Globaliseringen favner ikke alle samfunn. En del faller utenfor eller marginaliseres, og er ikke delaktig i de økonomiske, teknologiske og kulturelle forandringene som får svært mange til å oppleve globaliseringen som et fremskritt.”

Fotnote: At globaliseringen gjør verden ”flat” er et populært uttrykk basert på boken Verden er flat. Den globaliserte verden i et nytt århundre, 2005, av den amerikanske journalisten Thomas L. Freidman.”

Sitat 68: Side 29 avsitt 3

”Å være bekymret for noen av globaliseringens sideeffekter og skadevirkninger er derfor helt på sin plass. Det å stoppe opp eller reversere globaliseringen – om det var mulig – ville likevel trolig ha en høy pris, og undergrave fremtidsmulighetene for hundrevis av millioner mennesker.”

Sitat 69: Side 29 avsnitt 4

”Mot denne bakgrunnen er det viktig å forstå mange av de reaksjonene og motkreftene globalisering kan skape, også i det norske samfunnet. Arbeidsplasser flyttes til utlandet, faglærte håndverkere utkonkurreres av gjestearbeidere, tradisjonelle verdier utfordres og samfunnet er under stadig forandring. Det er ikke unaturlig at disse endringene produserer motreaksjoner, og vekker til live usikkerhet og frykt for utviklingen. Men det er viktig å huske at de negative konsekvensene av økt proteksjonisme kan bli store.”

Sitat 70: Side 29 avsnitt 4

”Norge har vunnet mye på globaliseringen. Det samme har en rekke andre land. Norge har derfor betydelig interesse av å være med å administrere og å styre den globale utviklingen på en slik måte at globaliseringen ikke undergraver seg selv. Det kan skje enten ved at tilstrekkelig mange ikke får ta del i velferdsøkningen, eller ved at globaliseringen vekker til live økt nasjonalisering og isolasjonisme fordi den etter hvert oppleves som en trussel mot samfunnets integritet, særtrekk og enkeltmenneskets følelse av trygghet.”

Sitat 71: Side 29 avsnitt 5

”Globalisering, og det vi her har omtalt som globaliseringens motkrefter og janusansikt, er viktige ingredienser i dagens brede globale utvikling. Men disse utviklingstrekkene oppsummerer ikke alt. Globaliseringen er ikke et enerådende globalt utviklingstrekk.”

Sitat 72: Side 30 avsnitt 1

”En rekke av de mest avgjørende og oftest kommenterte hendelsene og utviklingstrekkene i verden de siste fem-seks årene har hatt lite å gjøre med globalisering (i snever forstand). Et

slikt avgjørende spørsmål har vært USAs politikk i Midtøsten og det militære tilsvaret i Afghanistan og i Irak på terrorangrepene 11. September 2001.”

Sitat 73: Side 30 avsnitt 2

”Det er brede internasjonale endringer knyttet til geopolitiske, økonomiske og ideologiske utviklingstrekk og trender. Men lite av dette er i spesiell grad kjennetegnet av globalisering eller globaliseringens motreaksjoner. Med andre ord: Hvis vi er på jakt etter de globale endringer Norge og verden i dag står ovenfor, og det vi kan vente oss av fremtiden, må vi søke bredere enn til globaliseringens spesifikke effekter og ringvirkninger.”

Sitat 74: Side 30 avsnitt 3

”Vil globaliseringen trekke større deler av Afrika med seg?”

Sitat 75: Side 30 avsnitt 3

”Vil vedvarende utflytting av arbeidsplasser til lavkostland som Kina, Indonesia, eller India resultere i protester og krav om en mindre åpen konkurranse- og arbeidsmarkedspolitikk som vil dempe en mer liberalistisk globalisering?”

Sitat 76: Side 31 avsnitt 1

”For første gang i moderne historie er den vestlige dominansen ikke lenger noe vi kan ta for gitt. Ett av de mest avgjørende spørsmålene vi står ovenfor i årene som kommer, er hvilken betydning den økonomiske veksten i Asia vil ha for hele det internasjonale politiske systemet.”

Sitat 77: Side 31 avsnitt 3

”Det vil være riktig å si at vi i dag lever i en hegemonisk verden. Enkelt fortalt betyr det en verden der den globale økonomien, politikken og kulturen er etablert omkring USA og Vesten, og i stor grad forutsetter og kan formes av USA. Det er dessuten en direkte sammenheng mellom ideologiske og verdimeslige strømninger i det amerikanske samfunnet og utviklingen globalt.”

Sitat 78: Side 33 avsnitt 2

”Så fremt globaliseringen fortsetter, som også er selve grunnlaget for Kinas vekst, vil fremtidens multipolære verden være en verden der stormaktene er dypt avhengige av hverandre, og dypt integrert innenfor det samme globale økonomiske system og rammeverk.”

Sitat 79: Side 33 avsnitt 3

”Igjen er det viktig å ikke overdrive tempoet i disse forandringene.”

Sitat 80: Side 33-34 avsnitt 3 og 1

”Hvor raskt vil den globale økonomiske veksten være, og hvor store tilbakeslag kommer?

Den siste tids uro i internasjonale finansmarkeder og nedgang i viktige markeder som det amerikanske har økt sannsynligheten for tilbakeslag på kort sikt.”

Sitat 81: Side 36

” – Vil globaliseringen skyve verden i retning av én felles global moral, eller vil statene holde fast på suverenitet og ikke-inngripen?”

Sitat 82: Side 36 avsnitt 3

”Hvem skal ha forrang på den internasjonale scenen? Bør det være staten og statens sikkerhet? Eller bør det være enkeltmennesket og prinsippet om universelle rettigheter hevet over staten? Med andre ord: Hva bør vi bry oss mest om? At staten er suveren og har grenser, eller hvordan folk faktisk har det på innsiden av grensene?”